

„Jakmile jsou vaše práva omezena, je těžké získat je zpět.
Autoři knihy *Proč svoboda* vysvětlují, proč byste měli za svoji
svobodu bojovat.” - David Boaz, výkonný viceprezident,
Cato Institut.

PROČ SVOBODA

Váš život • Vaše volba • Vaše budoucnost

SESTAVIL TOM G. PALMER

PROČ
SVOBODA

PROČ SVOBODA

Váš život – Vaše volba – Vaše budoucnost

Upravil Tom G. Palmer

Students For Liberty

Atlas Network

Překlad z anglického originálu: Why Liberty,
Students For Liberty & Atlas Network/Jameson Books Inc.

Copyright © 2013 by Tom G. Palmer, Atlas Economic
Research Foundation, and Students For Liberty

Proč svoboda – 1. vyd. – 2014

Vydal: Students for Liberty CZ, z. s.
www.studentizasvobodu.cz

Editor: Jan Tichý

Překlad: Vratislav Hošek, Jan Vrabec, Jan Škapa,
Jan Tichý, Jan Lipina, Miroslav Polách,
Kateřina Kolářová, David Bartas

Obálka: Ondřej Fencel

ISBN 978-80-905876-0-1

Obsah

Předmluva k českému vydání..... - 7 -

Předmluva..... - 13 -

Kapitola 1

Proč se stát libertariánem?..... - 15 -

Kapitola 2

Na to nemusí být zákon!..... - 27 -

Kapitola 3

Libertarianismus jako radikální centrismus - 31 -

Kapitola 4

Historie a struktura libertariánského myšlení - 39 -

Kapitola 5

„Časy se mění“: Libertarianismus jako abolicionismus ... - 59 -

Kapitola 6

Politický princip svobody - 67 -

Kapitola 7

Bez svobody není umění, bez umění není svoboda..... - 79 -

Kapitola 8

Pokorný příklad svobody - 89 -

Kapitola 9

Příslib svobody v Africe - 101 -

Kapitola 10

Zamotaná dynamika státního intervencionismu:případ
zdravotní péče..... - 111 -

Kapitola 11

Jak to víte? Znalosti a presumpce svobody - 127 -

Kapitola 12

Počátky státu a vlády..... - 141 -

Poznámky..... - 157 -

Předmluva k českému vydání

Česká republika – od nesvobody ke svobodě nadohled

Teoretický argument o nefunkčnosti centrálního plánování a zkázonosnosti socialismu, se kterým před druhou světovou válkou přišli velcí myslitelé v čele s Ludwigem von Misesem a F. A. Hayekem, byl na poli teorie zcela zásadní. Přestože teoreticky odhalil bláhovost představ zastánců centrálního plánování, nezabránil tomu, aby se nejen u nás ve střední Evropě, ale i na mnoha dalších místech se systémem ekonomické a politické nesvobody neexperimentovalo. A tak naše země zažila nejprve období vlády socialismu národního (nacismu), na něž navázala čtyři desetiletí socialismu mezinárodního. Po této době politické nesvobody a ekonomického centrálního plánování už člověk nepotřeboval studovat Misesa ani Hayeka, aby pochopil, že něco je zásadně špatně. Stačilo otevřít oči. Každý mohl vidět hospodářský sestup, všudypřítomné fronty, policejní zvůli, mravní a kulturní úpadek – důsledky, které nedokázala zamaskovat ani masová propaganda státní televize, rušičky západního rozhlasového vysílání, ostnaté dráty na hranicích ani pečlivě sepsané osnovy předmětů státních škol v čele s *občanskou výchovou* a pokřiveným *dějepisem*.

Listopad 1989 byl velkým historickým předělem, jenž nám všem otevřel dveře do světa svobody. Skončil systém vlády jedné strany, sovětsí vojáci odešli ze země, hranice se otevřely a lidé mohli začít cestovat, obchodovat, vzdělávat se v zahraničí a číst zahraniční knihy. Většina lidí věděla, že nechce dále žít v systému nesvobody, ale jaká je alternativa? O žádné se desetiletí nepsalo a straníci, tedy komunisté, kteří ovládali školský systém a univerzity (kde mnozí do dneška bohužel nadále přežívají), s ní studenty neseznamovali. Kde hledat ideál svobody, nebo kteří autoři jsou hlavními představiteli jiných myšlenkových směrů?

V České republice jsme měli štěstí, že od počátku 90. let se na poloprázdném knižním trhu začaly objevovat překlady knih velikánů světového liberálního myšlení a mnozí z těchto myslitelů též osobně přijeli a o ideálu svobody přednášeli. Tím se všem, kteří se o svobodě, jejích základech i implikacích chtěli více dozvědět, otevřelo široké spektrum teoretických přístupů a metod obhajoby myšlenky svobody. (Stejně tak je ideál svobody představován i v této knize.)

Na pultech se tak objevily knihy Milтона Friedmana *Svoboda volby a Kapitalismus a svoboda* a profesor Friedman osobně přednášel nejen o blahodárném působení trhů, ale též o lidské pokoře, jež stojí u základů klasického liberalismu. Studenti ekonomie se po desetiletích nadvlády marxistických učebnic mohli začít do překladu skvělé knihy Paula Heyneho *Ekonomický styl myšlení*. Profesor Heyne opakovaně přijížděl přednášet pro středoškolské učitele a studenty, aby svým dílem

přispěl k obnově výuky ekonomie v ČR. Zájemci o politickou filozofii už nemuseli číst oxeroxované kopie překladu Hayekovy *Cesty do otroctví*, protože tato kniha i slavné *Právo, zákonodárství a svoboda* a další Hayekovy ekonomické texty, jako třeba článek *Využití znalostí ve společnosti* nebo kniha *Soukromé peníze – Potřebujeme centrální banku?*, byly legálně na trhu.

Poprvé jsou do češtiny překládána velká díla Ludwiga von Misesa *Liberalismus* a následně obsáhlé dílo, jež mnozí považují za vrcholnou obhajobu tržní ekonomiky ve 20. století, *Lidské jednání – pojednání o ekonomii*, kterou přijíždí uvést na trh Ron Paul, který se za oceánem stává symbolem masového hnutí za svobodu. Poprvé je možné seznámit se v češtině s díly Hayekových a Misesových žáků Kirznera a Rothbarda a posléze i s pracemi jejich žáků.

Přijíždějí věhlasní liberální teoretici, jako např. profesor Richard Epstein, kteří ukazují, kde a jak klást akcent na svobodu v právu. Epstein doplnil argumenty, se kterými nás, bohužel již jen psanou formou, seznámil slavný italský ústavní právník Bruno Leoni ve své knize *Právo a svoboda*. Do Prahy přijíždějí a své knihy zde publikují potomci liberální školy francouzské, bastiatovské, jako je např. Pascal Salin. Nobelovou cenou ocenění autoři vysvětlují, jak zachovat svobodu garantující politické systémy (James Buchanan osobně i ve své knize *Politika očima ekonoma*), jak prokázat funkčnost Hayekovy vize tržního řádu (Vernon Smith) nebo

jak využít porozumění tržním vztahům v debatách o rodině, vzdělání či zločinu (Gary Becker a jeho kniha *Teorie preferencí*).

Katoličtí myslitelé jako Michael Novak přijíždějí, aby vysvětlili, že svoboda a náboženství nejsou v rozporu, a zásluhou překladu knihy Thomase Woodse nyní též víme, *Jak katolická církev budovala západní civilizaci*. (Tentýž autor ve své další knize přeložené do češtiny *Krach* ukazuje, že za poslední velkou hypoteční, finanční a hospodářskou krizi nelze vinit tržní systém, ale že pravým viníkem jsou příliš ambiciózní vlády a jejich krátkozraká politika.)

Takto bychom mohli pokračovat ještě dlouho, což by bylo na tomto místě zbytečné. I z tohoto neúplného nástinu vlny zájmu o myšlenky svobody po roce 1989 je však jasné, že se i v tomto ohledu jednalo o zásadní změnu. Český zájemce o hledání alternativy k systému socialistické nesvobody viděl, jak pestrá směsice myslitelů a jejich argumentů má na výběr. Myslitelů, kteří se mnohdy téměř nesmiřitelně vzájemně přou; argumentů, jež se liší; přístupů, které přicházejí z různých společenských věd – politické filozofie, teorie práva, ekonomie, psychologie, historie a dalších věd. Co víc si může přát student, každý člověk, který chce upřímně hledat odpověď na otázku, jak vypadá společnost založená na svobodě.

Velcí myslitelé nám představili svůj pohled a formulovali základní problémy. My, kteří stojíme dnes na jejich ramenou, máme situaci jednodušší, avšak obtížné otázky přetrvávají a je na nás, abychom hledali odpovědi na otázky staré i nové.

V této souvislosti je velmi potěšující, že se v posledních letech zvýšil v Evropě počet think-tanků i výzkumných a vzdělávacích institucí, které se rozhodly věnovat se přemýšlení a bádání o myšlenkách svobody a hledání jejich odrazu při řešeních současných společenských problémů. Je velmi povzbudivé vidět pestrost tradic i přístupů a zároveň spolupráci a vytváření nových partnerství.

Vidíme tak postupné etablování národních a lokálních skupin *Students for Liberty*, které významně přispívá k rozšíření debat o svobodě mezi studenty; jsme svědky, například v České republice, na Slovensku, v Polsku či v Estonsku, velmi záslužných aktivit „sesterských“ Mises Institutů, rozvíjejících odkaz Ludwiga von Misesa, Rothbardovo jméno nese výzkumné centrum v Bukurešti i institut v Belgii, jménem velkého Gustave de Molinariho, který byl mj. průkopníkem myšlenky soukromého poskytování bezpečnosti, se zaštitila skupina výzkumníků ve Francii, Leoniho institut úspěšně funguje v Itálii, španělští obhájci svobody a trhů zase zvolili pro svou instituci jméno scholastika Juana de Mariany, na nám blízkém Slovensku přibyly k Hayekově Nadaci Institut ekonomických a sociálních studií (INESS) a Konzervativní institut M. R. Štefánika.

Je též povzbudivé, že k ostrůvkům svobody a jejího studia se připojují i vysoké školy. Univerzity, které nejsou financovány ze státních rozpočtů a mohou si tak zachovat na státu nezávislost.

Jsem rád, že i škola, v jejímž čele stojím, vysoká škola CEVRO Institut, se do této nevelké skupiny škol na světě může řadit a poskytovat vzdělání, v němž myšlenky svobody mají stěžejní místo.

prof. Josef Šíma, Ph.D.

rektor

vysoká škola CEVRO Institut

Předmluva

Politika je nepochybně důležitou součástí lidského života. Konec konců je zcela jistě jedním z nejvíce debatovaných témat mezi všemi věcmi, o které se lidé přou. Lidé se o politice hádají mnohem vzrušeněji než o čemkoliv jiném ne proto, že by o ni byl z její podstaty větší zájem než o umění, sport, chemii, filmy, architekturu nebo lékařství, nýbrž proto, že se týká uplatňování moci nad ostatními lidmi.

Když je jedno řešení předepsáno všem, spousta lidí se pravděpodobně začne zajímat, co to je za řešení. Pokud nechcete být do něčeho nuceni ostatními, ať už stranou, politikem nebo vládou, pravděpodobně za to budete bojovat. Pokud vy budete chtít donutit ostatní plnit vaše příkazy, uděláte to stejné.

Jídlo by bylo stejně horkým tématem jako politika, kdyby byly všechny volby činěny kolektivně a byli bychom vždy odsouzeni k tomu dostat to stejné, co ostatní. Představte si ty rozličné debaty, koalice, manévrování a machinace mezi gurmánskými labužníky a zastánci rychlého občerstvení, vegetariány a masožravci, těmi, co o své váze lžou a těmi, co si ji hlídají, kdybychom všichni museli jíst stejné porce totožného jídla. To samé platí pro všechny věci, o které se lidé starají.

Myšlenky představené v této knize představují alternativní pohled na politiku: politiku ne násilí, ale přesvědčování,

o odmítnutí podrobování se a dominanci – žít a nechat žít. Tyto eseje jsou napsány především mladšími lidmi, kteří jsou aktivní ve Students for Liberty, velmi dynamickém a vzrušujícím mezinárodním hnutí. Neodrážejí úzký národní pohled, ale mluví k širokému spektru lidských zkušeností. Nabízí úvod k filozofii, kterou většina lidských bytostí dnes a denně žije své životy. Tato filozofie vystupuje na celém světě pod různými jmény, včetně liberalismu, klasického liberalismu (ve Spojených státech má „liberalismus jiný význam“) a libertarianismu. Je to přístup, který je zároveň jak jednoduchý, tak komplikovaný, protože přináší pochopení toho, že *jednoduchá pravidla* mohou vytvářet *komplexní řády*. To je jeden z nejdůležitějších poznatků moderních společenských věd. Ve větším detailu je v této knize prozkoumán fakt, že řád se může objevit spontánně.

Tato krátká kniha je pozvánkou k zamyšlení nad důležitými problémy novým způsobem. Je určena nejen pro ty, kteří jsou v těchto otázkách nováčky, ale i pro pokročilé. Doufám, že oběma skupinám i všem dosud nevyhraněným tyto eseje přinesou užitek. Můžete je číst v libovolném pořadí. Žádná kapitola nevyžaduje ke svému pochopení, abyste přečetli jinou. Čtenář se může ponořit do knihy bez nutnosti přečíst ji celou. Vezměte ji jako sáček zdravého a chutného občerstvení pro mysl. A užijte si ho.

Tom G. Palmer,
Vilnius, Litva,
3. června 2013

1

Proč se stát libertariánem?

Tom G. Palmer

V knize s názvem „Proč svobodu“ je rozumné začít jasným vysvětlením toho, co je to vlastně libertarianismus a proč by lidé měli přijmout svobodu jako princip společenského řádu.

Je téměř stoprocentně jisté, že se na cestě svým životem chováte jako libertariáni. Možná se ptáte, co to znamená „chovat se jako libertarián“? Není to tak složité. Když se vám nelíbí chování ostatních lidí, nebijete je, neokrádáte. Nelžete jim, nepodvádíte je, nedáváte jim záměrně rady na cestu tak, aby podle nich sjeli z mostu. Prostě takoví nejste.

Respektujete ostatní lidi. Respektujete jejich práva. Možná že se vám chce občas někomu vrazit pár facek, pokud vás nějak vážně urazí, ale váš zdravý úsudek nakonec zvítězí a vy raději odcházíte nebo na slova odpovídáte slovy. Jste civilizovaný člověk.

Gratuluji. Přijali jste za vlastní základní principy libertarianismu. Žijete svůj život a využíváte svou svobodu s respektem pro svobodu a práva ostatních. Chováte se jako libertarián.

Spíše než v sílu a moc věří libertariáni v princip dobrovolnosti. A je více než pravděpodobné, že i vy tento princip uplatňujete ve své každodenní interakci s ostatními lidmi.

Ale počkejte, není libertarianismus *politická filozofie*, soustava myšlenek o vládnutí a politice? Je. Tak proč není zakotvená v tom, co má dělat *stát*, ale v tom, co mají dělat jednotlivci? Aha! Tady je hlavní rozdíl mezi libertarianismem a jinými přístupy k politice. Libertariáni totiž nepovažují vládu a stát za cosi čarodějného. Vláda se totiž skládá z lidí. Stejných jako jsme my. Neexistuje žádný zvláštní druh lidí s nadřazenou inteligencí, moudrostí, nebo schopnostmi, který by byl povýšen nad lidi normální (ať jsou to třeba i králové, císařové, prezidenti, zákonodárci, čarodějové, kouzelníci). Vládcové, i ti demokraticky zvolení, nejsou o nic víc oddaní veřejnému blahu než průměrný člověk. Někdy i mnohem méně. Neexistují důkazy o tom, že by vládcové byli méně sobečtí, nebo naopak laskavější než my ostatní. A neexistují důkazy o tom, že by se rozhodovali nějak morálněji než průměrný člověk. Jsou prostě jako my.

Ale počkejte! Ještě jednou: Politici a vládcové přece vykonávají moc, kterou jiní lidé *nemají*. Mají moc zatýkat lidi, válčit a zabíjet, rozhodovat, co ostatní lidé můžou nebo nemůžou číst, jestli a jak mají uctívat Boha, koho si vezmou, co mohou jíst, pít, kouřit, čím se mohou žít, kde musí žít, kam je třeba chodit do školy, zda mohou cestovat, jaké služby a zboží mají možnost nabízet ostatním a za jakou cenu... A ještě mnohem

více. Zcela jistě tedy uplatňují moc, kterou my ostatní nemáme.

Přesně tak. Mají zkrátka moc a vykonávají ji zcela samozřejmě – to je to, co odlišuje stát od ostatních institucí. Ale nemají prozíravost, porozumění nebo schopnost předpovídat o nic větší než my ostatní. Ani nemají morální standardy vyšší nebo přísnější, než je průměr. Někteří jsou nadprůměrně inteligentní, ale někteří možná dokonce podprůměrně, ale neexistují žádné důkazy o tom, že by převyšovali zbytek lidstva takovým způsobem, že by měli být považováni za nám nadřazené jako naši přirození vládcové.

Proč tedy uplatňují násilí, zatímco my ostatní ve svých interakcích s ostatními spoléháme na dobrovolné přesvědčování? Držitelé politické moci nejsou andělé ani bohové, proč si tedy přivlastňují právo vykonávat moc, kterou by si nikdo z nás přisvojit nedovolil? Proč bychom se jejich moci měli podřizovat? Pokud k vám já nemohu legitimně vrazit do domu a říkat, co máte jíst nebo kouřit nebo kdy máte jít do postele a s kým, proč by takovou autoritu měl mít politik, úředník, generál nebo král?

Souhlasili jsme s donucením?

Ale počkat, stát jsme přece *my*! Nebo ne? Alespoň v demokracii, jak tvrdili někteří mazaní filozofové, jako například Jean Jacques Rousseau, souhlasíme se vším, co nám stát říká, že máme nebo nemáme dělat. Vláda vykonává „obecnou vůli“ lidu, což znamená, že vykonává naši vlastní vůli. Takže když

proti nám stát použije sílu, jen nás nutí ke svobodě. Nutí nás následovat svou vlastní vůli, a ne to, co si jen myslíme, že je naše vůle. Jak tvrdil Rousseau ve své mimořádně vlivné knize *O společenské smlouvě*: „Obecná vůle je vždy spravedlivá a směřuje k obecnému blahu, ale to neznamená, že uvažování lidí je vždy stejně pravdivé [...] je často velký rozdíl mezi tím, co chtějí jednotlivci a obecnou vůlí.“¹

Ve své teorii Rousseau zkombinoval moc a svobodu, protože, jak tvrdil: „Kdokoliv se odmítne podřídit veřejné vůli, bude k tomu donucen celou společností, což neznamená nic jiného, než že bude donucen ke svobodě.“² Konec konců, vždyť přece nevíte, co opravdu chcete, dokud o tom nerozhodne stát. Takže když si myslíte, že něco chcete dělat, ale jste při tom zastaveni policií a uvěznění, jste nuceni ke svobodě. Mýlili jste se, když jste si mysleli, že chcete neuposlechnout stát, a policie vám prostě pomáhá vybrat si to, co jste opravdu chtěli. Byli jste ale moc hloupí nebo slabí na to, abyste skutečně věděli, co chcete.

Teď se možná pouštíme trochu moc do metafyziky. Vraťme se tedy o kousek zpátky a zamysleme se nad tím, co zastánci vlády většiny vlastně prosazují. Podle nich dokážeme volbami nějakým způsobem vygenerovat „vůli lidu“, ačkoliv s ní někteří lidé nemusejí souhlasit (to se týká minimálně těch, kteří ve volbách nevolili s většinou). Tihle lidé budou donuceni podřídit se vůli většiny. Řekněme, že tím způsobem, že nebudou smět konzumovat alkohol či marihuanu nebo budou donuceni platit za věci, se kterými nesouhlasí, jako například

zahraniční války nebo dotace pro vlivné ekonomické skupiny. Většina hlasovala pro zákon zakazující X, nebo vyžadující Y, pro kandidáta, který se zavázal zakázat X, nebo vyžadovat Y, takže nyní máme „vůli lidu.“ A jestli někdo přece jenom vypije pivo, vykouří jointa nebo zatají svůj příjem, nevykonává z nějakého důvodu „vůli lidu“, se kterou prý předem souhlasil. Rozeberme si to trochu podrobněji.

Řekněme, že byl schválen prohibiční zákon a vy jste volili kandidáta prosazujícího prohibici. Řeklo by se, že jste s tím souhlasili, neboť vás zavazuje výsledek volby. Ale co když jste volili proti prohibici, tedy kandidáta, který prohibici neschvaluje? V tom případě vám bude řečeno, že jste se vědomě zúčastnili procesu, kterým bylo dosaženo rozhodnutí. Svou účastí jste souhlasili s tím, že vás výsledek tohoto procesu bude zavazovat. A pokud jste se voleb nezúčastnili, nebo jste na věc žádný názor neměli? V takovém případě se dozvíte, že si nemáte na co stěžovat, protože jste se vzdali svého práva ovlivnit výsledek tím, že jste nehlasovali! Anglický libertarián Herbert Spencer kdysi podotknul: „Je zvláštní, že člověk s výsledkem souhlasil, ať už se zachoval jakkoliv – ať už řekl ano, nebo ne, nebo ať už zůstal neutrální! To je celkem podivná doktrína.“ Vskutku. Pokud vždy „souhlasíte“, ať už nakonec řeknete nebo uděláte cokoli, pak výraz „souhlas“ neznamená nic, protože je ve skutečnosti nesouhlasem, stejně jako souhlasem. V takovém případě toto slovo ztrácí význam.

Člověk, který je ve svém vlastním domě zatčen za kouření marihuany, by však v žádném rozumném smyslu toho slova

nesouhlasil s tím, aby byl zatčen. Proto mají policisté obušky a pistole – aby mohli lidem hrozit násilím.

Ale je možné, že lid tuto moc státu delegoval. Lidé si tedy zvolili nekouřit marihuanu, ale mohou si také zvolit nechat se zatknout. Ale nikdo z občanů nemá legitimní moc vrazit se zbraněmi do bytu svému sousedovi, vytáhnout ho z něho a zavřít. Nemá-li tedy občan takovou moc, jak ji může delegovat na někoho jiného? Vracíme se tedy ke „kouzelnickému“ zdůvodnění: Váš soused, který kouřil marihuanu, se svým zatčením nějak prostě souhlasil, navzdory svému vlastnímu chování či názorům.

Také je možné, že už jenom to, že žijete v určité zemi, znamená, že souhlasíte se vším, co po vás stát chce. Vždyť pokud vstoupíte ke mně domů, musíte přece určitě také souhlasit s mými pravidly. Ale stát a „můj dům“ nejsou úplně totéž. Svůj dům vlastním, ale nevlastním svoji zemi. Ta se skládá ze spousty lidí s různými názory na to, jak by měli žít své životy. Tito lidé mi nepatří. Tohle je opravdu pro dospělé lidi to nejdůležitější zjištění: *Ostatní lidé mi nepatří*. Mají své vlastní životy. Vy, jako dospělý člověk, tohle chápete, vaše chování tomu odpovídá. Nevrážíte do cizích domů a neříkáte jejich obyvatelům, jak mají žít. Nekradete jim věci, i když se třeba domníváte, že byste pro ně našli lepší využití. Nebijete ani nestřílíte ty, kteří s vámi nesouhlasí, i když se třeba jedná o nesmírně důležité věci. *Chováte* se tedy jako libertariáni, možná byste se také mohli jedním *stát*.

Co znamená být libertariánem?

Znamená to, že nejenom neporušujete práva ostatních lidí, tedy že se v kontaktu s nimi chováte spravedlivě, ale že se také správně duševně připravíte k tomu, abyste pochopili, co plyne ze skutečnosti, že lidé mají práva, že práva jsou základem pro mírumilovnou a dobrovolnou spolupráci ve společnosti. Z toho plyne, že nebojujete jen za vlastní svobodu, ale i za svobodu jiných lidí. Jeden velký brazilský myslitel zasvětil svůj život odstranění nejhoršího možného představitelného porušení svobody: otroctví. Jmenoval se Joaquim Nabuco a vyslovil libertariánské krédo, kterým se ve svém životě řídil:

„Učte své děti i sami sebe lásce ke svobodě druhých, protože jen tak nebude vaše svoboda pouze šťastnou okolností osudu. Budete si vědomi její hodnoty a budete mít odvahu ji bránit.“⁴

Být libertariánem znamená, že vám záleží na svobodě pro všechny. Znamená to, že respektujete práva ostatních, i když s jejich slovy či činy nesouhlasíte. Znamená to, že při naplňování vlastních cílů nepoužíváte násilí. Ať už jde o vaše osobní štěstí nebo zlepšování podmínek pro lidstvo, získávání vědomostí nebo o cokoli jiného, vždy a všude v „kapitalistickém světě“ svobodného podnikání a směny nebo ve vědě, filantropii, umění, lásce, přátelství nebo v jakékoli jiné formě lidské spolupráce dosahujete těchto cílů *pouze* pomocí dobrovolného a mírumilovného jednání.

Nedůvěra k moci a autoritě

Libertariáni věří, že vaše práva jsou v bezpečí pouze tehdy, pokud je státní moc omezená. Ochrana práv se neobejde bez právního státu. Anglický radikální filozof a aktivista John Locke pomohl vytvořit základy současného světa. Stavěl se proti zastáncům absolutismu, těm, kteří věřili, že vládcové by měli mít neomezenou moc. Zastánci neomezené moci se pošklebovali, že dát lidem svobodu by vedlo k tomu, že všichni budou dělat, co si zámánou, bez ohledu na důsledky pro práva ostatních.

Locke jim odpověděl, že strana svobody usiluje o svobodu „pořizovat a nakládat se svou vlastní osobou, činy, majetkem a celým svým vlastnictvím, jak se člověku líbí, pokud mu to povolují ony zákony, a nebyti v tom podroben vůli jiného, nýbrž svobodně se řídit svou vlastní vůlí.“⁵

Filozof Michael Huemer zakotvuje libertarianismus v takzvané „morálce zdravého rozumu“, která se skládá ze tří prvků: „Principu neagrese“, který zakazuje jednotlivcům napadat, zabíjet, okrádat nebo podvádět druhé, „rozpoznání násilné podstaty vládnutí, která je podpořena věrohodnou hrozbou násilí proti těm, kteří by neuposlechli příkazů státu“, a „nedůvěrou k politické autoritě“ – tedy stát nemá dělat nic, co by podle naší morálky nesměli dělat jednotlivci nebo organizace stojící mimo vládu.“⁶ Jak poznamenává, „práve pojetí *autority* je jádrem sporu mezi libertarianismem a jinými politickými filozofiemi.“⁷

Svoboda, prosperita a řád

Být libertariánem znamená, že rozumíte tomu, jak vzniká bohatství. Vytváří je nikoliv příkazy politiků, ale svobodní lidé, kteří spolupracují, vynalézají, tvoří, spoří, investují, nakupují a prodávají, to vše na základě respektu k vlastnictví, tedy k právu druhých. Vlastnictví není omezeno jen na „moje věci“, jak se tento termín používá v současnosti, ale zahrnuje právo na život, svobodu a majetek, jak řekl Locke.⁸ A James Madison, hlavní z tvůrců americké ústavy, k tomu uvedl: „Stejně jako lze říci, že člověk má právo na svůj majetek (vlastnictví), lze stejně tak říci, že jeho majetkem jsou i jeho práva.“⁹

Láska a vzájemná náklonnost mohou být dostatečné pro efektivní spolupráci malých skupin, ale libertariáni chápou, že nejsou dostatečné pro mír a spolupráci mezi velkými skupinami lidí, kteří se nesetkávají tváří v tvář. Libertariáni věří ve vládu práva, což znamená, že pravidla platí pro všechny stejně a nelze je natahovat a ohýbat podle toho, jak se to líbí těm, kteří jsou zrovna u moci. Pravidla ve svobodných společnostech neexistují proto, aby zvýhodňovala určité osoby nebo skupiny, ale platí stejně pro všechny bez ohledu na pohlaví, rasu, náboženství, jazyk, rodinu nebo nějakou náhodu.

Pravidla vztahující se k vlastnictví jsou velmi důležitá pro spolupráci mezi cizími lidmi. Vlastnictví není jen to, co lze držet v ruce. Jedná se o komplexní soustavu práv a povinností, jimiž se mohou řídit lidé, kteří se vzájemně neznají. Umožňují

spolupracovat ve společnostech a firmách a obchodovat pro vzájemný prospěch. Vědí a rozlišují totiž to nejdůležitější: Co je moje, a co je tvoje. Dobře vymezená, zákony chráněná a převoditelná vlastnická práva jsou základem pro dobrovolnou spolupráci, šíření blahobytu, pokroku a míru.¹⁰

Vlastněným majetkem není jen to, co lze držet v ruce, na co se můžeme postavit, ale například i akcie podniků a společností, které vyrábějí cokoli z bezpočtu produktů, vyžadujících spolupráci tisíců lidí. Ať už jde o léky, letadla, nebo ananasy, které je možné koupit v samoobsluze i v zimě.

Libertariánský profesor práva Richard Epstein nazval jeden ze svých bestsellerů *Simple Rules for Complex World* (Jednoduchá pravidla pro komplexní svět).¹¹ Tento název skvěle vystihuje myšlenku, že není třeba komplexních systémů pravidel ke tvorbě komplexních forem pořádku. Stačí pravidla jednoduchá. Navíc právě jednoduchá, srozumitelná a ustálená pravidla vytvářejí ve skutečnosti pořádek snadněji než pravidla komplikovaná, nepochopitelná a kolísavá, která spíše způsobují chaos.

Dobře vymezené vlastnictví a právo obchodovat za podmínky vzájemné dohody umožňují spolupráci ve velkém měřítku a bez hrozby násilí. Volný trh je proto méně chaotický a lze v něm lépe předvídat než v systému společnosti řízené či plánované centrálně pod nějakou hrozbou. Spontánní řád trhu je mnohem abstraktnější, komplexnější a prozíravější než všechny vymyšlené pětiletky a státní zásahy do ekonomiky.

Instituce volného trhu, jako například cena, která spontánně vzniká, když se lidé mohou svobodně účastnit směny, pomáhá alokovat zdroje tam, kde se jejich použití nejvíce cení bez toho, aby bylo použito nátlaku a moci byrokracie.¹² Státem vynucované „plánování“ je ve skutečnosti přesným opakem plánování. Je totiž narušením kontinuálního procesu plánované koordinace vznikajícího pomocí svobodně fungujících sociálních institucí.

Řád vzniká spontánně na základě svobodné interakce lidí, kteří mohou bezpečně užívat svých práv. To platí nejen pro ekonomiku, ale i pro jazyk, společenské zvyky, vědu, a dokonce i pro takové oblasti, jako je například móda. Použití síly a podřízení jakékoliv z těchto oblastí vůli panovníka, diktátora, prezidenta, výboru, parlamentu nebo úřadu znamená nahrazení řádu chaosem, svobody násilím, a harmonie nesouladem.

Libertariáni usilují o svět v míru, svět, jenž uznává a respektuje práva všech lidských bytostí, svět, ve kterém se prosperita vytváří na základě dobrovolné spolupráce, založené na právním systému chránícím práva a umožňujícím vzájemně výhodnou směnu. Libertariáni usilují o omezení moci, její podřízení vládě práva, omezení a minimalizaci násilí všeho druhu. Libertariáni usilují o svobodu myslet, pracovat a chovat se tak, jak kdo uzná za vhodné, pokud při tom respektuje stejné svobody druhých. Libertariáni usilují o svět, ve kterém se může každý svobodně přičinit o své vlastní štěstí, bez toho, že by potřeboval od kohokoliv nějaké povolení k tomu, jak má jednat a jak má žít.

Takže... Proč být libertariánem?

Být tedy libertariánem? Možná to bude znít jako zlehčování, ale rozumná odpověď zní: Proč ne? Stejně jako mají důkazní břemeno ti, kteří jiného obviní ze zločinu, a ne ti, kteří jsou obvinění, mají důkazní břemeno ti, kteří chtějí ostatní o svobodu připravit, spíše než ti, kteří ji chtějí využívat. Někdo, kdo chce zpívat píseň nebo upéct dort, by neměl začínat tím, že bude žádat všechny ostatní na světě, jestli mu dovolí zpívat, nebo péct. Stejně tak by neměl být povinen vyvrátit všechny možné námitky proti zpěvu nebo pečení. Pokud chce někdo někomu zakázat zpívání nebo pečení, měl by pro to uvést dobré důvody. Důkazní břemeno má ten, který zakazuje. A možná že zákaz bude ospravedlněn, pokud by například byl zpěv tak hlasitý, že by budil ostatní nebo by pečení způsobilo požár, který by spálil sousední domy. To by byly dobré důvody pro zákaz pečení nebo zpěvu. Základní předpoklad ale musí být ve prospěch svobody, nikoliv ve prospěch moci, která chce svobodu omezovat.

Libertarián je ten, jenž věří v presumpci svobody. A s touhle prostou presumpcí, pokud je uplatněna v praxi, přichází svět, ve kterém mohou lidé usilovat o štěstí svým vlastním způsobem, mohou obchodovat tak, jak je to pro ně vzájemně výhodné, a nesouhlas je vyřešen slovy, nikoliv klacky. Není to dokonalý svět, ale stojí za něj bojovat.

2

Na to nemusí být zákon!

John Stossel

Když lidé vidí nějaký problém, sahají obvykle po tom nejjednodušším řešení: Schvalte zákon! To ale vždy nefunguje, protože silou lze jen málokdy změnit věci k lepšímu. A právě tím zákony jsou – prostým použitím síly. John Stossel zahájil svou kariéru v investigativní žurnalistice jako novinář zaměřující se na práva spotřebitelů. Pracoval jako hlasatel v televizním pořadu 20/20 stanice ABC News. Nyní uvádí pořad Stossel na stanici Fox Business Network, který se již dvakrát natáčel na Mezinárodní konferenci Students for Liberty (International Students For Liberty Conference), s publikem složeným ze členů Students for Liberty.

Jsem libertarián částečně proto, že nabízenou volbu mezi politickou levicí a pravicí považuji za falešnou: Oba v podstatě nabízejí modifikace kontroly státu nad ekonomikou a nad našimi osobními životy. Lidé na obou stranách se považují za milovníky svobody. Levice se domnívá, že stát může zmírnit nerovnost příjmů. Pravice si myslí, že stát může Američany vést ke ctnosti. Já říkám, že nejlépe nám bude, pokud se ani jedna strana nebude pokoušet prosazovat svou agendu pomocí státu.

At' se obě dvě strany *dobadují* o věcech jako je chudoba či užívání drog, ale neumožňeme státu, aby lidi k něčemu nutil, pokud nekradou a nikoho nenapadají. Nenechejme nikoho násilím brát, až na malou částku v podobě daní nutnou k financování velmi omezeného státu, ostatním lidem peníze. Když si nejsme jistí, nemíchejme do věcí stát. Nebo ještě lépe – ponechejme vše na trhu a dobrovolných institucích.

Leč většina lidí takto nepřemýšlí, ale vidí svět plný problémů, které mohou být vyřešeny pouze pomocí zákonů. Domnívají se, že řešení našich nesnází překází jen lenost, hloupost a nezáměr politiků. Ale stát je ve skutečnosti ze své podstaty násilná instituce. A ještě k tomu instituce neefektivní.

Proto by bylo lepší, kdyby se stát nesnažil vyřešit většinu problémů v našich životech.

Když vyvstane nějaký problém, lidé se utěšují, že „vláda to zařídí.“ Nebo říkají: „Na to musí být nějaký zákon!“

I pád Sovětského svazu, způsobený strašlivými důsledky centrálního plánování, nešokoval svět dostatečně natolik, aby opustil myšlenku velkého mocného státu. Evropa začala mluvit o nějaké formě „tržního socialismu“. Politici ve Spojených státech snili o „třetí cestě“ mezi kapitalismem a socialismem a „řízeném kapitalismu“, v němž politici budou nahrazovat neviditelnou ruku.

George W. Bush kandidoval na prezidenta se slibem „štíhlého státu“, ale rozhodl se vytvořit program za 50 miliard dolarů

ročně na výdej léků na předpis zdarma a vybudovat další byrokracii ve školství pod heslem *No Child Left Behind* (Žádné dítě nezůstane pozadu). Za Bushovy vlády republikáni *zdvojnásobili* nemandatorní výdaje (největší nárůst od dob Lyndona Johnsona), rozšířili boj proti drogám a najali 78 888 nových úředníků a regulátorů. Nárůst regulací a příkazů za Bushe však nijak nezmírnil volání médií po zavádění dalších.

Pak přišel Barrack Obama a s ním utrácení dost velké na to, aby ožebračilo naše děti. To ve volbách posílilo v roce 2010 Tea Party, která mi dala naději, ale znovu jsem se zmyšlil. Během několika měsíců republikáni volili pro zachování dotací pro zemědělce, zavázali se „ochránit“ program Medicare a ucukli, když Romneyho budoucí viceprezidentský kandidát Paul Ryan navrhl plán pro snížení deficitu.

Je škoda, že Spojené státy, založené částečně na libertariánských principech, si nedokáží přiznat, že stát se příliš rozrostl. Východoasijské země přijaly volný trh a rostly. Švédsko a Německo liberalizovaly své pracovní trhy a zaznamenaly ekonomické zlepšení.

Ale my schvalujeme stále nová pravidla a regulace.

Nepřítelem je zde lidská intuice. Uprostřed oslnivé hojnosti trhu je snadné brát jeho plody za samozřejmé. Může se jezdit do ciziny, strčit do zdi kus plastu a vypadnou peníze. Ten stejný kousek plastu můžete dát cizinci, který ani nemluví vaším jazykem, a pronajme mi na týden auto. Když přijedete domů, Visa nebo MasterCard vám pošlou vyúčtování přesné

na centy. To vše považujeme za samozřejmé. Naproti tomu stát neumí ani pořádně spočítat hlasy ve volbách.

Ale přesto, kdykoliv nastane problém, lidé se obracejí na stát. Málo z nás chce navzdory dlouhodobým neúspěchům centrálních bankéřů přemýšlet o tom, že stát, který stojí nad námi a přisvojuje si úspěchy za všechno možné, by ve skutečnosti mohl být zcela prohnilý. H. L. Mencken, velký libertarián první poloviny 20. století, bědoval: „Vláda nakonec není ničím jiným než skupinou lidí, a v praxi se ukazuje, že mnohdy i lidí vcelku podřadných, ale v důsledku intelektuální lenosti lidstva je těmto „elitám“, obvykle už z povinnosti, veřejností nasloucháno [...] a je jim přisuzována jakási vyšší moudrost nadřazená moudrosti obyčejných lidí.“ Není nic, co zmůže stát, co bychom nezvládli lépe sami jako svobodní jedinci. Bez velkého státu jsou naše možnosti neomezené.

3

Libertarianismus jako radikální centristus

Clark Rupert

Dlouhá léta bylo zvykem uvažovat o politickém myšlení jako o kontinuálním spektru od „levice“ k „pravici“. Zapadá libertarianismus do tohoto spektra tak, jak je tradičně prezentováno? Clark Rupert, viceprezident Students for Liberty, navrhuje nový přístup k přemýšlení o soupeřících politických ideologiích. Přístup, ve kterém libertarianismus představuje základ pro mnohé ze současných politických debat. Rupert vystudoval historii na University of Michigan v Ann Arbor.

Pravo-levé politické spektrum je standardem pro politické uvažování. Pokud věříte v X, jste na levici, pokud v Y, jste na pravici. Co představuje X a Y záleží na tom, s kým se zrovna bavíte. Toto spektrum svádí lidi k tomu, že se do něj někam umísťují, i když jejich skutečné názory tomuto umístění nemusejí zcela odpovídat.

Obzvláště absurdní je, když slyšíme, že oba extrémní se nakonec protnou a spektrum je tak kruhové se soupeřícími formami násilného kolektivismu na každém konci. Když tedy poprvé slyšíte o klasickém liberalismu, nebo libertarianismu, můžete se

ptát, na které straně spektra se tato filozofie nachází. Ve skutečnosti nikde.

K myšlence svobody totiž neodmyslitelně náleží odmítnutí standardního pravo-levého spektra. Libertarianismus je ideologie, která zpochybňuje použití politické moci. Libertarianismus vidí politiku jako boj mezi svobodou a mocí místo volby mezi užitím státního zásahu v kterékoli oblasti. Libertariáni berou velmi vážně myšlenku lorda Actona: „Moc korumpuje a absolutní moc korumpuje absolutně.“¹³ Libertarianismus nespadá na jednu nebo druhou stranu spektra, které vychází z obhajoby použití státní moci v té nebo oné oblasti.

Tradiční pravo-levé spektrum má na jedné straně komunismus a na druhé fašismus, omezování kouření cigaret na jedné straně a kouření marihuany na straně druhé, omezování svobody slova a politickou korektnost na straně jedné a také na straně druhé. Souvisí tedy libertarianismus s něčím na škále pravo-levého spektra? Existuje spojitost pravé a levé části spektra? O tom můžete rozhodnout sami.

V jistém slova smyslu, pokud bychom trvali na lineárním spektru, by bylo o libertariánech možné říci, že se nacházejí v radikálně středové pozici politického diskurzu. V naší analýze jsou libertariáni radikály – jdeme ke kořenům (*lat. radix*) věcí – a věříme v principy svobody. Je možné nám říkat centristé v tom smyslu, že ze své středové pozice hlásáme své myšlenky směrem ven a ovlivňujeme politické strany a ideologie napříč

spektrém. Výsledkem je, že libertariánské myšlenky lze nalézt ve středo-levé i středo-pravé části spektra. Právě libertariánské myšlenky jsou ty, které levici a pravici propůjčují to nejsympatičtější z jejich ideologií. Navíc rostoucí počet občanů v mnoha zemích lze považovat spíše za libertariány než za „levičáky“ a „pravičáky“.¹⁴

Libertarianismus je politická filozofie zdůrazňující důležitost svobody jednotlivce. Libertarián může být „sociálně konzervativní“, nebo „sociálně progresivní“, z města, vesnice, věřící, nevěřící, abstinent, piják, ženatý, svobodný... Už jistě chápete. Libertariány spojuje konsistentní obhajoba svobody v politických otázkách. Slovy Davida Boaze z *Cato Institute*: „*Výkon státní moci, a nikoliv svobody, potřebuje ospravedlnění.*“¹⁵ Libertariáni jsou konsistentními obhájci principu svobody a jsou schopni spolupracovat s různorodými skupinami lidí na tématech, ve kterých se s nimi shodnou na potřebě svobody, míru, a omezení moci státu.

Libertariánský radikální střed pomohl utvářet mnohé v moderním světě, jak si povšiml novinář Fareed Zakaria:

„Říká se, že klasický liberalismus ustoupil ze scény. Jestli ano, jeho epitaf bude vypadat tak, jako ten pro Christophera Wrena na stěně katedrály svatého Pavla: „Si monumentum requiris. circumspice.“ (Pokud hledáte pomník, rozhlédněte se kolem.) Jen zvažte svět, ve kterém žijeme — sekularismus, věda, demokracie, střední třída. Ať se vám to líbí, nebo ne, je to svět vystavěný na liberalismu. V průběhu posledních dvou století liberalismus (a jeho mocný

spojenec kapitalismus) zničil řád, který dominoval lidské společnosti po dvě tisíciletí — řád autority, náboženství, zvyklostí, země a králů. Z místa svého zrození v Evropě se liberalismus rozšířil do Spojených států a nyní přeměňuje většinu Asie.¹⁶

Libertarianismus (současné označení pro zásadový klasický liberalismus) už nyní hluboce změnil současný svět. Ve většině světa bojoval v mnoha bitvách a v mnoha otázkách již zvítězil: odluka církve a státu, omezení moci pomocí ústavy, svoboda slova, vyvrácení merkantilismu a jeho nahrazení svobodným obchodem, zrušení otroctví, osobní svoboda a tolerance menšin, ať už náboženských, etnických, jazykových nebo sexuálních, ochrana vlastnictví, porážka fašismu, rasové segregace, apartheidu, nacismu a komunismu. Příliš mnoho intelektuálů a myslitelů na to, abychom je tu jmenovali, tato vítězství umožnilo a učinilo svět lepším, spravedlivějším, mírumilovnějším a svobodnějším. Udělalo z libertariánské pozice v těchto a mnoha jiných otázkách základ pro rozumný politický diskurz. Ale nechceme usínat na vavřínech. Jako vždy musí být staré bitvy vybojovány znovu. A pro mladé lidi dnes, stejně jako tomu bylo v minulých generacích, zbývá vybodovat ještě mnohé bitvy a získat mnohé svobody.

Jak si libertariáni získali takový vliv, když působili často mimo zavedené stranické struktury? Někdy zakládáme vlastní strany, jak lze dokázat z existence mnoha (klasicky) liberálních stran v Evropě a jinde na světě. Jindy pracujeme v menších stranách, jako je tomu u Libertarian Party v USA, jejíž prezidentský kandidát v roce 2012, guvernér Gary Johnson vysvětlil

milionům lidí, jaké škody způsobuje válka proti drogám a další vládní programy. Někdy pracujeme uvnitř existujících stranických struktur, jak lze ukázat na prezidentské kampani republikána Rona Paula v letech 2008 a 2012. Byl schopen obhajovat mnoho libertariánských principů. Jako kandidát oslovil ve své volební kampani tisíce mladých lidí nejen ve Spojených státech, ale na celém světě. Naše myšlenky ovlivňují celé politické spektrum, ačkoliv náš politický aktivismus nabývá mnoha podob v závislosti na zemi a kontextu.

Jen zvažte šedesátá léta, považovaná za „zlaté období“ radikálního studentského aktivismu ve Spojených státech. Na pravici stáli konzervativní *Young Americans for Freedom* (Mladí Američané za svobodu, YAF). Jejich zakládající *Sharon statement* (Sharonské usnesení), které bylo schváleno v roce 1960 hlásalo: „*Že svoboda je nedělitelná a politická svoboda nemůže dlouho existovat bez svobody ekonomické, že úkolem vlády je chránit tyto svobody skrze zachování vnitřního pořádku, vnější obrany, a výkonu spravedlnosti, že když se stát rozroste za tyto spravedlivé funkce, získá moc, která vede k potlačení svobody.*“¹⁷ Jejich hrdina, senátor Barry Goldwater, ve svém proslovu k národu prohlásil: „Rád bych vám připomněl, že extremismus při obraně svobody není neřest a umírněnost při naplňování spravedlnosti není ctnost.“¹⁸

Ve stejné době se na levici začala vynořovat organizace *Students for Democratic Society* (Studenti za demokratickou společnost, SDS) jako vůdce protiválečného hnutí. Ve svém *Port Huron Statement* (Porthuronské deklaraci) z roku 1962 prohlásila:

„Považujeme lidi za nekonečně cenné a disponující nenaplněným potenciálem pro rozum, svobodu a lásku. Úpadek utopismu a naděje je vsutku jedním z charakteristických znaků současného společenského života. Důvody jsou různé: Sny staré levice byly pokřiveny stalinismem a nikdy již nebyly oživeny [...] hrůzy 20. století, symbolizované plynovými komorami a koncentračními tábory a atomovými bombami pohřbily naději. Idealismus je považován za apokalyptickou pomýlenost.“¹⁹

Bývalý prezident SDS Carl Oglesby vzpomínal ve svém memoáru *Ravens in Storm*: *„Libertarianismus je postoj, který dovoluje obracet se na pravici, stejně jako na levi, což jsem se vždycky snažil dělat, [...] proč chodit s tímhle tématem za pravičáky, když si můžu vybírat z tolika levičáků? Protože nejlépe můžete proti válce argumentovat tak, když ukážete, že je proti ní pravice i levice.“²⁰* A dále: *„Brzy jsem si uvědomil, že je třeba hovořit o ‚radikálním centrismu‘ a ‚militantní umírněnosti‘. To znamená, že bychom měli být radikální v naší analýze, ale středoví ve snaze oslovit konzervativce.“²¹*

Ačkoliv se lišily v tom, co zdůrazňovaly (YAF ekonomickou svobodu a odpor k socialismu, SDS občanská práva a mír), v konečném důsledku mohou být považovány za pionýry libertariánského aktivismu v moderní době. Z vůdců těchto hnutí se stali učitelé, novináři, profesori, politici, tedy osobnosti, které táhnou dnešní politický diskurz. Hlásili se k levi a pravici, ale jejich nejlepší intelektuální argumenty a energie vycházely z libertariánských impulzů pod povrchem.

Válku proti drogám považuje stále více lidí za katastrofální neúspěch. Libertariánské think tanky jako *Cato Institute* dokumentovaly po desetiletí smrtící náklady boje proti drogám a přínosy osobní svobody a zodpovědnosti. Libertariánští ekonomové, především Milton Friedman, vysvětlili pokřivené pobídky, které přinesla prohibice.²² Morální filozofové, počínaje pamfletem Lysandera Spoonera *Vices Are Not Crimes: A Vindication of Moral Liberty*²³, argumentovali, že společnost svobodných a zodpovědných lidí by měla přestat trestat „zločiny“ bez obětí.

Více a více politiků se nyní beze strachu z nařčení, že jsou zastánci drog, vymezuje proti katastrofálním důsledkům války proti drogám. Libertariáni jim totiž prorazili cestu tím, že poukazovali na škodlivost prohibice z hlediska morálky, spravedlnosti, úrovně kriminality, dopadu na rodiny a společenský řád. Mezi tyto politiky patří prezidenti Mexika, Guatemaly, Kolumbie a Brazílie, zemí, které trpěly v důsledku zločinu, násilí a korupce, které prohibice způsobila. Stejně tak mezi ně patří guvernéři, soudci, policisté a mnozí další.²⁴

Libertariáni jsou výjimeční proto, že zatímco ostatní mohou mít určité svobodomyšlné postoje v ad hoc případech, libertariáni vyznávají svobodu z principu. Libertarianismus není filozofie levice, nebo pravice. Je to radikální střed, domov pro ty, kteří chtějí žít a nechat žít, kteří si cení jak vlastní svobody, tak svobody ostatních, kteří odmítají stará klišé a falešné sliby kolektivismu levicového i pravicového. Kde na pravo-levém spektru tedy libertarianismus stojí? Nad ním.

4

Historie a struktura libertariánského myšlení

Tom G. Palmer

Historie může pomoci ukázat, jak myšlenky vznikaly a jak jsou vzájemně propojené. Historické a koncepční zkoumání myšlenky svobody ukazuje, že libertariánské myšlení představuje logické chápání světa a toho, jak by lidé měli spolu jednat.

Prvky libertariánského myšlení mohou být nalezeny napříč historií, ale libertarianismus jako politická filozofie vznikl až v nedávné době. Je to moderní filozofie individuální svobody namísto nevolnictví a podřízenosti. Legálního systému založeného na používání práva místo uplatňování arbitrární moci. Všeobecné prosperity založené na dobrovolné spolupráci a směně místo nucených prací, donucování a vykořisťování ožebračených jejich přemožiteli. Filozofie vzájemné tolerance různých náboženství, životních stylů, etnických skupin a dalších forem lidské existence místo náboženských, skupinových nebo etnických válek. Je to vize moderního světa rychle se šířící mezi mladými lidmi po celém světě.

K pochopení celosvětového růstu libertariánského hnutí je třeba pochopit myšlenky, ze kterých se politická filozofie libertarianismu skládá. Politické filozofie lze chápat mnoha způsoby. Lze je studovat historicky, jak se zhmotňovaly jako

reakce na určité problémy. Myšlenky jsou v některých svých aspektech podobné mentálním nástrojům, které nám pomáhají komunikovat s okolním světem. K lepšímu pochopení takových nástrojů pomáhá znalost problémů, jejichž byly řešením. Studie historie nám pomáhá lépe rozumět myšlenkám. Lze také chápat jejich logické vazby, což je způsob, jakým různé koncepty myšlenek, jakými jsou např. spravedlnost, právo, zákon, svoboda a další, mezi sebou interagují a vzájemně se ovlivňují. Tento krátký esej nabízí stručné představení obou cest k pochopení libertarianismu.

Libertarianismus chápaný historicky

Z historického pohledu je libertarianismus moderní formou hnutí v minulosti známého pod pojmem liberalismus, který ztratil část svého předchozího významu (což se stalo zejména v USA). Jak poznamenal slavný ekonom Josef Schumpeter: „Nejvyšší, také zřejmě nechtěný, kompliment, jaký nepřátelé soukromého podnikání mohli považovat ještě za rozumný, je ocenění jeho značky.“ Termín liberalismus a jeho různé variace jsou stále používány ve většině světa pro to, co je dnes v USA nazýváno libertarianismem nebo „klasickým liberalismem“. Kvůli zmatení pojmů v USA začalo mnoho lidí ve Spojených státech používat pojem libertarianismus, který sdílí společný latinský kořen slova svoboda, aby se odlišili od toho, co je normálně nazýváno „liberalismem“. Termín se také občas používá k rozlišení více důrazných forem liberalismu od více pragmatických či flexibilních forem liberalismu. (V jiných jazycích se používá stejného slova k přeložení liberalismu a

libertarianismu; v Maďarsku se například používají slova szabadelvűség a liberalizmus zároveň pro liberalismus/libertarianismus.)

Odkud se tedy liberalismus vzal? Vznikl v Evropě a jiných částech světa jako obrana nového způsobu soužití založeného na míru, toleranci a vzájemně prospěšné dobrovolné směně a spolupráci. Liberalismus nabídl obranu mírových forem žití před doktrínami absolutního a všemocného státu, známého jako „absolutismus“. V rámci debat o správném rozložení a míře moci začala být myšlenka liberalismu silnější a radikálnější.

Obchod se začal rozšiřovat po „době temna“, zejména zásluhou růstu nezávislých „komunit“ či městských států, často chráněných před piráty, nájezdníky a válečníky tenkými zdi. Nová města, místa produkce a směny, byla zakládána po celé Evropě. Byla známa, stejně tak i jejich „občanská společnost“, jako místa osobní svobody a míru, jak vystihuje staré německé motto „Stadtluft macht frei“ („městský vzduch osvobozuje“).

Jak jeden historik poznamenal: „Bez svobody, což znamená bez možnosti přijít a odejít, podnikat, prodávat zboží a možností, které neměli nevolníci, byl obchod nemožný.“ Civilní/občanská (z latiny, civitas – město) společnost odkazuje na společnosti, které v takových městech vznikaly. Velmi důležité je, že tento termín také odkazuje na způsob jednání lidí mezi sebou: civilní/občanské chování. Být civilní/občanský znamená být slušný k cizincům, být čestný a respektovat práva

druhých. Taková nová města a sdružení byla charakteristická různými druhy zastupitelství nebo lidových shromáždění, která jednala o zákonech a věcech veřejných. S civilní/občanskou společností byla spjata myšlenka „civilních/občanských práv“, znamenající práva nutná pro existenci civilní/občanské společnosti.

Jak obchod narůstal, hromadilo se bohatství, králové začali vytvářet moderní armádní systém, který používali k rozšiřování své moci nad městy, která byla založena na dobrovolné spolupráci, a feudální aristokracií, jejíž moc měla kořeny v násilném dobývání stejně jako moc králů. „Vojenská revoluce“ koncentrovala stále více a více moci do toho, co poté začalo být známé jako „stát“, typicky zhmotněný do podoby osoby a moci krále. Takový centralizovaný a monarchistický politický systém nahradil, pokořil a asimiloval většinu jiných politických systémů, které se v Evropě vyskytovaly, včetně nezávislých „městských států“ Hanzy (svazek německých obchodních měst, pozn. překladatele), Svaté říše římské a jiných forem politických uskupení. Jak takoví panovníci nabývali na moci, začali stavět „nad zákon“ a uplatňovat absolutní moc nad všemi ostatními formami lidských uskupení. Stále více tvrdili, že mají z „Boží vůle“ právo uplatňovat absolutní moc. Světská moc a náboženské kruhy vytvářely aliance, často se silnější mocí světskou než náboženskou. Občas tomu bylo i naopak takový systém dnes označujeme jako teokratickou formu vlády.

Doktrína absolutismu znamenala, že vládce byl nad zákonem, což bylo v zásadním protikladu s předchozí tradicí, kdy byl

zákon nadřazen moci kteréhokoliv jedince. Král Jakub VI. (Jakub VI. Král skotský a od roku 1603 také Jakub I. král anglický) v roce 1598 prohlásil: „Král je nad lordy všech území, je pánem každého jednotlivce, který obývá to samé, s mocí nad životem a smrtí každého z nich. Přestože princ nevezme život svých poddaných bez jasného zákona, ty samé zákony, kterými se řídí, jsou vytvořeny jím samým nebo jeho předchůdci, takže moc samotná vychází z něj. [...] Prokázal jsem, že král je nad zákonem jako jeho autor a vykonavatel.“

Absolutismus měl i ekonomickou teorii s ním spjatou: Merkantelismus, myšlenku, že král a jeho úřednictvo by měli řídit průmysl, utlačovat toto podnikání a podporovat jiné, poskytovat monopoly spřáteleným společnostem (praxe dnes nazývaná jako bratříčkování – „cronyism“), „chránit“ majitele místních podniků před levnější konkurencí dovezeného zboží, a v podstatě řídit obchod ve prospěch vládnoucí třídy státu s cílem dostat peníze do státní pokladny.

Liberalismus vznikl jako obrana svobody občanské/civilní společnosti ve prospěch občanských/civilních práv a vlády zákona proti nárokům absolutní moci, monopolům a privilegiím, merkantelismu, protekcionismu, válce a veřejnému dluhu. Hnutí čerpalo z mnoha zdrojů. Nejvýznamnějšími z nich byly myšlenky individuálních práv španělských scholastiků ze Salamanky, kteří bránili jak tržní ekonomiku, tak práva podrobených Indiánů před jejich hrabivými španělskými pány, stejně jako doktrínu přirozeného práva a přirozeného zákona prvně zmíněnými dánskými a

německými mysliteli. První opravdu libertariánské hnutí vzniklo během občanských válek v Anglii, tzv. levelleri, kteří bojovali na straně parlamentu v anglické občanské válce (1642–1651) za vládu omezenou ústavou, svobodu vyznání a obchodu, ochranu vlastnictví, právo vydělávat na živobytí, za stejná práva pro všechny. Byli to radikálové, abolicionisté (hnutí pro zrušení otroctví, pozn. překladatele) a advokáti lidských práv a míru. Byli libertariány.

Tyto myšlenky individuálních práv, omezené vlády, svobody myšlení, náboženství, slova, obchodu, produkce a cestování otevřely mysl, rozbily stará pouta, vytvořily nebývalé bohatství pro průměrného člověka a ničily jednu říši za druhou. Otroctví bylo zrušeno v Evropě, Severní Americe a Jižní Americe, vše vyvrcholilo zrušením nevolnictví v Brazílii 13. května 1888. Feudalismus byl odstraněn. Nevolníci Evropy byli osvobozeni, někde naráz, jinde postupně: Rakousko 1781 a 1848, Dánsko 1788, Srbsko 1804 a 1830, Bavorsko 1808, Maďarsko a Chorvatsko 1848, Rusko 1861 a 1866, Bosna a Hercegovina 1918.

Hnutí za svobodu rostlo, podporujíc místní tradice svobody, nejen v Evropě a jejích koloniích, ale i v islámském světě, Číně a jinde. Libertariánské názory nejsou výtvorem jen jedné kultury, každá tradice a každá kultura mají spojitost se svobodou stejně jako s mocí. Evropa vychovala Voltaira a Adama Smithe, ale také Mussoliniho, Lenina a Hitlera. Marx, jehož doktríny dominovaly Číně po desetiletí, nebyl Číňan, ale Němec. Libertariánské myslitele a hlasy stejně jako advokáty

absolutní moci lze nalézt v každé kultuře. Libertariánství zakořeňuje v celém světě. Spojuje se s místními libertariánskými tradicemi zejména v Africe a Asii, stejně jako znovuobjevenými vztahy v Evropě, Latinské Americe a Severní Americe.

Současné libertariánské hnutí staví nejenom na zkušenostech prvních liberálů v boji s absolutismem, ale také na zkušenostech z hrůz pro svobodu a civilizaci daleko zhoubnějších nebezpečí *kolektivistického totalitarismu*. V 19. století začala vlna libertariánského myšlení vrcholit. Nové politické filozofie, založené na starších tradicích moci, vznikly, aby vyzvaly liberalismus. Imperialismus, rasismus, socialismus, nacionalismus, komunismus, fašismus a všechny jejich kombinace, všechny jsou založeny na základních předpokladech kolektivismu. Jedinec nebyl viděn jako nositel práv. Na čem záleželo, byly zájmy a práva národa, třídy nebo rasy, všechny uplatňovány prostřednictvím moci státu.

V roce 1900 libertariánský editor *The Nation* E. L. Godkin v depresivním úvodníku napsal: „Pouze zbytek starců stále věří v liberální doktrínu, jakmile budou pryč, nebude mít své obhájce.“ Děsivěji předpověděl hrůzy kolektivistického útlaku a války, která bude v nadcházejícím století stát stovky milionů životů: „Již více neslyšíme o přirozených právech, ale myšlenky o nadřazených rasách, jejichž částí je podvolení se vládě těch, které Bůh učinil nadřazenými. Starý nesmysl různých práv znovu uplatňuje svoji zničující moc. Již dopředu je jasné, že přijde mezinárodní utrpení v hrůzostrašné míře.“ A doopravdy

se dostavilo: Masové vyvražďování v míře předtím nikdy neviděné, systémy masového zotročování ve zcela nové míře a světové války pustošící Evropu, Eurasii, Asii, s hrozivými boji v Severní Americe, Africe a na Středním Východě.

Výzva představující kolektivismus stojící nad svobodou, civilizací a životem samotným dramaticky utvářela libertariánskou odpověď, která znovu kladla důraz na základní prvky libertariánského myšlení, které byly zavrženy kolektivistickými ideologiemi, jakými jsou socialismus, komunismus, nacionální socialismus a fašismus:

- Nadřazenost jednotlivce jako základní morální jednotky nad kolektivem, jedno zda státu, třídy, rasy či národa.
- Individualismus a právo každé lidské bytosti nalézat vlastní cestu ke štěstí svým vlastním způsobem.
- Majetková práva a tržní ekonomika jako decentralizovaný a mírový způsob rozhodování a spolupráce, který efektivně využívá znalostí milionů, či dokonce miliard lidí.
- Důležitost dobrovolného slučování do občanské/civilní společnosti zahrnující rodinu, náboženské komunity, sousedské spolky, firmy, pracovní odbory, přátelské spolky, profesionální spolky a bezpočet jiných, které poskytují podstatu a smysl životu a pomáhají jednotlivcům dosáhnout

vlastní unikátní identity skrze různé začlenění, ale jsou nahrazovány expanzí státní moci.

- Strach ze státu a koncentrace moci v armádních a exekutivních orgánech státní moci.

Mnoho osobností přispělo k oživení libertariánského myšlení, zejména ke konci druhé světové války. V roce 1943 byly v USA publikovány tři knihy, které navrátily libertariánské myšlenky do běžné diskuze: *The Discovery of Freedom* od Rose Wilder Lane, *The God of the Machine* od Isabel Paterson a bestseller *Ayn Rand The Fountainhead*. V roce 1944 publikoval v USA Ludwig von Mises knihu *Všemocná vláda: Vzestup totálního státu a totální války*. Ve Spojeném království publikoval F. A. Hayek svoji nejprodávanější knihu o kolektivistickém ekonomickém plánování – *Cesta do otroctví*, která byla také poté velmi uznávána i v jiných zemích. Hayek také pořádal setkání *Montpelerinské společnosti*, mezinárodního uskupení učenců klasického liberalismu poprvé konané v roce 1947 ve Švýcarsku. Objevovalo se více knih, uskupení, asociací, nakladatelství, think tanků, studentských klubů, politických stran.

Začaly vznikat think tanky propagující klasický liberalismus. První vlna přišla ve 40. a 50. letech minulého století s takovými různorodými organizacemi, jakými byly např. *Institute for Public Affairs* v Austrálii (1943), *Foundation for Economic Education* v USA (1946), a *Institute of Economic Affairs* ve Velké Británii (1955). *Cato Institute* byl založen v USA v roce

1977 a *Timbro* vzniklo ve Švédsku v roce 1978 jako součástí druhé vlny libertariánských think tanků, které změnily diskuzi o veřejné politice. (Stovky dalších je následovaly a většina je zapojena do sítě *Atlas*, která byla založena sirem Antony Fisherem, který založil i *Institute of Economic Affairs*.) Přední intelektuálové pokračovali ve šlépějích Patersonových, Laneových, Randové, Misesových a Hayekových, ve stopách filozofů Roberta Nozicka, H. B. Actona a Antonyho Flewa či držitelů Nobelovy ceny za ekonomii Jamese Buchanana, Milтона Friedmana, Ronalda Coase, George Stiglera, Roberta Mundella, Elinora Ostroma a Vernona Smithe, čímž jsme jmenovali pouze pár z těch, kteří rozvíjeli libertariánské argumenty a aplikovali libertariánské myšlení do velkého množství sociálních, legislativních a politických problémů.

Jakmile získaly libertariánské myšlenky více stoupců a obhájců ze Středního Východu, Afriky, Asie, Latinské Ameriky a zemí bývalého Sovětského svazu, libertarianismus se znovu adaptuje na nové problémy, především na potřebu znovu vybudovat a posílit instituce občanské/civilní společnosti a učinit tak na základě tradic vlastních těmto společnostem: mírumilovné diskuzi spíše než násilí, vzájemném respektu nezávislém na pohlaví, rase, náboženství, sexualitě či jazyku, nezávislém soudním systému pro mírové řešení sporů, systému vlastnických práv, která jsou dobře definována, legislativně chráněna a jednoduše přenositelná, podpoře směny vytvářející bohatství, svobodě tisku, veřejné diskuzi, tradici, institucích pro kontrolu výkonné moci.

Tolik k stručnému představení historie libertarianismu. Pojdme se podívat na jiný způsob porozumění libertarianismu.

Libertarianismus chápaný koncepčně: Libertariánská trojnožka

Židle s pouze jednou nohou spadne. Přidejte další nohu a je významně stabilnější, ale opět nebude stát. Přidejte třetí a vznikne trojnožka, ve které se nohy vzájemně posilují. Myšlenky mohou být také takové. Myšlenky o svobodě, spravedlnosti, společenském řádu a zákonu nestojí jen tak samy o sobě. Smysl dávají vzájemně propojeny. Stejně jako nohy trojnožky, které si poskytují podporu.

Libertarianismus je založen na základní myšlence svobody. Považuje ji za nejvyšší politickou hodnotu. To neznamená, že svoboda musí být nejvyšší hodnotou našeho života, konec konců lidé se zamilovávají, váží si pravdy a krásy a mají názory na náboženství a spoustu dalších důležitých témat. Politika jistě není tou jedinou věcí, na které v životě záleží. Ale pro libertariány je v politice primární hodnotou svoboda. Politický život má zabezpečovat spravedlnost, mír a sdílené prosperity. Libertariáni vycházejí z dlouhé tradice myšlení klasických liberálů, která vnímá tyto principy a hodnoty jako vzájemně provázané.

Libertariánská trojnožka se skládá z těchto tří pilířů:

Individuální práva: Jednotlivci mají práva, která jsou nadřazena politickým sdružením. Tato práva nejsou výjimky z moci, ale

mohou být uplatněna dokonce i proti moci. Takto Nozick začíná svou libertariánskou klasiku *Anarchy, State, and Utopia*, „Jednotlivci mají práva a jsou zde věci, které jim nemůže žádná osoba nebo skupina udělat (aniž by tato práva narušila).“

Spontánní řád: Je běžné, že si lidé myslí, že všechny řád musí být produktem plánující mysli, ale ty nejdůležitější druhy řádu ve společnosti nejsou výsledkem vědomého plánování nebo designu, ale vznikají dobrovolnou interakcí a vzájemnými úpravami plánů svobodných jedinců jednajících v souladu s jejich právy.

Ústavou omezená vláda: Práva vyžadují ochranu od institucí, které jsou zmocněné použít sílu k jejich obraně. Tyto instituce samotné ale často představují největší a nejnebezpečnější hrozbu těmto právům, což znamená, že musí být striktně limitovány ústavním mechanismem, zahrnujícím rozdělení a soupeření mezi různými zdroji moci, legálními systémy, které jsou nezávislé na výkonné moci, a trváním na nadřazenosti zákona nad mocí.

Pilíře zmíněné výše se vzájemně podporují. Práva musí být jasně definována a chráněna institucemi zákona. Jsou-li zákony dobře definovány a legálně chráněny, vznikne spontánně společenský řád a s ním bez plánování harmonie. Lidé jsou pak spíše ochotní respektovat práva jiných, když jsou zvyklí uplatňovat svá práva a respektovat práva ostatních, spíše jsou ochotní trvat na ústavních omezeních zákonných institucí.

Individuální práva

Libertariánské názory na individuální práva ustoupily do pozadí zejména kvůli boji za svobodu vyznání a svobodu slabých, kteří trpěli utlačováním silnými. Španělský myslitel Francisco de Vitoria ve své slavné knize z roku 1539 o amerických Indiánech bránil původní obyvatele Ameriky proti brutalitě a útlaku způsobovanými Španělskem. Tvrdil, že Indiáni mají morální zodpovědnost za své činy a dodával:

Barbaři (termín v té době používaný pro Neevropany a nekřesťany) byli bezpochyby posedlí nadvládou, stejně tak soukromou a veřejnou jako křesťané. Nemohli být tudíž okradeni o majetek ať už byli běžnými občany nebo princí, za předpokladu, že nebyli pravými pány.³⁹

Indiáni, tvrdili Vitoria a jeho následovníci, měli stejný nárok na respekt ke svým životům, majetku a zemi jako kterýkoliv Španěl. Měli svá práva a porušit je byla nespravedlnost, které mělo být zabráněno. Myšlenky morální zodpovědnosti a práv měly enormní dopad na celkové vnímání lidských bytostí, nebyla to náhoda početí, na čem by záleželo, ale to, zda byl někdo hoden morálky, schopnosti být zodpovědný za svá rozhodnutí a činy.

Zhruba v té samé době obránci svobody vyznání trvali na tom, a často za to zaplatili životem, že lidé, aby byli zodpovědnými bytostmi schopnými myslet, uvažovat, rozhodovat se, uvědomovat si sami sebe, musí být svobodní a náboženství musí být otázkou volby, nikoli výsledkem donucení. Svoboda

vyznání byla právem, ne privilegiem schvalovaným těmi u moci. Teolog Jan Kalvín obhajoval vraždu svého kritika Serveta v Ženevě tím, že učil jiné chápání evangelia a vládcí měli povinnost bránit pravou víru. Kalvínovi přímo odpověděl velký obhájce svobody vyznání 16. století Sebastian Castelio: „Zabít člověka není obrana doktríny, je to vražda. Když Ženevané zabili Serveta, nebránili doktrínu, zavraždili člověka.“ Doktrína by měla být bráněna slovy měnícími mysl a srdce, ale ne zbraněmi a ohněm, který spaluje a ničí tělo toho, kdo nesouhlasí. Jak jednou poznamenal anglický básník John Milton na své cestě k prosazení svobody tisku: „Je velkým uměním rozeznat, kde má zákon nabízet omezení nebo trest, a v jakých věcech funguje pouze přesvědčování.“

Tito první průkopníci svobody, kteří trvali na respektu ke stejnému právu, nehledě na náboženské vyznání, rasu, pohlaví či jiné náhodné aspekty člověka se setkávali s těžkým protivníkem v podobě advokátů absolutistické a teokratické vlády namítajícím, že pokud by každý měl právo řídit svůj život, neexistoval by žádný celkový plán pro společnost, a proto by vznikl chaos a zmatek. Musí existovat pán, říkali absolutisté a teokraté, někdo se schopností představit si a následně prosadit řád do neuspořádané masy. Jinak by lidé nevěděli, co mají vyrábět či co s tím následně dělat, jak uctívat Boha nebo co nosit či jak moc šetřit nebo utrácet.

Spontánní řád

Sám o sobě morální princip respektu k lidem nebyl schopen tuto výzvu zvládnout, dokud sociální vědci nezačali poodkrývat tajemství komplexních systémů. Stejně jako moderní entomologové objevili, že včelí úl není „ovládán“ královnou kvůli její absolutní moci a dávání příkazů ostatním včelám, čemuž se po tisíciletí věřilo, stejně tak první sociální vědci objevili, že komplexní lidská společnost není „ovládána“ lidmi, kteří jsou obdarováni takovou mocí, aby říkali farmářům, kdy mají podojit krávu, stanovovali hodnotu peněz a autoritářsky vydávali příkazy k vytváření řádu ve společnosti. Místo toho zjistili, že pokud chceme uspořádanou a prosperující společnost, měli bychom se spolehnout maximálně na „Laissez faire et laissez passer, le monde va de lui même!“, jak řekl v 18. století jeden z prvních libertariánů a intelektuálů Jacques Claude Marie Vincent de Gournay.

Komplexní systémy nemohou být jednoduše řízeny. Jazyk, tržní ekonomika, zvykové právo a mnoho dalších komplexních forem spolupráce mezi lidmi navzájem si neznámými se vytvoří ne násilným vnucováním plánu, vzniklého v hlavě nějakého velkého vůdce (nebo v myslích skupiny z vůdců složené), ale jako vedlejší produkt interakce lidí následujících relativně jednoduchá pravidla, stejně jako hejna ptáků a ryb či roje včel vykazují komplexní formy řádu bez příkazující mysli.

Není jednoduché to pochopit. Vidíme-li řád, snažíme se hledat někoho, kdo jej vytvořil. Spatřím-li dobře naaranžovanou řadu

židli, pravděpodobně bych se zeptal: „Kdo dal všechny ty židle do pořádku?“ Ale většina řádů, včetně řádu tržní ekonomiky, je, jak poznamenal nositel Nobelovy ceny za ekonomii James Buchanan, definována procesem svého vzniku: Řád trhu vzniká pouze prostřednictvím procesu dobrovolné směny mezi zúčastněnými jedinci. Řád je sám o sobě definován jako výstup procesu, který jej vytváří. Výsledná alokace a distribuce, nevzniká a ani nemůže povstávat nezávisle na procesu směny. Bez něho není a nemůže být řád. Pro lidskou mysl to není jednoduché pochopit, protože jsme, zdá se, předurčení k hledání tvůrců řádu vždy, když jej vidíme. Zkoumáme-li ale formaci blíže, najdeme ve skutečnosti komplexní systémy vznikající na relativně jednoduchých pravidlech. Totéž platí pro komplexní řád vznikající lidskou spoluprací.

Jakmile začneme chápat, jak dobře definovaný a legálně chráněný systém práv umožnil vznik mnohem komplexnější formy řádu a lidské spolupráce, myšlenka práv začíná být mnohem přijatelnější. Jak je ale ochránit? Zde je potřeba poslední nohy trojnožky.

Ústavou omezená vláda

Práva jsou realizována a chráněna celou řadou různých způsobů. Lidé, kteří používají vlastní pěsti při boji s agresí nebo vlastní nohy při útěku před ní, brání své právo na život, svobodu a majetek. Svá práva také chráníme investicemi do zámků u našich dveří či klíči do zapalování u našich aut. Oboje drží potenciální narušitele našich práv od toho, co je naše.

Nicméně svět, ve kterém se musíme spoléhat při ochraně sebe sama pouze na vlastní sílu či pouze na zámky a klíčky, by byl pravděpodobně takovým, ve kterém silní pokořují slabé. Proto lidé vytvářejí na svou ochranu uskupení nekonečné různorodosti. V moderní svobodné společnosti zřídka kdy používáme násilí k ochraně sebe sama (přestože je to občas nezbytné). Je tomu tak v podstatě proto, že násilí ubývá, jelikož potenciální zisk z něj se v porovnání se ztrátou, kterou pravděpodobný agresor v podobě trestu ponese, zmenšil. Většina lidí násilí jako způsob jednání s ostatními radikálně omezuje (výjimkou je násilí státu, které někdy vyústí ve stovky, tisíce, ale i miliony obětí). Spoléháme se na specializované agentury, které nám pomáhají řešit spory (soudy a arbitráže) a bránit naše práva (bezpečnostní agentury a policie). Nebezpečím je, že jakmile zmocníme některé lidi používat moc, i když pouze za účelem ochrany svých práv, můžeme se nakonec stát obětmi těch, které jsme pověřili svou ochranou. Problém je často parafrázován slovy římského básníka Juvenala, „*Quis custodiet ipsos custodes?*“ (Kdo střeží ty, kteří střeží nás?)

Toto je jedna z nejdůležitějších otázek politických věd a vždy byla vyzdvihována libertariány, kteří byli v čele hnutí omezujících moc. Mezi tradiční instituce a praktiky limitujícími moc patří: Ústavy, které ustanovují síly vymáhající právo a zároveň instituce dávající právu svou moc. Jde o vytvoření soupeřících systémů „brzd a protivah“ mezi různými prvky vlády, trvání na právu vystoupit z nespravedlivých a

nepříjemných politických a právních dohod, sepsaná listina práv, včetně práva na svobodu slova, svobodu vlastnit a nosit zbraň, právo na soud, právo na ochranu při nakládání s vlastním majetkem, a jiné mechanismy, které se liší podle země, kultury a času.

Tyto tradice sahají zpět až k dávným paktům, jež omezovaly moc králů, jakými jsou *Magna charta* v Anglii a *Zlatá bula* v Maďarsku či současnější formy federalismu, jaké jsou ve Švýcarsku, Austrálii, USA, poválečném Německu a Rakousku. Poslední dva státy zavedly federalismus jako prostředek k zamezení katastrof, jakými byl nacionální socialismus „třetí říše“, který zatáhl Evropu a vlastně celý svět do strašlivé války. Implementace nikdy nemůže být dokonalá a liší podle historie země, síly různých institucí a jiných faktorů, ale ústavní omezení moci jsou důležitým třetím sloupem libertarianismu.

Svoboda, řád, spravedlnost, mír a prosperita

Když jsou vlády omezeny v ochraně dobře definovaných individuálních práv a poskytují vynucování těchto pravidel, lidé budou žít ve svobodě, řídit své záležitosti a nacházet štěstí svým vlastním způsobem, společnost bude charakterizována vyšším stupněm komplexního řádu a spolupráce, než kdyby vláda existovala jen kvůli tomu, aby vytvářela řád za pomoci násilí. Libertariánská trojnožka je postavena na individuálních právech, spontánním řádu a ústavou omezené vládě – na pilířích, které mají dlouhou historii.

Svobodný svět není samozřejmě dokonalý, jelikož je složen z nedokonalých lidí, kterým není možné svěřit násilnou moc, protože i ti nejlepší budou svedeni k používání moci arbitrárně, k šikanování ostatních, k nespravedlnosti. Proto jsou k omezování moci nutné ústavní mechanismy.

Libertarianismus ale není jen vizí omezení. Je také vizí sociálního, vědeckého a uměleckého pokroku, mírumilovného soužití a vzájemného respektu mezi bezpočtem různých způsobů života a kultury, průmyslu, obchodu a technologií potírajících chudobu, omezuje hranice ignorance. Je vizí svobodných, nezávislých a důstojných jednotlivců, kteří mají zajištěno užívání svých práv.

Libertarianismus nabízí intelektuální projekt, způsob chápání a propojování důležitých myšlenek mezi sebou, a také praktický návrh uskutečnění svobodného, spravedlivého a mírového světa. Pro ty, kteří mají odvahu osvojit si ho, je opravdu inspirující.

„Časy se mění“: Libertarianismus jako abolicionismus

James Padilioni, Jr.

Jedním z nejdůležitějších témat v dějinách byla pro libertarianismus kampaň za odstranění otroctví, nejhoršího možného odepření svobody. Sentiment podobný abolicionismu minulosti formuje libertarianismus jako politickou sílu mezi mladými lidmi i v současnosti. James Padilioni je místopředsedou výkonné rady Students for Liberty pro severní Ameriku a členem mezinárodní výkonné rady. Padilioni studuje v americké College of William and Mary.

V roce 1835 napsala Angelina Grimke v dopise pro Williama Lloyda Garrisona, vydavatele nejslavnějšího abolicionistického časopisu své doby The Liberator, mimo jiné toto: „Jsem hluboce, pevně a s rozmyslem přesvědčena, že pro tuto věc stojí za to zemřít.“ Grimke dále Garrisonovi napsala: „Pozice, na které stojíte, je svatá. Nikdy z ní neustupujte.“⁴⁷ Abolicionistické hnutí nebylo pouze společenským trendem své doby. Ztělesňovalo rozhodnutí mnoha jednotlivců vstoupit do historie a snažit se prosadit změnu společnosti. Otroctví existovalo od počátků historie lidstva, a jak řekl Orlando Patterson: „Na instituci otroctví není nic zvláštního.

Neexistuje na světě náboženství, které by je alespoň někdy ve své historii neobhajovalo. Pravděpodobně neexistuje skupina lidí, jejichž předkové by nebyli alespoň někdy během dějin otroky, či otrokáři.⁴⁸ Historická všudypřítomnost propůjčila otroctví určitou míru legitimacy vycházející z jeho všednosti, až obyčejnosti.

Nicméně poté, co byly během osvícenství formulovány myšlenky politické ekonomie, práv jednotlivce a omezení státní moci, nemohlo již morální vědomí společnosti dále koexistovat s nátlakem, bezprávím a násilím, které otroctví představovalo.⁴⁹ To se obzvláště projevilo po přijetí Deklarace nezávislosti, ve které stálo, že „všichni lidé jsou stvořeni sobě rovni.“ Libertariáni této doby (včetně některých vůdců abolicionistického hnutí) inspirovaní těmito morálními požadavky, usilovali o vytvoření světa, ve kterém budou právní, politické a kulturní instituce v souladu se svobodou. Věk svobody byla pro abolicionisty důležitější než to, před jak obrovským úkolem stáli. Bezpráví jejich doby bylo pro ně spíše motorem k větší aktivitě než záminkou k zoufání. Nezlovní ve své víře, že „osobní svoboda jednotlivce nemůže být nikdy majetkem druhého“, zahájili největší kampaň za lidská práva v dějinách.⁵⁰

Po úspěchu abolicionismu se liberálové obrátili k tématu rovného postavení žen, které byly, jak uvedla Marry Wollstonecraft: „... považovány za podřadné bytosti, a ne za součást lidského druhu.“⁵¹ V roce 1848 se prominentní abolicionisté jako Elizabeth Candy Stanton, Lucretia Mott a

Frederick Douglass setkali v Seneca Falls ve státě New York a zabývali se právě touto otázkou. Výsledkem byla Deklarace citů, napodobující ve svých frázích Deklaraci nezávislosti. Stálo v ní:

„Pokládáme za samozřejmé pravdy, že všichni muži a ženy jsou stvořeni jako rovnocenní. Historie lidstva je historií opakovaných křivd a skutků bezpráví muže vůči ženě, jednoznačně směřujících k zavedení naprosté tyranie vůči ní. [...] Vzhledem ke všem zmíněným nespravedlivým zákonům, a protože ženy samotné se cítí dotčené, utlačované a podvodně zbavené svých nejsvětějších práv, trváme na tom, aby měly okamžitý přístup ke všem právům a výsadám, které jim náleží jako občanům těchto Spojených států.“⁵²

Tito lidé si uvědomovali, jak obrovský úkol před nimi stojí. Museli vést společnost k přijetí nových hodnot a změně starých zvyklostí. To nemohlo být jednoduché a jejich představa historických změn tomu odpovídala. Frederick Douglas zdůrazňoval:

„Nyní promluvíme o filozofii naší reformy. Dějiny pokroku lidské svobody ukazují, že všechny výdobytky jejich vznešených požadavků vzešly z upřímného boje. Tento spor byl burcující, pobuřující, všeobsažný, po nějakou dobu přehlušil všechny ostatní spory. Musí být takový, nebo nedosáhne ničeho. Bez boje není pokroku. Ti, kteří tvrdí, že vyznávají svobodu, ale zavrhnou agitaci, chtějí úrodu bez orby. Chtějí děst bez hromu a blesku. Chtějí oceán bez strašlivého burácení vod.“

Tento boj může být buď morální, nebo fyzický, ale musí to být skutečný boj. Moc se sama od sebe svého vlivu nevzdá. Nikdy to tak nebylo a nikdy nebude.“⁵³

Reformátoři ze Seneca Falls velmi dobře věděli, že „chopíme-li se tohoto nelehkého úkolu, budeme vystaveni nemalému nepochopení překrucování a zesměšňování.“ Přesto pokračovali bez bázně, hnáni vírou ve spravedlnost, v požadavcích rovné míry svobody pro všechny lidské bytosti.⁵⁴

Je třeba zdůraznit, že boj proti otroctví nebyl výhradně americkou záležitostí, ale odehrával se po celém světě, (a v některých jeho částech stále pokračuje). Někde došlo k vymýcení otroctví rychleji než jinde. Obchod s otroky a později i otroctví byly vymýceny jednak zásluhou zásahů Britského impéria, jednak díky spotřebitelům bojkotujícím cukr pocházející z otrocké práce. Velkou měrou tomu napomohla agitace takových osobností, jako byl například William Wilberforce, jehož padesátileté úsilí v boji za svobodu je elegantně zachyceno ve filmu *Amazing Grace*.

Úsilí liberálů vedlo i k aboliční jiných, méně brutálních forem nucené práce. Například nevolnictví sice v západní Evropě zaniklo téměř samo od sebe, ale v Evropě východní bylo vymýceno právě neustávajícím úsilím liberálních reformátorů. Podobné to bylo i s přiznáním plných občanských práv Židům a jejich emancipací.

S tím, jak se poselství liberalismu šířilo po světě a měnilo veřejné mínění, padaly i další dlouhotrvající formy útlaku. Víra

v sílu volného trhu a svobodného obchodování vedla například v Británii v 19. století k vytvoření *Ligy proti obilním zákonům*, jež se úspěšně snažila odstranit cla, která udržovala cenu obilí v Británii uměle vysoko. Zablokováním dovozu obilí ze zahraničí totiž tehdy bohatí vlastníci půdy s dobrými politickými známostmi profitovali na úkor chudých, kteří museli většinu svého příjmu zaplatit za potraviny. Richard Cobden v oné době označoval obilní zákony za zodpovědné za „všeobecnou nouzi napříč celou zemí“. V roce 1849 se mu a jeho kolegům podařilo úspěšně zavřít svou třicetiletou snahu a obilní zákony byly zrušeny, což lze označit za vítězství svobodného obchodu nad protekcionismem.⁵⁵

Idea svobody, ať už označovaná jako liberalismus, klasický liberalismus, libertarianismus či jakkoliv jinak, značně přeměnila náš svět. Jedním z důvodů je, že se nespolehá na potřebu jednohlasného souhlasu na zvolených prostředcích, ale spíše na zjištění, že k prosazení společenských změn vede mnoho cest.

Například zatímco někteří američtí abolicionisté založili v roce 1848 Liberální stranu (za platformu jim sloužila esej Lysandera Spoonera *Protiústavnost otroctví*), jiní pracovali mimo volební a politický proces. Tvrdili, že „jakékoliv politické změně musí předcházet změna morálního sentimentu společnosti. Cílem tedy nebylo udělat z každého abolicionisty voliče, ale z každého voliče abolicionistu.“⁵⁶ Navzdory tomu, že někteří přední abolicionisté, jako například Wendell Phillips, se snahám o změnu pomocí čistě politických prostředků vysmívali, uspěli

nakonec abolicionisté jak morálně, tak politicky.⁵⁷ Jak si povšiml historik Louis Menand, „abolicionisté nebyli apolitici. Jejich skrytou politikou bylo právě odmítnutí politiky.“⁵⁸

Ačkoliv jsou politické a institucionální změny nelehké, jsou nezbytné pro nastolení svobody. Nespravedlivé zákony a útlak je třeba odstranit. Takové změny jsou jak příčinou, tak důsledkem změn v srdcích, myslích a také jednání lidí. Libertariáni se mohou soustředit jak na změny ideové, tak na změny zákonů, institucí a jiných prvků společnosti. Neexistuje žádná „jediná správná cesta“, kterou se má svoboda prosazovat. Je stejně tolik cest, jako je lidských schopností, zájmů a vášní. Změna paradigmatu může mít pro zavedení instituce velké důsledky. Změna názoru na otroka, tak jak ji prosazoval například podnikatel Josiah Wedgwood pomocí kameje s vyobrazením otroka a nápisem „Nejsem snad člověk a tvůj bratr?“, měla svůj význam. Zvrat názoru na homosexuály ve Spojených státech v nedávné době vedl k velkým změnám nejprve v soukromém sektoru, kde se firmy snažily přitáhnout a udržet homosexuální zaměstnance, a později i v politice, kdy státy dekriminalizovaly vztahy osob stejného pohlaví (dnes si lze jen těžko představit, že lidé byli dříve odsuzováni k dlouholetým trestům jen za lásku k jiné osobě.) Nejvyšší soud označil „zákony o sodomii“ za protiústavní útoky na svobodu a státy začaly přijímat zákony umožňující homosexuálům uzavírat sňatek.

Vraťme se ještě k příkladu abolicionistů. Je třeba zdůraznit, že o svou věc neusilovali proto, aby se lišili od většiny. Velmi dobře věděli, že jejich boj bude dlouhý a obtížný. Střízlivě používali rozličných metod, jako například morálních apelů, vzdělávání veřejnosti, politickou agitaci a mnoho dalších k tomu, aby odstranili otroctví a podřízené postavení žen. Mnoho z nich se abolicionismu začalo věnovat již v mladých letech a nenechali se zviklat konformismem, apely na „praktičtější“ přístup a pseudorealistickým voláním po potřebě přizpůsobit se a vzdát se „bláhových“ snů o spravedlnosti a svobodě. Abolicionisté měli oči široce rozevřené. Viděli svět kolem sebe a odmítli ho přijmout. Z jejich vize nyní těžíme i my.

Filozofie svobody je poháněna vědomím, že současné nespravedlnosti nemusejí trvat věčně. Mění se kultury, ideje, politika a instituce. Právě to spojuje klasické liberály minulosti s dnešními libertariány. Energie mládí spojená s intelektuálním pochopením morálního imperativu lidské svobody a puzením vymýtit nespravedlnost. To je vskutku mocná kombinace.

Dnešní libertariáni jdou cestami, které vydláždili liberálové minulosti. Zdělili jsme mnohé, ale tato práce ještě neskončila. Každý zákon, který je bariérou pro svobodnou interakci lidí či omezuje svobodu myšlení a vyjadřování, musí být zrušen. Je třeba vzdorovat všem formám loupeže, útlačku a násilí. Je úkolem naší generace pokračovat v cestě, kterou se před námi vydali naši předchůdci. Status quo nesmí a nemůže být statutem quo věčně. Budoucnost bude taková, jakou ji

pomůžeme vytvořit. Předchozí generace se mobilizovala v boji proti válce a rasové segregaci. Hlas jí dal Bob Dylan svým dojímavým textem: „Vaše stará cesta rychle stárne, tak sestupte z té nové, jestliže nám nemůžete pomoci, protože časy se mění.“⁵⁹

Dvacetiletý William Lloyd Garrison se do vydávání svého časopisu *The Liberator* pustil s tímto odhodláním:

Budu drsný tak, jako je drsná pravda, neústupný jako samotná spravedlnost. O tomto tématu nebudu psát a mluvit uměřeně. Ne! To je jako říci někomu, komu hoří dům, že má uměřeně volat na poplach. Že má uměřeně zachránit svou ženu ze spárů násilníka. Jako říci matce, že má pozvolna vymanit své dítě z plamenů, do kterých spadlo. Nechtějte po mě v této věci uměřenost. Budu upřímný. Nebudu se vytáčet, nebudu se omlouvat, neustoupím ani o krok

A BUDU VYSLYŠEN.⁶⁰

My ze Students for Liberty jsme abolicionisté dneška. A budeme vyslyšeni.

6

Politický princip svobody

Alexandr McCobin

Politická teorie či ideologie má tři části: obhajobu, princip a politiku. Liberalismus existuje na úrovni principu, který dovoluje liberálům vybrat si ze široké škály filozofickou tradici, náboženství a způsoby života. Alexander McCobin, prezident a spoluzakladatel Students for Liberty a student doktorátu z filozofie na Univerzitě Georgetown, ukazuje, jak a proč má liberalismus univerzální dosah.

Co je liberalismus? A co není? Je to všezahrnující filozofický systém, který nám říká, jaký je smysl existence, pravdy, umění a života? Je to morální filozofie, která nám říká, jak vést lepší životy? Nebo je to politická filozofie, která umožňuje společnou existenci mnoha mírumilovných filozofií života a morálky, rámec dobrovolné sociální interakce? Všichni ti, kdo se vyslovují pro liberalismus i ti, kteří ho nevyznávají, by měli užitek z vyjasnění, co ten termín znamená.

Abychom se dostali k věci, liberalismus je politická filozofie, která staví na první místo princip svobody. Jednoduše řečeno, můžete být hinduista, křesťan, žid, muslim, buddhista, deista, agnostik, ateista nebo vyznavač jakéhokoliv jiného vyznání, ale musíte respektovat práva ostatních. Může se vám líbit hip hop, Rachmaninovy koncerty, reggae, Brahms, čínská opera nebo

jakýkoliv jiný druh hudby nebo taky žádný, ale musíte respektovat práva ostatních. Lze uvádět další příklady, ale už z předchozích je zřejmé, že liberalismus není filozofie života, lásky, metafyziky, náboženství, umění nebo hodnot, přestože je jistě kompatibilní s nekonečným množstvím takových filozofií.

Co to tedy je politická filozofie? Politická filozofie se skládá ze tří částí: obhajoby, principu a politiky. Obhajoba politické filozofie je standard užívaný k odůvodnění vlastního přesvědčení, což může znamenat dosažení největšího užitku co největšímu počtu lidí, respektování samostatnosti každého člověka jako morální bytosti, spravedlnost v distribuci nákladů a výnosů nebo něco jiného. Principy jsou abstraktní tvrzení, která upřesňují, jak jsou ony odůvodněné názory uskutečňovány. Politika je praktická aplikace těchto principů do specifických problémů reálného světa. V každodenním politickém životě je politika v centru diskuzí a starostí, vypořádává se s otázkami jako: „Měli bychom zvýšit (snížit) daně? Měli bychom začít válčit s jinou zemí? Mělo by být kouření marihuany zakázáno?“

Principy, které podtrhují politickou pozici člověka, se čas od času vyjeví po otázce: „Měli bychom se více starat o naplňování Ústavy nebo spíš pomáhat těm, kteří pomoc potřebují?“ Otázka jako tato občas odhalí, které principy člověk upřednostňuje a na jakých základech buduje své politické názory. Ospravedlnění těchto názorů se obyčejně odehrává na úrovni filozofických diskuzí, ve kterých si lidé kladou otázky

typu: „ Měla by mít svoboda přednost před rovností?“ nebo „Podle čeho bychom rozhodli mezi Ústavou a potřebami nemajetných?“

Liberalismus není souhrnná politická filozofie, která by nabízela definitivní odpovědi na všechny otázky od jejich odůvodnění až k návrhům politických kroků. Liberalismus je definován oddaností principu svobody. Tento princip může být ospravedlněn mnoha lidmi mnoha různými způsoby. (Ve skutečnosti může být princip svobody, a také často bývá, zdůvodňován mnoha způsoby. Může být obhajován na základě respektování autonomie i na základě vytváření všeobecné prosperity. Není žádný důvod vybírat si, které zdůvodnění je to „pravé“, když obě vycházejí ze stejného principu. Kromě toho aplikace principu svobody do politických problémů může vést k debatě a k neshodě, což záleží na individuálním vyhodnocení okolností a faktů u daného tématu.

Mělo by se zdůrazňovat, že závazek k politickému principu svobody nepožaduje po liberálovi, aby souhlasil se vším, co kdo chce dělat se svou svobodou. Člověk klidně může odsoudit někoho za ostudné, nemorální, drzé či bezohledné chování, a zároveň hájit svobodu toho člověka takovým způsobem se chovat, dokud jeho jednání nezasahuje do svobod ostatních.

Politický princip svobody

Závazky liberalismu jsou limitované do úrovně principů. Konkrétněji – liberalismus je oddaný principům předpokladu svobody: Všichni lidé by měli moci volně nakládat se svými

životy a právy podle vlastního uvážení. Pokud není dostatečný důvod (porušení rovných svobod druhých), omezit je. Každá lidská bytost má právo na svobodu. Držitelé jiných politicko-filozofických názorů zakládají návrhy svých politik na jiných principech, mezi něž patří:

- Bratrství – princip, že lidé mají být odpovědní za životy druhých lidí.
- Rovnost výsledků – princip, že lidé by měli skončit v podobných pozicích, s podobným majetkem, užítkem z věcí, nebo jiným žádoucím výstupem.⁴⁵

Člověk by se mohl ptát: Existuje nějaký lepší způsob, jak formulovat princip svobody? Možná. Motto Cato Institutu zní: „Osobní svoboda, limitovaná vláda, volný trh a mír.“ Je to nejlepší způsob, jak vyřknout princip svobody, nebo je zmatené segmentovat tento princip do různých oblastí, když „volný trh“ a „mír“ mohou být brány jen jako jiné stránky principu svobody? Nejlepší či nejužitečnější formulace může záviset na okolnostech, a protože je Cato Institut především výzkumná instituce veřejné politiky, zdá se, že jejich formulace jim vyhovuje.

Obhajoba svobody

Filozofie, která argumentuje ve prospěch jednoho principu, nebo sady principů a odmítá jiné, potřebuje odůvodnění, proč volí jen některý a jiné ne. Výběr mezi principy vyžaduje důvod. Někteří by mohli argumentovat, že „každý člověk vlastní sám

sebe a může tak dělat všechna rozhodnutí, která se týkají jeho těla a majetku,“ ale i to vyžaduje nejen jasnější vyjadřování (definice toho, co je vlastnictví a co znamená v tomto kontextu týkat se), ale samo by vyžadovalo vlastní hlubší odůvodnění. Bez něj by se jednalo jen o pouhé tvrzení. V obhajobách principu svobody existuje velická diverzita. Během let byly liberály mnohé teze vylepšovány, bráněny, diskutovány a kritizovány. Tyto debaty existují dodnes. Zde je jich několik a je uveden myslitel, který obhajoval svobodu primárně z těchto důvodů:

- Užitek: Svoboda by měla být principem politického života, protože vytváří nejvíce dobra pro největší množství lidí (Jeremy Bentham).
- Autonomie: Limitovaná vláda a respekt pro stejná práva jsou vhodným rámcem pro respektování autonomie druhých (Robert Nozick).
- Racionální následování vlastního života a štěstí: Svoboda je předpokladem pro následování štěstí v souladu s lidskou přirozeností (Ayn Rand).
- Přirozený zákon a přirozená práva: Svoboda je prvkem lidské přirozenosti, člověka jako bytosti sebe-řídící i společenské (John Locke).
- Zjevení: Svoboda je darem od Boha, tudíž nikdo nemá právo odebrat sobě ani druhým to, čím jsme byli obdařeni Bohem (John Locke a Thomas Jefferson).

- Soucit: Svoboda vzniká jako „jednoduchý systém“, který je v souladu s lidskou schopností vcítit se do situace druhého (Adam Smith).
- Dohoda: Princip svobody je odůvodněn jako nezbytný výsledek vzájemné dohody mezi racionálními aktéry (Jan Narveson).
- Pokora: Svoboda je odůvodněna jako princip politické organizace, protože nikdo neví, co by bylo potřeba k řízení životů druhých (F. A. Hayek).
- Spravedlnost: Svoboda je odůvodněna, protože je to nejefektivnější způsob pro zvýhodnění nejhudší části společnosti (John Tomasi).

Chtěl bych podotknout, že nejde o úplný seznam. Nicméně člověk se může spoléhat na více než jen na jeden argument pro politický princip. Hlavním poznatkem je, že přestože liberalismus není výhradně závislý na jediném argumentu, není bez odůvodnění. Liberalismus není vázán na žádný konkrétní argument pro princip svobody.

Princip svobody dává návod k lidskému jednání, ale není sebeospravedlňujícím principem. Zatímco liberalismus není všeobecnou politickou filozofií, lidé si ho mohou osvojit díky své oddanosti k větším hodnotám, jako jsou lidská prosperita, samostatnost, rozum, štěstí, náboženské zásady, soucit a spravedlnost.

Jeden princip, různé politiky

Stejně jako mohou existovat různá odůvodnění pro princip, mohou mezi liberály existovat rozdílné názory na to, jak princip svobody aplikovat. Existují otevřené debaty o mnohých tématech, včetně patentů a autorských práv (právo založené na kreativitě, nebo státem potvrzený monopol?), trestu smrti pro odsouzené vrahy (odplata nebo nebezpečná moc?), potratech (sporná věc, která záleží na tom, zda věříte, že jsou v jednom těle dva držitelé práv, nebo ne), daních (jde jen o krádež, nebo placení daní na skutečně společné věci, jako je např. obrana, je dostatečně legitimující?), zahraniční a obranné politice (všichni liberálové věří, že by měla fungovat „presumpce míru“, ale vedou se spory o tom, co je dostatečným argumentem pro porušení takového principu a pro zbrojení), a dokonce i o sňatcích lidí stejného pohlaví (měl by stát přestat diskriminovat homosexuální páry, nebo by se měl zcela přestat míchat do sňatků?). Rozumní lidé se zcela jistě mohou lišit v tom, jak chtějí princip aplikovat.

To ovšem neznamená, že neexistuje liberální politika. Zákony proti vraždám, znásilnění, otroctví a krádežím jsou podstatné pro každý civilizovaný právní systém. Měly by být dokonce aplikovány na vlády. Nicméně není vždy zřejmé, který z přístupů je potřebný pro vymáhání takových obecných zákonů. Zde se opět rozumní lidé mohou ve svých názorech odlišovat. Přiměřenost kroků, které vláda nebo občané mohou učinit, aby uchránili své občany nebo rodiny před násilím, je předmětem debaty.

Kompromisní opatření také stojí za diskusi. Například: měli by liberálové schvalovat dekriminlizaci marihuany pro zdravotní účely i přesto, že konzistentní přístup by vyžadoval její dekriminlizaci bez ohledu na způsob využití? Je to „zaprodání“ principu, nebo krok k větší svobodě? Rozumní lidé mohou mít různé názory.

Rozdíl mezi politikou a etikou

Liberalismus je politická, ne etická filozofie. Etika se zabývá správným nebo dobrým, protože je to správné nebo dobré a snaží se sama tyto dvě kategorie identifikovat. Zatímco politická filozofie se zabývá různými oblastmi lidského chování. Zabývá se správnými druhy vztahů, které mezi sebou lidé mohou mít. Často je významný přesah těchto filozofických oblastí, protože obě předepisují lidským bytostem pravidla chování a říkají, jak by se měly chovat, když jsou samy, když interagují s ostatními. Dělí je, jaké odůvodnění nabízejí, aby se jedinec choval podle pravidel.

Etické akce jsou obhajitelné na základě toho, že jedinec něco dělá, protože je morální bytostí. Jeho morálka ho vede k tomu, aby jednal správně. Pravidla chování jsou nicméně v politické filozofii obhajována na základě toho, že jedinec musí respektovat ostatní jako samostatné morální jedince. Je to sociální filozofie, která se snaží vyslovit, jak by se lidé měli chovat jeden ke druhému, z pohledu vzájemného působení.

Jinými slovy je sám původ morálky v tom, jak by se lidé měli chovat, protože oni sami jsou lidskými bytostmi. Počátek

politické filozofie je jiný, vychází z nutnosti chovat se k ostatním spravedlivě., protože oni sami jsou lidskými bytostmi, To neznamená, že morální úvaha vylučuje pochyby ostatních nad kodexem chování. K určení toho, co je etickým chováním, bychom v mnoha případech museli zvážit, jak naše činy ovlivňují ostatní nebo přijmout cizí závěry a považovat je za své. To, jak se zajímáme o etické vystupování ostatních, abychom je posoudili, je předmětem naší vlastní morálky. Naproti tomu způsob, kterým se o lidi zajímáme v oblasti politické filozofie, považuje ostatní za oddělené morální jedince, kteří si zaslouží respekt, což tudíž vyžaduje omezit své chování tak, abychom je respektovali.

Protože většina lidských činností zahrnuje interakci s ostatními, mohou být jak etická, tak politická pravidla aplikována na stejnou situaci, což občas vede k tomu, že si lidé dávají do spojitosti politickou filozofii a etiku. Někteří lidé se pokoušejí uzákonit morálku, protože věří, že nemorální by mělo být automaticky zakázáno. Pokud by to lidé i přes zákaz dělat chtěli, ostatní by jim v tom měli zabránit. Obvyklou odpovědí na to je, že „lidé mají různé morálky“ a neměla by se jim vnucovat „morálka ostatních.“

Není však nutné přijímat pro akceptování svobody morální relativismus (moje morálka je stejně dobrá jako tvoje), neboť takový relativismus samozřejmě bude velmi slabým základem pro svobodu, protože by pak byla stejně dobrá jako donucování.

Obdobou tohoto argumentu je, že může existovat univerzální morálka, která se vztahuje na každého, ale nikdo neví, jaká je, takže bychom ji neměli uzákoňovat vůbec. I když je tento argument silnější než předchozí relativistický, stále připouští, že „uzákonění morálky“ by bylo legitimní, pokud bychom mohli určit, která je ta správná. Dokonce připustíme-li, že existuje jedna všeobecně známá a uznávaná univerzální morálka, její uzákonění pomocí politických institucí stejně bude nelegitimní, protože se morálka zabývá jinou částí lidských zkušeností než politická filozofie.

Morálka nám pomáhá, doufáme, k žití lepších životů. Právo nám pomáhá žít spravedlivý život mezi ostatními.

Někteří tvrdí, že politická filozofie, která není postavena na určité etice, nemá žádné odůvodnění. Jak bylo řečeno výše, lidé, kteří svobodu obhajují různými způsoby, se stále mohou shodnout na společném principu. V tomto případě je tolerance takové diversity aplikací principu svobody, který, pokud jsou všichni držitelé stejných práv, umožňuje vícero etik a chování. Ve většině situací samozřejmě může morálka i politická filozofie předepisovat stejné chování: vraždy, znásilnění a krádeže jsou zcela jistě nemorální a jsou řádně trestány zákonem. Ale existují také případy, kdy morálka může vyžadovat, nebo naopak zakazovat určitou činnost, o které se politická filozofie vůbec nezmiňuje. Může to být případ, kdy morálka ukládá milovat svého bližního jako bratra (nebo sestru), ale politická filozofie, alespoň ta liberální, to nevyžaduje. Dokonce i ctihodný Tomáš Akvinský tvrdil, že

„lidské právo je sestaveno pro množství lidí, z nichž však většina není zcela počestná, pročez lidské právo nezakazuje všechny neřesti, od kterých se počestní drží dál, ale pouze ty ohavnější, kterých je pro většinu lidí možné se vyvarovat. Hlavně ty, které by mohly ublížit ostatním. Bez jejich zákazu, tedy zákonů zakazujících vraždy, krádeže a podobně, by nemohla být společnost udržována.“⁴⁶ Existuje spousta věcí, které lidé považují za nežádoucí, nemorální, nebo dokonce kruté, ale z pohledu politické filozofie spadají do kategorie přípustných. Otázka, kterou definujeme, zda má být něco zakázáno zákonem, je: Porušila by taková činnost práva ostatních?

Závěr

Liberalové zahrnují osoby všech vyznání, stejně jako žádného vyznání, příznivce mnoha životních stylů, členy různých etnických a jazykových skupin, ale všichni jsou spojeni společným principem svobody. Mohou se rozcházet v jeho konkrétních aplikacích, v názorech na určitá fakta, a dokonce se někdy v určitých otázkách, přestože se hlásí ke stejnému principu svobody, staví na opačnou stranu. Ale ten princip je spojuje, když bojují za odstranění zákonů postihujících zločiny bez oběti, vzdorují tyranii a agresivnímu násilí, brání svobodu obchodu a podnikání a obecně podporují stejnou svobodu pro všechny.

Zvu ty, kteří souhlasí s politickým principem svobody, aby do detailu prozkoumali myšlenky liberalismu, něco si o nich přečetli, diskutovali o nich, srovnávali je s jinými politickými

filozofiemi, tedy jednoduše používali svoji hlavu. Chcete-li podpořit princip svobody, staňte se liberálem. Důvody člověka pro podporování tohoto principu mohou být odlišné od důvodů ostatních liberálů; tím se právě liberalismus liší od většiny ostatních politických filozofií, protože nevyžaduje jednomyslnost ve svých základech, jen *shodu v tom, že každá osoba má stejné právo na svobodu*. Jeden liberál může s druhým nesouhlasit v otázce nevhodnějších politických nařízení vedoucích k prosazení jejich společného principu, ale je to politický princip svobody, který definuje filozofii liberalismu a liberály spojuje.

To je vše, ale stačí to.

Bez svobody není umění, bez umění není svoboda

Sarah Skwire

*Hodně lidí zastává názor, že svoboda je pro umění důležitá, ale umění je také důležité pro svobodu. Umění přetváří staré vzory a nutí nás uvažovat. Umění je bez svobody nemožné, ale svoboda je také nemožná bez umění. Sarah Skwire je členkou Fondu svobody a autorkou populární učebnice o vysokoškolském psaní prací **Writing with a Thesis** (Píšeme s tezí). Na Chicagské univerzitě získala doktorský titul z anglického jazyka.*

Roku 385 př. n. l. tvrdil Platón, že básníci jsou příliš nebezpeční na to, aby jim bylo povoleno žít v jeho ideální republice.

Roku 8 n. l. byl Ovidius vyhoštěn z Říma za to, co sám nazval „básní a omylem.“

Roku 722 n. l. byl japonský básník Asomioyu Hozumi vyhnán na ostrov Sado, protože kritizoval císaře.

Roku 1642 n. l. byla na příkaz vlády Olivera Cromwella uzavřena všechna divadla v Londýně.

Roku 1815 n. l. byl Goya předveden před inkvizici, aby uvedl, pro koho namaloval svůj obraz „Nahá Maja.“ Krátce nato přišel o své místo španělského dvorního malíře.

Roku 2012 n. l. byly členky ruské punkové skupiny Pussy Riot zatčeny a odsouzeny k dvěma letům v trestanecké kolonii za to, že v katedrále zahrály protivládně laděnou píseň.

Být umělcem vždy znamenalo být hroživě zranitelný vládnoucí rukou státu. Během Stalinovy Velké čistky ve 20. a 30. letech 20. století bylo uvězněno dva tisíce spisovatelů, umělců a intelektuálů. Přibližně patnáct set jich ve vězení zemřelo. Roku 1933 převedla Hitlerova národní socialistická vláda kontrolu nad všemi druhy umění na Ministerstvo propagandy, koncentrační tábor Terezín byl založen zejména pro věznění a zabíjení umělců a intelektuálů. Dodnes přesně nevíme, kolik umělců během „ztracené dekády“ (1966–1976) v období Maovy kulturní revoluce zemřelo, zmizelo navždy, kolik bylo zničeno jejich děl.

Ti z nás, kteří mají to štěstí a mohou se věnovat svobodnému západnímu umění 20. století, se nemusí příliš zaobírat myšlenkami o umělecké svobodě. Když už se nad ní ale zamyslíme, často ji vnímáme jako otázku estetiky – osobní tvůrčí svobodu vybrat si pomůcky, které chceme, a používat styl, který k nám nejvíce promlouvá. Uměleckou svobodu vnímáme jako naplnění své touhy vytvářet obrazy, jaké chceme, a používat slova, která chceme, aniž by nás svazovaly restriktivní pokyny. (Jak jednou poznamenal malíř a fotograf

Ben Shahn, pokud si mají umělci sami vybrat své označení, „nevyberou si žádné.“) Možná jsme si matně vědomi toho, že roku 2001 dostala jedna radiostanice od komise FCC pokutu 7 000 dolarů za to, že zahrála píseň Sary Jones „*Your Revolution Will Not Happen Between These Thighs*“ (Tvá revoluce se neodehraje mezi těmito stehny). A můžeme se ironicky pousmát nad tím, že rapový song, napsaný na protest proti sexuální objektivizaci žen v hip hopu, byl charakterizován jako obsahující „jasné a očividně ofenzivní sexuální odkazy“, které „jsou zřejmě vytvářeny k tomu, aby se podbízely a šokovaly.“

Máme tendenci tyto zdánlivě nepodstatné příklady utlačování přehlížet. V západní kultuře 21. století je umělecká cenzura vyhrazena úzkoprsým jedincům, kteří se pohoršují nad vším. Je vyhrazena bláznům, kteří protestují proti Harrymu Potterovi z důvodu, že nabádá k satanismu, nebo pro ty, kteří vytvářejí seznam rodičovského sdružení pro zdroje hudby, obsahující „*Filthy Fifteen*“ (Obscenní patnáctku) rockových písní, nebezpečných pro děti. Jak řekl dramatik Eugene O'Neill, „cenzura čehokoliv, kdykoliv, kdekoliv a z jakéhokoliv důvodu vždy byla a vždy bude poslední možností pitomců a fanatiků.“

Víme to a smějeme se tomu. Možná bychom ale neměli. S malými pokutami a varovnými štítky se dá snadno naučit žít, ale mohly by umělce podněcovat k omezování témat a zpochybňovat úplně vyjádření jejich kreativity. Což může snadno vést k daleko horším problémům.

Protože je naše umělecká svoboda veliká, neměli bychom zapomínat, že tvůrčí svoboda je svobodou křehkou. Neměli bychom zapomínat, jak moc jsme zranitelní. A neměli bychom zapomínat na to, že v minulosti docházelo ke zrušení umělecké svobody.

Zapomínat na toto všechno by bylo tragické, a to nejen proto, že bychom tím z paměti vypustili oběti, které pro umění a svobodu podstoupili ti, kteří tu byli před námi. Bylo by to tragické, protože bychom zapomínali, jak tím, že pomůžeme umění, pomáháme svobodě.

Na tomto místě bych ráda objasnila, že píšeli o tom, jak může umění pomoci svobodě, nemyslím tím jen didaktické umění, tedy ty formy vyjadřování, které explicitně podporují svobodu nebo zpochybňují státní moc. Tento druh umění může být určitě velice afektivní a efektivní. Současné umění zvané street art, kam patří dílo umělců jako Banksy nebo hudba folkového zpěváka Franka Turnera, je skvělým příkladem toho, jak obrovský vliv tento druh umění, pokud ho děláme dobře, může mít.

Ale i umění, které není vytvářeno s úmyslem podporovat svobodu, je uměním, které svobodě může pomáhat. Zatčení a soud s českou rockovou skupinou „The Plastic People of the Universe“ nepodnítilo Sametovou revoluci proto, že byla jejich hudba otevřeně politická, ale proto, že, jak napsal Václav Havel, „... svoboda ke tvorbě rockové hudby byla chápána jako lidská svoboda, a tedy jako něco v podstatě srovnatelného se

svobodou angažovat se ve filozofických a politických úvahách, svobodou psát, svobodou vyjadřovat a obhajovat různé sociální a politické zájmy společnosti.“ Život „v pravdě“ se ukazuje být nemožný, pokud společnost a její členové nemají volnou ruku v umělecké tvorbě.

Člen skupiny Monty Python Eric Idle pomáhá vysvětlit, proč tomu tak je. „Množství povoleného humoru je minimálně jedním ze způsobů, jak změřit míru svobody v jakékoliv společnosti, a zdravá společnost jednoznačně povoluje více satirických komentářů než společnost represivní,“ napsal. Přestože lze v dílech skupiny Monty Python najít explicitní politický význam, zejména v dílech *Život Briana* a *Monty Python a Svatý Grál*, Idlův argument naznačuje, že samotné vytváření humoru je politickým činem, který svou samotnou podstatou pomáhá svobodě. Píseň „*The Parrot Sketch*“ (Skeč s papouškem) je svou pouhou existencí stejným rozdmýcháním svobody jako debata o legitimitě různých druhů vlády ve *Svatém Grálu*. „Nedostatek úcty,“ řekl Mark Twain, „je vrcholem svobody a také její jedinou obranou.“

Umění může být rušivé. V jakékoliv podobě nutí pozorovatele poupravit si staré nápady, přehodnotit staré názory a přeformátovat staré naprogramování. Emily Dickinson řekla: „Pokud se fyzicky cítím tak, jako by mi byla odebrána vrchní část hlavy, pak vím, že se jedná o poezii.“ E. E. Cummings popisoval tentýž pocit, když napsal, že jeho představa básnické techniky by mohla být vyjádřena „jedenácti slovy s pomocí citace věčné otázky a nesmrtelné odpovědi parodie, a sice:

Praštil byste ženu s dítětem? – Ne, praštil bych ji s cihlou.“ A Margaret Atwood tuto parodii nechává své čtenáře pocítit v básni „*Zapadáš do mě*“:

Zapadáš do mě
Jako háček do oka

Rybářský háček
Otevřené oko

Umění nastává v momentě, kdy se naše vnímání posouvá: Pointilistický obraz, pozorovaný ze vzdálenosti třiceti centimetrů a následně přes celý pokoj; kontrast mezi filmy Laurence Oliviera a Kennetha Branagha o Shakespearově *Jindřichovi V.*; pop art, trvající na tom, že běžné předměty mají být vnímány jako umělecká díla; tvrzení Johna Cage, že ticho má svou vlastní hudbu. Umění vyžaduje, abychom neustále měnili svá očekávání a přezkoumali to, o čem si myslíme, že víme. Umělecký zážitek, ať už z pohledu tvůrce či diváka, nás učí flexibilnímu myšlení, což je samo o sobě jistým druhem svobody.

Ale vědomí svobody není tím jediným, co provází naši estetickou reakci, kvůli které říkám, že umění propaguje svobodu. Umění si vynucuje, abychom přemýšleli. Ale nedomáhá se toho, abychom přemýšleli pouze nad jednou věcí. Poskytuje nám svobodu vyjádřit mnohočetnost našich názorů. Umění nemá, podobně jako svoboda, pochopení pro ideologii. Walt Whitman napsal:

Že si protiřečím?

A co má být? Protiřečím si.

(Jsem velký, obsáhnu spoustu myšlenek.)

Ralph Waldo Emerson v podobném duchu poznamenal, že „bláznivá důslednost je strašákem malých myslí, rozšířeným mezi malými státníky, filozofy a teology. S důsledností nemá velká mysl zkrátka nic společného.“

Mnoha umělcům jednoduše koncept pevného a neměnného názoru na věc nedává smysl. Porozumění vzejde z vytváření umění – tak jako znalosti vzejdou z interakcí ve svobodné společnosti nebo jako ceny vzejdou z interakcí na volném trhu. Graham Wallas, spoluzakladatel Londýnské školy ekonomie, kdysi napsal: „Malá holčička, která měla vyjádřit báseň a které bylo řečeno, aby se nejprve ujistila, že ví, jaký je její smysl, řekla: Jak mám vědět, co si myslím, než uvidím, co řeknu?“ Umění nám umožňuje rozhodnout se pro *odi et amo* najednou – jak nenávidět, tak i milovat. Dává nám příležitost oslavovat hrdinství Jindřicha V. a zároveň oplakávat válečné ztráty. Ukazuje nám, že ve stejnou dobu nemusí platit jen jedna věc a že může existovat mnoho pohledů na to samé.

Umění umožňuje kreativně si hrát. A právě z tohoto druhu kreativní hry vyvstávají ty nejlepší inovace. Přesně to má na mysli vědec Matt Ridley, když říká, že: „Musíme porozumět tomu, jak lidé dávají hlavy dohromady a umožňují svým myšlenkám sdružovat se a rozcházet se, potkávat se a, věru, pářit se. Jinými slovy, musíme pochopit, jak spolu naše

myšlenky souloží.“ A to je tím druhem uměleckého a intelektuálního volného prostoru, ctěného Ronaldem Reaganem, který byl hercem dlouho předtím, než se z něj stal politik, jenž řekl, že: „Ve svobodné atmosféře mají umělci i mecenáši možnost myslet na nemyslitelné a směle tvořit; mají možnost dopouštět se příšerných omylů a nádherných oslav.“

Takové smělé tvoření, takové plodné páření myslí, probíhá všude, a to dokonce i za těch nejhorších podmínek. Umění je koneckonců produkováno i v nejtyranštějších režimech a v nejtemněších vězeních. Hudebnice a libertariánka Lindy Vopnfjord říká: „Touha po svobodě je nejsilnějším zdrojem umělcovy kreativity, proto i v těch nejtyranštějších místech vzniká nejkrásnější a nejmocnější umění.“

Překvapivý je názor některých lidí, že umělec si i tváří v tvář útlaku zachovává vitalitu uměleckého ducha, protože pro nejlepší umění je trocha útlaku potřeba. Federico Fellini tvrdí, že „... pokud necháte umělce, aby si dělal, co chce, skončí to tak, že nedělá nic. Pokud existuje něco, co je pro umělce nebezpečné, pak je to přesně tato otázka naprosté svobody, čekání na inspiraci a všeho ostatního.“ Pokud nemá umělec proti čemu protestovat, co podnítl jeho kreativní impulz?

To je jeden pohled na věc. Albert Camus ale tvrdí, že jakékoliv překážky si umělec musí vytvořit sám. Píše: „Bez svobody neexistuje umění; umění žije pouze díky překážkám, které klade samo na sebe, a umírá kvůli těm ostatním.“ Pravidlo, uchopené dobrovolně jako umělecká výzva, se fundamentálně

liší od diktátu uvaleného zvenčí. Keats ve své básni „*On the Sonnet*“ (O sonetu) tvrdí to samé, když píše: „Pokud máme být svázáni, / pokud nesmí býti naše múza volná, / pak bude svázána svými vlastními věci.“ A tak si musíme své umění uchovávat a chránit ho před těmi, kteří by na naše smělá díla uvalovali svá nepřijatelná omezení – ať už by tvrdili, že to dělají „pro naše vlastní dobro“ nebo „pro dobro společnosti.“

Ivan Grigorjevič, ústřední postava románu Vasilije Grossmana *Panta rhei*, tvrdil, že je zbytečné přemýšlet o umělecké, sociální a politické svobodě jako o oddělených jednotkách.

„Dříve jsem si myslel, že svoboda je svoboda slova, svoboda tisku a svoboda svědomí. Ale svoboda je celý život každého člověka. Tohle je svoboda: Musíte mít právo zasadit si, co chcete, šít si boty a kabáty, upéct chleba z mouky, na niž jste si zasadili své obilí, a prodat ho nebo ho neprodat, podle toho, co si přejete; soustružník, ocelář i umělec musí mít možnost žít tak, jak si přejí, a pracovat tak, jak si přejí, a ne tak, jak jim někdo poručí. A v naší zemi není žádná svoboda – ani pro ty, kteří píšou knihy, ani pro ty, kteří sází obilí, ani pro ty, kteří šijí boty.“

Umělci umírali kvůli používání fotoaparátů, štětců, per, dlát, nástrojů a taneční obuvi, které dnes používáme k umělecké tvorbě. Je tedy jen na nás, abychom stejné pomůcky používali k tvorbě takového umění, jaké se nám líbí, a abychom pracovali, jak pracujeme rádi, a abychom umění a svobodu umožnili i ostatním. Umění se rodí ze svobody a na oplátku

plodí svobodu. Je nicotné i nezbytné, groteskní i krásné. Samo o sobě nás nezachrání. Ale bez něj nemůžeme být zachráněni. Umění, jak řekl Richard Wilbur, „je, má drahá, vždy otázkou života či smrti, na což jsem zapomněl.“

Pokorný příklad svobody

Aaron Ross Powell

Libertarianismus je filozofie se základními důsledky. Tyto důsledky nepramení z tvrzení, že víme, co je nejlepší pro ostatní, ale z velké dávky skepticismu k vlastním vědomostem, což znamená k vlastní schopnosti vést životy druhých lidí. Pokora, ctnost a důsledek skeptického přístupu jsou jak součástí dobrého života, tak i základem pro svobodu. Aaron Ross Powell je výzkumným pracovníkem Cato institutu a editorem projektu libertarianism.org, což je webový portál o libertariánském učení. Získal JD (titul doktor práv) na Universitě v Denveru v Coloradu.

Mohu se mýlit téměř v čemkoli. To, co nevím, převažuje nad tím, co vím. Co vím je, že moje nynější vědomosti se zdají být jen o trochu větší než malý člun v oceánu nevědomosti.

Nestydím se přiznat tento nelichotivý fakt nejen proto, že nikdy není ostuda uznat pravdu, ale také proto, že v tomto jsme všichni na stejné lodi. Naše ignorance, to, co nevíme, vždy enormně převažuje naše znalosti. To platí i pro ty nejchytřejší a nejvzdělanější z nás.

Zjištění této skutečnosti by nás mělo přimět k pokoře. A tato pokora, doplněna realistickým pohledem na to, jak pracuje

vláda, by z nás měla učinit libertariány. Libertarianismus je filozofií pokory. Bere nás takové, jací jsme, zajišťuje nám svobodu učinit ze sebe to, kým můžeme být. Je to filozofie, která chápe, jak ničující mohou být lidská selhání, když jsou znásobena donucovací mocí vlády. Libertarianismus omezuje moc vládce, protože připouští, že vládcí jsou jen obyčejní lidé, kteří disponují neobyčejnou mocí, a že škoda, kterou může tato moc způsobit, častěji převažuje dobro, kterého může být s její pomocí dosaženo. Libertarianismus spočívá v pokoře a odmítá tolerovat aroganci těch, kteří se považují za povýšenější a mocnější než ostatní.

Začněme pohledem na to, co znamená s ohledem na naše tvrzení a vědomosti být pokorný. Zdá se, že každý z nás určitě ví docela hodně o tom, co jedl dnes ráno, až po počet měsíců obíhajících planetu Mars. Víme, že George Washington byl prvním prezidentem Spojených států amerických, že Boris Jelcin byl prvním prezidentem Ruské federace a že řídit v opilosti není nejlepší nápad.

Pokud se však podíváme na celou intelektuální historii lidstva, vidíme jedno vyvrácené dogma za druhým. To, co bylo před třemi sty lety pokládáno za „vědeckou pravdu“, je dnes hodnoceno jako holý nesmysl. I nejchytřejší lidé kdysi věřili, že lze porozumět lidské mysli a charakteru studiím hrbolů na povrchu lebky (věda se nazývala „frenologie“). Mudrci a intelektuální velikáni si kdysi byli jistí, že planeta Země je centrem vesmíru.

Není to pouze případ vědy, která nám nemůže poskytnout konečná a věčná řešení, ale například i filozofických problémů, o nichž se přeli nejchytřejší lidé po celá staletí. Před dvěma a půl tisíciletími si Platón myslel, že pochopil, co je to spravedlnost. Většina filozofů s touto jeho tezí již v té době nesouhlasila, ale nikdo z nich nenabídl alternativu, která by sama o sobě nebyla otevřená silnému protiargumentu.

Vždy bychom měli být skeptičtí k tvrzením o dosažení absolutního poznání. Pokud věříte, že je filozofický směr pevně ukotven, téměř jistě nemáte pravdu. Pokud věříte, že dnešní věda naprosto rozumí nějakému tématu, je pravděpodobné, že za pár let zjistíte, že tomu tak není. Pokud jsme obecně náležitě skeptičtí k poznání lidstva, měli bychom být ještě skeptičtější k prohlášením o jistotách, jež učinili jednotliví příslušníci našeho druhu.

Ale ani tohle všechno nezastaví mnohé z nás v tom, abychom často věřili, že se nemůžeme nějakým způsobem mýlit.

Bylo to na vysoké škole, kdy jsem poprvé začal chápat, jak běžné je takové intelektuální sebevědomí. Byl jsem bezradný z toho, jak mnoho mých profesorů široce vnímalo své odborné znalosti. V americkém komediálním filmu z počátku 20. století se držitel titulu Ph.D. cítil kvalifikován k tomu, aby kritizoval nejnovější fyzikální výzkum a aby přednášel svým studentům o tom, které typy rakoviny by měly být léčeny, na kterou léčbu by mělo být poskytnuto nejvíce finančních prostředků. Děje se to i mimo univerzitu, zejména v politice. Spousta Američanů

se podívá na bizarní složitost našeho systému poskytování zdravotní péče a řekne: „Ó, já vím, jak tohle napravit!“ Divili bychom se, kolik voličů dokonce bez základní znalosti ekonomiky si myslí, že je jasné, který z návrhů kandidátů podpoří růst prosperity! Vyžaduje to úsilí přiznat si, že bychom se mohli mýlit ve věcech, o nichž si myslíme, že máme dobrý důvod jim věřit. Ale přinejmenším by mělo být snadnější rozpoznat, kdy opravdu o tématu nevíme zcela nic.

Kromě toho mnoho z nás není přiměřeně skeptických při posunu od znalosti faktů ke znalostem hodnot. Vezměme si například výživové poradce. Věří, že vědí, která jídla jsou nejzdravější, která tedy dodávají nejvíce živin s nejméně škodlivými složkami. Pokud konzumujeme látku X, můžeme očekávat výsledek Y. (I tato znalost se samozřejmě v posledních letech dramaticky změnila.) Ale všimněme si, že „je“ nás nedostává k „mělo by“. Co je zdravé, je úplně jiná otázka, než co bych měl jíst.

Připouštím, že smažené bramborové hranolky nejsou tak zdravé jako dušená brokolice, ale pořád mám pravdu, že bych dnes večer měl jíst hranolky. To je proto, že co bych měl jíst, nutně neznamená stejnou věc, jako co je pro mě nejzdravější. „Měl bych“ může zahrnovat také další hodnoty, jako potěšení, kterého se mi dostane, různé ceny alternativ atd. Výživa hovoří o jedné hodnotě (co je zdravé), ale neříká nic o tom ostatním.

Patriční skepticismus se týká nejenom ostatních, ale i nás samotných. Měl bych být skeptický k vašim tvrzením

o absolutní jistotě, a měl bych být obdobně skeptický k vlastní hodnověrnosti. Takový skepticismus by nás samozřejmě neměl přinutit opouštět svá tvrzení o poznání. Ale měl by nás vést k přijetí postoje pokory. Pokud víme, že ostatní čelí stejným těžkostem při hledání pravdy, měli bychom také od nich očekávat pokoru.

A zde nás pokora pobízí k libertarianismu. Pokud přijmeme legitimní skepticismus o svých znalostech pravdy a hodnot, měli bychom váhat, než začneme nutit lidi žít podle našich přesvědčení, neboť s tím mohou nesouhlasit. Jinými slovy, měli bychom vždy váhat dříve, než sáhneme po holi nebo zavoláme policisty, aby použili obušky.

Proč? Protože jakákoliv politika se může ukázat jako špatná nebo neúčinná. Ale můžeme se vždy vrátit a napravit to? A co bychom získali tím, že se budeme snažit učinit svět lepším nucením ostatních, buď vlastními silami, nebo prostřednictvím státních zásahů, vždyť pro někoho to může někdy znamenat zhoršení. Pokud jsme si však celkem jistí, že naše hodnoty jsou správné a naše fakta je podporují, tak co je potom špatného na používání politiky, která vyžaduje, aby ji všichni ostatní naplňovali?

Zamyslet se nad smyslem života mi může pomoci ukázat, co je špatného na tomto způsobu uvažování. Antický řecký filozof Aristoteles věřil, že jediná věc žádoucí sama o sobě je dosažení eudaimonie – obvykle se překládá jako „štěstí“ nebo „rozkvět“.

Aristoteles věřil, že eudaimonia není něco, co lze nalézt v jednotlivých momentech potěšení nebo bolesti (což si často myslíme, když říkáme „jsem šťastný“), ale namísto toho ji lze nalézt pouze v posouzení života jako celku. Na konci života se podíváme zpět a zeptáme se: „Bylo to dobré?“ Vše, co jsme prožili, každý důvod, který máme pro svoji existenci, souvisí se schopností odpovědět, až přijde náš čas, „ano“.

Aristoteles měl svou vlastní představu o nejlepším životě, o životě, který stavěl eudaimonii na nejvyšší stupeň. Myslel si, že to znamená žít ve shodě s tím, co je jedinečně lidské: Z naší schopnosti uvažovat usoudil, že nejvznešenější a nejlepší život byl ten strávený rozjímáním. Možná není překvapující, že jeden z největších světových filozofů se domníval, že štěstí plyne ze života ve filozofii.

Pro Aristotela tomu tak samozřejmě bylo. Ale stejně jako musíme uznat hranice našich znalostí, musíme být také pokorní k našim předpisům receptu na dobrý život. Štěstí pro mne nemusí být stejná věc, jako štěstí pro vás. Neexistuje žádná typická lidská bytost, která je šťastná, ale miliardy velmi odlišných lidských bytostí. Štěstí můžeme nalézt v rozjímání, ale může také přijít prostřednictvím toho, že vychováme děti, máme zážitky z velkého umění, vybudujeme úspěšnou firmu, staneme se vynikajícím atletem, nebo pomáháme těm méně šťastným. A jestliže dobrý život každého jedince souvisí se specifickými znaky jeho života, jsou specifické i cesty k jeho dosažení. To, jak postupuji já, aby můj život byl dobrý, se může lišit od způsobu, jakým to děláte vy – a to nejen v cílech,

kterých se každý snažíme dosáhnout, ale také ve způsobech, jak se ujišťujeme, že náš záměr je správný.

I když se Aristoteles v některých detailech mohl mýlit, myslím si, že měl pravdu v celkovém pohledu. Většina lidí chce žít dobrý, spokojený život – a dobrý život je, řekněme, život ve snaze o dobrý život. Zakladatelé Ameriky vložili do Deklarace nezávislosti, že je to „snaha o štěstí“. Naše různorodé snahy se mohou ubírat různými cestami v závislosti na okolnostech, zájmech a hodnotách. Je to snaha, na níž záleží.

Respektování se navzájem – vzájemné uznání důstojnosti a všech autonomních bytostí – znamená respektování různých forem této snahy. Znamená to aktivně nezabraňovat jeden druhému v jeho snahách o dobro a uznávat právo každého z nás na výběr vlastní cesty.

Došel jsem k závěru, že to nutně znamená stát, jehož rozhodovací pravomoci jsou omezeny rozhodně více ve srovnání se současnými státy, které existují. Abychom porozuměli proč, musíme se dívat realisticky na to, jak vlády fungují.

Ve svých soukromých životech jednají lidé často špatně, nebo usilují o své vlastní sobecké zájmy, i když to znamená, že škodí ostatním. Někdy zraňují jiné lidi jen kvůli vzrušení.

Kapsáři okrádají cizince, nepoctiví umělci okrádají seniory. Mnoho lidí, když přemýšlí o vládě, předpokládá, že tyto nežádoucí rysy zmizí, když někdo vstoupí do veřejného úřadu.

Politici opustí vlastní zájmy a stanou se motivovanými pouze touhou po prosazování veřejného dobra.

To je samozřejmě pošetilé. Lidé zůstávají sami sebou, i když dostanou líbivé tituly a moc nad životy ostatních. Když se člověk stane politikem nebo byrokratem, nečiní jej to automaticky lépe informovaným nebo lepším než ostatní. Existuje skupina myslitelů, kteří používají tento realistický přístup k pochopení vlády: Lidé nemění svou povahu, když vstoupí do vlády, pouze změní institucionální okolnosti, kterým čelí, protože mají moc, která ostatním chybí. Tento jejich myšlenkový proud je znám jako „veřejná volba“.

Veřejná volba nás učí, že politici a státní úředníci používají znalosti, kterými disponují, aby učinili nejlepší rozhodnutí, jaká mohou, s tím, že „nejlepší“ je výsledek jejich vlastního úsudku a také jejich vlastních zájmů, které samozřejmě zahrnují peníze a slávu, ale častěji jednoduše znamenají udržení se u moci.

Výsledkem je, že politika se často jen zužuje na pomáhání těm lidem, kteří jsou politikům nejvíc na očích a mají pro ně význam. Děje se tak na úkor všech ostatních. Proto stát nařizuje a zachovává opravdu úděšnou politiku, jako jsou například zemědělské dotace, které zvyšují ceny potravin a vedou k plýtvání zdroji, které zaměňují příčinu za důsledek. Jen málo politiků však chce stát řídit špatně. Spíše jsou motivováni lidmi, kteří jsou více vidět: Farmáři, kteří mají prospěch z dotačních programů. A protože nemohou vidět přímo škodlivé

účinky, které mají jejich zákony a nařízení na všechny ostatní (vyšší ceny potravin, snížená rozmanitost atd.), dále podporují politiku, bez které by většině z nás bylo lépe.

Dokonce i ti, kterým je ubližováno, si neuvědomují, že je to i na jejich úkor. Stálo by příliš mnoho napravit tyto špatně uplatňované politiky, i když jsme nápravy schopni. A tak zůstáváme, jak říkají ekonomové veřejné volby, „racionálně ignorantní“, a protože zůstáváme nezalými překážek, které nám tyto politiky kladou, nejsme o tom schopní informovat politiky, které volíme do úřadů.

Je důležité rozpoznat, že nejde o výsledek toho, že máme „špatné lidi“ v úřadech, že by vše bylo možné napravit zvolením lepších lídrů. Spíše jde o způsob, jakým vláda pracuje, když překročí určité limity.

Pokorného člověka by mělo také trápit, jak daleko se rozšiřuje dosah vládního vlivu. Představte si, že vyznávám velmi specifické hodnoty týkající se vzdělávání dětí a že jsem přesvědčen o nejlepší způsobu, jak těchto hodnot dosáhnout. Pokud neovládám stát, můj vliv dosahuje pouze k mým dětem a kterýmkoli dětem, jejichž rodiče je dobrovolně posílají do mého vzdělávacího programu.

Ale pokud mohu využít ve prospěch svých hodnot a přesvědčení moc státu, mohu rozšířit svůj vliv na všechny děti ve svém městě, regionu, a dokonce v celé zemi. Nikdo nebude mít jinou možnost než vychovávat děti podle výchovných hodnot, které upřednostňuji pouze já.

Pokud jsme dobrými skeptiky, mělo by nás to hluboce znepokojovat, protože tato přesvědčení o nejlepším způsobu výuky dětí se mohou ukázat jako nesprávná, ale nepoškozují už jen hrstku dětí, ale všechny děti. A co když rodiče nesouhlasí, což se stává často, s tím, co se vydává za „nejlepší výuku“? Co když jednoduše mají jiné hodnoty týkající se vzdělávání? Stát bez řádných omezení nás nutí do univerzálního přístupu, který předpokládá, že nějaká osoba nebo skupina osob může s definitivní platností vědět, co je dobré pro všechny. Všichni bychom měli být skeptičtí k takovýmto tvrzením. Všichni bychom k nim měli přistupovat s velkou dávkou pokory.

Jaká jsou tedy omezení pro vládu? Jak by vypadal stát založený na řádné úrovni skepticismu? Omezoval by se jen na poskytování a podporu prostředí, ve kterém jeho občané mají svobodu realizovat své snahy o dobrý život, jak je chápe každý z nich.

Nemůžeme smysluplně usilovat o dobro pod stálou hrozbou násilí. Stát by měl občany nepřetržitě chránit před těmi, kteří by jim chtěli způsobit tělesnou újmu. Nelze získat plný užitek ze zdrojů, které potřebujeme k vedení dobrého života, pokud nejsme schopni zajistit jejich držení. Takže stát by měl zasahovat proti krádežím a vyžadovat po zlodějích, aby poškozené odškodnili.

Když stát takto činí, když nás chrání před násilím, zpronevěrou a krádežemi, naplňuje roli osvobození každého občana, aby

mohl usilovat o dobrý život způsobem tak osobitým a jedinečným, jak sám uzná za vhodné.

Když však stát činí více, když od nás bere zdroje nad rámec těch, které potřebuje, aby splnil uvedené povinnosti, a když využívá své represivní moci, aby donutil některé z nás žít podle hodnot druhých, potom selhává, nenapomáhá zachování naší důstojnosti, kterou si jako racionální, autonomní lidské bytosti zasloužíme. Nahrazuje náš vlastní úsudek svým a klade překážky naší snaze o dobrý život.

Pokud občan potřebuje stát, pak jen proto, že je užitečný pro naši snahu o štěstí. Jen kvůli tomu, k ničemu jinému. Mít patřičný stupeň pokory znamená pochopit, že bez ohledu na to, jak jsme si jistí tím, že jsme věci pochopili, nemůžeme využívat stát k tomu, aby nutil druhé do jakékoli šablony, kterou upřednostňujeme my. Pokud tak činíme, podléháme aroganci a zanedbáváme poučení z historie. To, co se dnes zdá zřejmé, se velmi pravděpodobně ukáže zítra jako směšné.

Pokud se staneme pokornými, uvidíme svět jako místo formované snahou jednotlivých lidí najít vlastní cestu za štěstím. Budeme skeptičtí k hlasům, které volají po odevzdání větší moci státu, než jaká je nutná k ochraně našeho práva na život, svobody a snahy o štěstí. Jak napsal filozof John Locke: „Protože jsou si všichni rovni, přirozený zákon zakazuje škodit druhému v jeho životě, zdraví, svobodě nebo majetku“. Používání násilí za účelem formování životů druhých způsobem, který preferujeme my, ale oni ne, je cokoli, jen ne

pokorné. Zdržet se násilí, namísto toho uchýlit se ke svobodnému myšlení je pokorná a libertariánská alternativa.

Moudrost spočívá nejen v uvědomění si vlastních sil, ale zejména v uvědomění si jejich hranic.

Příslib svobody v Africe

Olumayowa Okediran

Libertarianismus v Africe expanduje a spojuje se s domorodými africkými kořeny svobody. Socialistická mentalita importovaná bývalými koloniálními velmocemi, která ztotožňuje být „autentickým Afričanem“ s přijetím dělení Afričanů podle hranic načrtnutých v Berlíně, začíná být konečně překonávána. Afričtí libertariáni pracují na uvolnění potenciálu moderní, prosperující a svobodné Afriky. Olumayowa Okediran je členem výkonné rady Students For Liberty, zakladatelem African Liberty Students Organization a studentem na Federal University of Agriculture v Abeokuta, Nigérie.

Afrika trpěla kolonialismem, který všichni známe – různé evropské a arabské státy si kontinent rozdělily a kolonizovaly. Ten již víceméně skončil. (Více v některých místech, méně v jiných.) Potom je zde ten, který stále trvá. Je to kolonialismus našich myslí. Mnozí intelektuálové byli kolonizováni ideologiemi etatismu, které vidí trhy jako něco antiafrického, které trvají na zachování koloniálních hranic k zamezení obchodu mezi Afričany pro zachování „africké identity“ a které interpretují naši společnost v myšlenkovém rámci vytvořeném

německým ideologem Karlem Marxem, jenž se o naši společnost nezajímal a nevěděl o ní zhola nic.

Původcem „kapitalismu,“ kterým se myslí výroba zboží pro jeho směnu za jiné zboží za účelem dosažení zisku a vytváření služeb, aby byly se ziskem směněny za služby produkované ostatními, je často označován Západ, a proto je prý africké kultuře cizí. Často slycháváme argument, že kapitalismus nevyhnutelně znamená postupnou dezintegraci společenských vztahů, vede v neprospěch průmyslových pracovníků a rolníků k čím dál bohatší, avšak zmenšující se „buržoazní“ třídě. Marxističtí a leninští myslitelé zdůrazňují, že v kapitalistickém způsobu produkce, tedy v produkování věcí pro zisk, jsou marginalizace a zbídačení rolnictva nevyhnutelné.

Nezdá se však, že by se kdy ptali, zda je to pravda. Mnozí afričtí intelektuálové vystudovaní a vyučení v Evropě se vracejí zpět s páskou přes oči. Již nevidí svou vlastní společnost. Nezajímají se, co skrývá její historie. Nevidí, co je přímo před jejich očima.

Učenci jako profesor George Ayittey prostudovali ekonomické, sociální a politické dějiny Afriky. Co našli, by překvapilo ony marxisty, kteří trvají na tom, že my Afričané jsme iracionální, že nerozumíme obchodu, že se věnujeme primitivní komunistické akumulaci. Jak je to ve skutečnosti? Afrika má bohatou historii volného obchodu a volných trhů, na nichž se mezi kupujícími a prodávajícími uzavíraly dohodou obchody s takovými cenami, aby zisk byl vzájemný, zaznamenáme tu podnikavost a inovaci, obchod na velkou vzdálenost, úvěrové

trhy, firemní a korporátní management, systémy obchodního práva.

Ayittey ve své knize *Defeating Dictators: Fighting Tyranny in Africa and Around the World* (Porážení diktátorů: Boj s tyranii v Africe a kolem světa), argumentuje, že ekonomický systém starověké Afriky vykazoval určité shodné znaky s „kapitalismem“, který se objevil v Evropě a v jiných regionech, avšak lišil se ve své struktuře. Slovník z dílny Merriam-Webster definuje kapitalismus jako ekonomický systém charakteristický privátním nebo *korporátním* vlastnictvím kapitálu. Africké společnosti toto vždy splňovaly, jak Ayittey vysvětluje:

„Rolníci spojují své zdroje dohromady, spolupracují, a pomáhají jeden druhému. To by se dalo nazvat komunálistickým nebo komunitaristickým, ale není to stejné jako socialismus nebo komunismus. Člověk může být komunální nebo sociální, aniž by byl socialistou. [...] Rolníci rozhodují o svých ekonomických aktivitách vlastní vůlí, nikoliv na příkaz své rodové vlády. Komunismus zahrnuje státní vlastnictví výrobních prostředků, a tedy také všeho vyprodukovaného zboží a služeb. Ale v rolnických společnostech jsou výrobní prostředky vlastněny konkrétním klanem, kmenem, který [...] jedná jako korporace. Avšak klan není totéž co rodová vláda. Jde o privátní entitu, Výrobní prostředky jsou tedy vlastněny soukromě. Komunální vlastnictví je mýtus.“⁶¹

Rodinou či klanem vlastněné farmy nebo podniky mající za cíl produkovat zemědělské výrobky za účelem dosažení zisku jsou kapitalistickými aktivitami. Ayittey argumentuje, že komunální povaha afrických společností byla hrubě dezinterpretována tak, aby implikovala, že jsou v jádru nevyhnutelně socialistické. Ona společnost s ručením omezeným, obchodovatelná na burze, kterou si tak často spojujeme s „kapitalismem“, se v evropském kontextu objevila až relativně nedávno.

Robert Hessen, historik korporátní organizace, ukázal, že je mýtus, že by omezené ručení vysvětlilo, proč byly korporace schopny získat velké množství kapitálu od investorů 19. století, aby mohly být tahouny průmyslové revoluce. „Ve skutečnosti“, vysvětluje, „průmyslovou revoluci táhly především partnerství a neregistrované akciové společnosti, vzácně pak korporace.“⁶² Rodinné podniky jsou běžné také v mnoha zemích mimo Afriku. Jsou důležitým hnacím motorem produkce, směny a inovace v tržních ekonomikách všude po světě.

Trhy a obchod byly neoddělitelnou součástí africké kultury po tisíciletí, jak každý student africké historie moc dobře ví. Starověká Afrika je známá svou vysokou úrovní obchodu, který dramaticky expandoval mezi 7. a 11. stoletím, kdy transsaharský obchod exponenciálně rostl. Středomořské ekonomiky potřebovaly zlato výměnou za sůl, což poskytovalo obrovské příležitosti k výtěžku. Zisk a podnikavost byly páteří obchodních říší, jakými byly říše Mali, říše Ghanská a říše Songhajska. Starověké africké ekonomiky žily obchodem.

Dobrovolně zvolené aktivity jednotlivců – farmářů, kovářů, rybářů, bab na tržišti a profesionálních obchodníků – byly zodpovědné za ekonomický pokrok. Za těmito aktivitami stálo očekávání zisku, jenž byl hnací silou.

Byly tyto aktivity důsledkem vládního plánování? Ne. Trhy se přirozeně vyvinuly na vhodných místech, kde se obchodníci setkávali, často tomu bylo v místě střetu dvou polních cest. Rolníci farmáři a drobní obchodníci se zabývali svými vlastními obchody ze své vlastní vůle a s cílem dosáhnout zisku, nikoliv aby poslouchali příkazy rodových nebo tradičních vlád.

Ve formách obchodu po celém světě existují rozdíly. Německé, jihokorejské, japonské a americké korporace mají všechny své unikátní charakteristiky. Proč by africké nemohly mít své? Rodinné podniky jsou mnohem důležitější v Itálii než v některých jiných evropských zemích. Stejně tak v mnoha afrických zemích. Ale to neznamená, že by se ekonomické principy lišily nebo že komunismus, který nefungoval v Evropě nebo Číně, by rázem fungoval v Africe.

Ayittey seznamuje s některými rozdíly mezi systémy: „Zatímco v Americe může jedinec založit firmu sám, v Africe to spíše udělá širší rodina.“ Zisk z takovéto iniciativy je rozdělen mezi členy rodiny, zatímco v akciovém kapitalismu přináležejí primárně podnikateli, nebo v případě akciové společnosti akcionářům. Jsou zde také rozdíly ve velikosti produkce. Schopnost produkovat velké množství služeb a zboží při využívání efektu úspor z rozsahu je charakteristická pro západní

kapitalismus, přičemž „*tato schopnost je nesmírně omezená v rolnickém kapitalismu.*”⁶³

Kvůli bezpráví a téměř ničím neomezeným vládám, jednomu z dědictví evropského kolonializmu, a pokračujícím negativním dopadům etatismu, nalézají se mnoho ekonomické aktivity v neformálním sektoru. Bez právního státu je vcelku složité vydělat si na živobytí, ale lidé to zvládají. Spoléhají se nikoliv na stát, který často selhává, nýbrž na tradiční africké zvykové právo. Mezitím musí investovat své cenné prostředky, aby unikli kleptokratickému státnímu aparátu, clům a obchodním omezením, socialistickým státním „marketingovým komisím“ (dalšímu dědictví kolonializmu, které je nyní díkybohu plně omezené nebo zmizelo), které vládcí využívali k utlačování farmářů a k dotování svých stoupenců.

Ekonomické aktivity neformálního sektoru ohromně přispěly k ekonomickému růstu v Africe. Expertní skupina pro Informal Sector Statistics (statistiky neformálního sektoru) oznámila, že podíl neformálního sektoru (včetně zemědělského) na HDP Subsaharské Afriky je kolem 55 %, přičemž podíl vzroste na 60 %, pokud zahrneme i Botswanu a Jižní Afriku.⁶⁴ Zisk, obchod a podnikání jsou neoddělitelnými aspekty domorodých ekonomických systémů v Africe.

Typické africké město je jeden obrovský trh. Návštěva Lagosu v Nigérii poodhalí podnikavost Nigerijců. Město samo je rušným centrem podnikání. Potíci se mladý muž v ulicích vyvolávající nabídku „hotové svačiny“, malý kluk propagující

chlazenou balenou vodu, řidič autobusu svolávající potenciální cestující do vozu nebo farmář v blízké vesnici pěstující melouny na své farmě s rodinou, to vše jsou spontánní aktivity jednotlivců s očekáváním zisku. To je Afrika, jak ji znám.

Tito lidé jsou základním kamenem budoucnosti Afriky, kontinentu svobodných lidí svobodně obchodujících a žijících v míru. Nikoliv velké mezinárodní byrokratické organizace zahraniční pomoci, tedy bývalí kolonizátoři (ať již Francie nebo Británie) ani státní monopoly a byrokracie nevybudují naši budoucnost. Ona bába na tržišti, onen africký podnikatel jsou ti, jež profesor Ayittey nazývá „gepardí generací“, to jsou ti, kteří odmítají korupci a přijímají zodpovědnost, ti, kteří „nebudou čekat na vlády, až věci udělají za ně.“⁶⁵

Nigerijský podnikatel Tony Elumelu vypráví příběh Afriky, která má potenciál k tomu, aby sama, nikoliv pomocí mezinárodní podpory či mezivládní charity, ale prostřednictvím soukromého sektoru a podnikání překonala své chronické ekonomické i sociální problémy. Propaguje to, co nazývá Afrikapitalismem: „Nová Afrika: Posílený soukromý sektor řeší sociální problémy budováním byznysů a vytvářením sociálního bohatství. Je to drastický rozkol se starým modelem centralizované vlády spravující základní odvětví, struktury tak často rozvíjené na doporučení dobře mínících, avšak pomýlených organizací globálního rozvoje, doplněných charitou a zahraniční pomocí zaměřenou na sociální problémy.“

Ve svém manifestu *Africapitalism: The Path to Economic Prosperity and Social Wealth* (Afrikapitalismus: Cesta k ekonomické prosperitě a sociálnímu bohatství) Elumelu jednoznačně obhajuje soukromé podniky a kapitalismus. Volá po „dlouhodobých, bohatství tvořících investicích, které vybudují komunity, vytvoří příležitosti vynořit se z hluboké chudoby.“ Elumelu se zasazuje o tržní řešení afrických sociálních problémů a podporuje volnotržní kapitalismus jako přístup k „přestavbě a změně Afriky na zemi investování, inovací a podnikání.“⁶⁶

Věřím, že abychom se stali prosperujícími, musí se Afrika stát modernější, ale to neznamená, že musí být „západnější“. Profesor Olúfemi Táíwò ve svých rozličných textech, včetně své knihy *How Colonialism Preempted Modernity in Africa* (Jak kolonialismus předběhl modernost v Africe), odmítá „tradici stavět Afričany za hranice běžného lidstva.“ Modernost není unikátní pro Západ nebo Evropany. Profesor Táíwò argumentuje, že porozuměním tomu, jak „kolonialismus podvrátil modernost na kontinentu, jsme schopni vytvořit silnou kritiku kolonialismu a zároveň tím navrátit zpět to užitečné z našeho afrického dědictví, z dřívějšího přechodu k modernosti, který byl přerušen vpádem formálního kolonialismu.“⁶⁷

Je důležité rozlišit mezi modernizací a pozápádněním. Tyto dva fenomény jsou odlišné a odlišitelné. Co může být dnes posouzeno jako modernizace, je evoluce interakcí mezi civilizacemi – Afričané, Asiaté, Evropané a Američané (severní,

centrální, jižní). Protekcionismus a omezování obchodu odřízly Afričany nejen od zbytku světa, ale také od ostatních Afričanů. Není nic „autenticky afrického“ lpět na čarách nakreslených na mapě evropskými kolonialisty během berlínské konference v letech 1884–1885. Afričtí intelektuálové by měli odmítnout absurdní ideologie jako marxismus a opustit jejich pokrytecké protizápadní tendence a směšné sklony k falešné „autenticitě“. Afrika by se měla vyhoupnout na vlnu modernizace a odmítnout snahy stavět ji „za hranice běžného lidstva.“

Modernost znamená přijímání hodnoty individuální lidské bytosti. Znamená přijímání výroby skrze dobrovolnou spolupráci a svobodnou směnu. Znamená preferování rozumu nad pověrami, práva nad silou, výroby nad loupením. Znamená přijímání naší vlastní svobody a svobody každé jednotlivé lidské bytosti. Jak profesor Táíwò vysvětluje v *Africa Must Be Modern* (Afrika musí být moderní): „Nerespektujeme jedince proto, že bychom měli rádi jeho volby nebo protože s ním souhlasíme nebo protože bychom jej přinejmenším shledávali sympatickým. Jsme naopak povinni respektovat jej o to více, když nenávidíme jeho volby a jsme odpuzováni tím, kým je nebo co dělá. Respektovat jedince čistě pro jeho členství v lidské rase, to je známkou moderní doby.“⁶⁸

Libertarianismus je v Africe rostoucí silou. Nebude to jen gepardí generace, která změní Afriku, ale také moje generace, která ještě stále studuje na vysokých školách. Došla nám trpělivost s brutálními, zkorumpovanými a kleptokratickými

vládami. Trváme na tom hnát autokratické vlády k zodpovědnosti. Tleskáme a žádáme zrychlení pozitivního trendu směrem k větší odpovědnosti a ke konstitučně omezeným vládám, volnému trhu, svobodě slova a tisku. Žádáme svobodu a odpovědnost za průběh svých vlastních životů, chceme činit svá vlastní rozhodnutí, usilovat o své vlastní štěstí. Libertarianismus změnil Afriku k lepšímu a Afričané změnil k lepšímu svět.

Zamotaná dynamika státního intervencionismu: případ zdravotní péče

Sloane Frost

Jsou státní zásahy a plánování rozumnější, nebo přinášejí pouze „plánovaný chaos“? Dějiny zásahů do zdravotnictví a trhů ve Spojených státech jsou užitečnou případovou studií dynamiky intervencionismu, který přináší nesouvislé a nezamýšlené důsledky. Svoboda volby mezi navzájem soupeřícími možnostmi a poskytovateli služeb a statků přináší, ač sama neplánovaná, rozumnější a koordinovanější postup než intervencionismus. Sloane Frost je ředitelkou a spoluzakladatelkou Students For Liberty, zároveň pracuje jako výzkumnice veřejné politiky u firmy v Princetonu, New Jersey. Svůj magisterský titul ve veřejné politice a certifikát z administrativní politiky zdravotnictví získala na Chicagské univerzitě.

Rozhodnutí politiků a byrokratů směřují, ovlivňují, nebo dokonce řídí naše životy víc, než si většina z nás uvědomuje. Mohou se v našich životech usadit tak pevně, že dá práci si jich všimnout.

Všichni známe případy jako brannou povinnost, daně, zločiny bez obětí a podobně. Obvykle mají všechny nějaký účel: Moc

zasáhne naše životy, aby nás přinutila sloužit ve válce nebo ve „veřejné službě“, abychom zaplatili projekty a zájmy politiků, abychom přestali dělat věci, které jsou pro nás podle politiků špatné, či je odsuzuje jejich náboženství. Vměšování státu ale není vždy plně zamýšlené. Může růst, vyvíjet se a měnit, až se zdá, že systém žije vlastním životem.

To se děje kvůli nezamýšleným důsledkům státních intervencí. Určení ceny mléka má cenu držet nízko, ale výsledkem je jeho nedostatek, kvůli kterému je vzácnější, což způsobuje fronty, podporuje vznik černého trhu a korupce. Konečné náklady jsou pro spotřebitele vyšší (cena + čekání ve frontě + úplatky). Nezamýšlené důsledky potom vedou k volání po dalších zákrocích státu, aby se napravily problémy zásahu prvního. Druhotný zásah však může vyvolat dodatečné problémy a v důsledku i volání po ještě další intervenci.

Zásahy se kupí jeden za druhým tak dlouho, až si málokdo pamatuje, jak to celé začalo. Systém zapustí kořeny do našich životů do té míry, že se nikdo neptá, proč je to zrovna takto. Co hůře, protože nejsou plánované, jsou intervence někdy popisovány ne jako vměšování státu, ale jako „volný trh“ nebo „laissez-faire“ lidmi, kteří nevěnují čas k pochopení sítě zásahů, odhalování vytvářených pseudopobídek, skutečnosti, že zákroky státu vedou k nezamýšleným důsledkům a dalším státním zásahům.

Člověk nemůže rozumět mezinárodní finanční krizi, když si nevšímá, jak ohromný a propojený systém vládního vměšování

vytvořil ve Spojených státech „nemovitostní bublinu“ a jak další zásahy do finančních institucí způsobily snížení půjčovných standardů u bank, vytvořily hory dluhů a nákazu rozšířily po celém světě tím, že velmi riskantní dluhy ohodnotily jako „bezrizikové“ nebo „nízkorizikové“, čímž povzbudily finanční instituce po celém světě ke koupi těchto riskantních dluhů. Nikdo neplánoval krach ekonomiky, ale vršení zásahů ten efekt nicméně mělo (proces je popsán v příspěvcích do dřívější knihy v této sérii – *After the Welfare State*⁶⁹).

Intervencionismus vs. „regulace“

Někteří lidé tvrdí, že trhy jsou méně racionální než vládní intervencionismus a kontrola, protože nejsou podřízeny systematickému plánování ústřední autoritou. Nakonec trh je přece na rozdíl od vlády neplánovaný. To předpokládá, že vládní aktivity jsou rozumné, konzistentní a směřují ke svému cíli. Zkušenost však praví, že tak to není. Ačkoli se vládní vměšování nazývá „regulací“, běžně jí není. „Regulovat“ znamená „činit řádným“ či „podřizovat pravidlu“. To je aspoň původní význam tohoto slova. Bohužel, jak byl termín aplikován na snahy vlády, začal označovat pravý opak: „zasahovat arbitrárně a náladově“, způsoby nesourodými, nerozumnými a rozhodně neplánovanými.

Problém intervencionismu („proměnlivé politiky“) předpověděl James Madison, přední autor americké ústavy, který napsal v *Listech federalistů* č. 62:

„Vnitřní dopady proměnlivé politiky jsou stále katastrofálnější. Otravují dar svobody samotné. Bude málo platné, že zákony tvoří zvolení lidé, pokud budou zákony tak rozsáhlé, že je nebude možné přečíst, nebo tak nesourodé, že jim nelze porozumět, pokud jsou odvolány nebo upraveny dříve než vyhlášeny nebo mění-li se neustále tak často, že ani člověk znalý aktuálního zákona neodhadne, jakou podobu bude mít zítra. Zákon je pravidlem jednání, ale jak může být pravidlem něco, co je jen málo známé, a dokonce není ani pevně stanovené?“

Jedním z dalších důsledků veřejné nestálosti je, že z neodůvodněných výhod daných chytrým, podnikavým a bohatým je neinformovaná masa lidu vyloučena. Každá nová regulace obchodu, výnosů nebo jakékoli ovlivňování hodnoty různých druhů majetku představují žně pro ty, kdo sledují změny a jsou schopni předpovídat jejich dopady: Žně, které si nevysloužili sami, ale vděčí za ně dřině mnoha svých spoluobčanů. Takto vypadá stav věcí, ve kterém jsou zákony tvořeny pro pár vyvolených, nikoli pro většinu.

Systém intervencionismu, který mohou byrokrati a politici pozměňovat dle libosti a ve kterém „ani člověk znalý dnešního zákona neodhadne, jaký bude zákon zítra“, rozhodně není systémem regulace (navíc, jak varuje Madison, je perfektní příležitostí pro to, co moderní ekonomové nazývají „dobývání renty“, tedy honbu za osobním ziskem pod patronací státu. Toto ale není naše hlavní starost: Trh činí regulérním vláda zákona, nikoli intervencionismus. Kupit zásahy státu jeden na

druhý neústí v konzistentní řád, ale v systém, který selhává v naplňování jakýchkoli cílů, je náchylný k pravidelným krizím, který drží pohromadě jen zásluhou ad hoc vytvářenými předpisy, tedy jakousi právní obdobou šňůry, lepicí pásky a kancelářských sponek.“

K lepšímu pochopení fungování intervencionismu pomůže prozkoumání konkrétního příkladu. Poskytuje ho jedna z nejdůležitějších věcí, které společně podnikáme: Péče o vlastní zdraví a vzájemná pomoc k tomu, abychom zdraví žili co nejdéle. Státní moc kontroluje, manipuluje, zapovídá nebo vymezuje, prostě rozhoduje o zdravotní péči v celém světě: V některých státech má monopol na nemocnice a profesionální zdravotní péči, v jiných zdaňuje obyvatelstvo, aby mohla financovat lékaře a zdravotní profesionály. Ve většině států mohou lékaři a sestry praktikovat jen s povolením státu. Rozmanitost intervencionistických systémů je velká. Mým oborem je akademické i profesní studium americké zdravotní péče.

Zdravotní péče ve Spojených státech

Představte si, že studujete ve Spojených státech na univerzitě. Co se děje, když vážně onemocníte. Vaše první myšlenky se budou pravděpodobně točit kolem úkolů, které zřejmě nestihnete, nebo také kolem večírků, které prošvihnete. Ale opravdu se necítíte zdraví a musíte navštívit doktora.

Samozřejmě to znamená, že musíte zjistit, co vaše pojištění, pokud ho máte, pokrývá. Pokud se příznaky zhoršují, můžete

se rozhodnout, zda jít na pohotovost nebo přímo do nemocnice a tam komunikovat s řadou doktorů, sester a administrativních pracovníků. Ačkoli si to možná neuvědomujete, vaše chování a volby jsou ovlivněny nesčetnými politikami zdravotnictví a regulacemi. Systém nikdo nikdy doopravdy nenavrhnul, ale on časem narůstal. Abyste porozuměli, jak jsou vaše rozhodnutí o zdraví a nemoci ovlivněny vládou, podívejme se na problém krok za krokem.

Jednou z otázek, kterou budete řešit, když onemocníte, je, jaký typ pojištění máte. Zdravotní pojišťovny mají smlouvy s nemocnicemi a poskytovateli péče na to, aby zaplatily určité sumy výměnou za zahrnutí těchto nemocnic a poskytovatelů do pojistného plánu. Pokud chce být například doktor Nozick kryt pojištěním z pojišťovny Hayek, obě strany se dohodnou, jak vysokou částku bude pojišťovna Hayek dr. Nozickovi platit – ať už měsíčně na konkrétního pacienta, nebo za poskytnutou službu. Zároveň jej zahrne jako poskytovatele do své sítě. Když poté hledáte doktora krytého pojišťovnou Hayek, doktor Nozick bude jednou z možností.

Průběh vaší snahy dosáhnout lékařské péče se rychle velmi komplikuje. Co má obtíže na svědomí? Většina Američanů je pojištěna prostřednictvím svých zaměstnavatelů a mnoho studentů v rámci rodinné pojistky. Proč si nemůžete jednoduše koupit pojistku, která kryje doktora, jehož hodláte navštívit, nebo služby, které můžete potřebovat? Proč nelze nasmlouvat pojištění přes internet jako u pojištění auta? Obrovská změť státních zásahů vaši svobodu volby omezuje. Nikdo tento

system nenaplanoval, sleduje určitou logiku, ale je to logika pobídek a krizí vytvořených intervencionismem.

Vláda Spojených států během druhé světové války stanovovala mzdy i ceny, což zaměstnancům znemožnilo zvýšení platů. Zaměstnavatelé, aby nalákali pracovníky, začali nabízet nemzdové výhody jako zdravotní pojištění. Roku 1943 Odbor válečné práce, jehož členové chápali, že kontrola mezd způsobuje problémy při motivaci dělníků k práci na výrobě válečného materiálu, rozhodl, že Stabilization Act z roku 1942 neupravuje pojistky, takže zaměstnavatelé mohli nabídnout období vyššího platu, aniž by porušili stanovené mzdy. Roku 1954 Internal Revenue Service (daňový úřad) definitivně rozhodl, že pojistky nejsou mzdou podléhající zdanění (koneckonců pokud nešlo o porušení kontroly mezd, nejde o mzdu, a proto je to nezdanitelné). Dovedete si představit, jak lidé na tyto pobídky reagovali. Jestliže společnost nabídla tisíc dolarů, abyste přišli a pracovali pro ni, museli byste z tohoto dodatečného příjmu zaplatit daně, takže by se vám nedostalo celé výhody. Avšak kdyby nabídli tisícidolarovou pojistku, nedanilo by se nic. I po tom, co bylo od kontrol mezd upuštěno, bylo stále velkou výhodou platit část mzdy formou pojistky. Lidé si na tuto výhodu zvykli, takže dnes těžce zpochybňujeme její existenci, nebo se ptáme, proč od svých zaměstnavatelů zdravotní pojištění očekáváme.

System byl od té doby uzákoněn. Některé pojistné plány dokonce umožňují ukládat další peníze na nedaněných účtech, jež slouží výhradně na výdaje spojené se zdravotní péčí. Pokud

se váš příjem formou zdravotního pojištění na rozdíl od jiných, státem znevýhodněných útrat, nedaní, stává se vlastně dotovanou koupí. Ačkoli mohli zaměstnanci dávat přednost mzdě v dolarech, aby je utratili za kombinaci dalších nákupů, jsou pobízeni ke koupi zdravotního pojištění. Krom toho díky změní dalších zásahů se podmínky pojistek každou minutu mění dle příkazů četných státních úřadů.

Zvláštní zdanění mezd nabídnutých jako zdravotní pojištění také znamená, že podniky jsou vládou motivovány, aby vyjednávaly za své zaměstnance. Pojišťovny tak vyjednávají s podniky místo se zaměstnanci. Nepřímá komunikace způsobuje, že zaměstnanci obdrží pojistky, které by si sami nevybrali. Zaměstnanci jsou tak automaticky přinuceni koupit pojištění, aniž by si to přáli, stejně jako mají jejich spolupracovníci, místo aby měli možnost nákupu přes skupiny, které by si vybrali sami. Pojišťovatelé mají o důvod méně vyjednávat s jedinci nebo nabízet upravitelné plány.

Pracovníky chytí do pastí fenomén známý jako „*job lock*“. Pokud chtějí odejít, musí najít zaměstnavatele, který nabízí pojištění, protože pro jednotlivce je mnohem těžší pojištění na trhu získat. Pracovníci již ve svém zaměstnání nezůstávají kvůli spokojenosti nebo finančním výhodám. Musí vzít v potaz, že opuštění práce pro ně znamená ztrátu pojištění.

Věc se ale dále komplikuje. Do trhů s pojištěním zasahují rovněž vlády všech amerických států. Různé státy vyžadují, aby měly pojistky rozličné složky. Může jít o služby jako výhody

těhotným, které si nutně nemusí přát všechny ženy, nebo léčba alkoholismu či poradenství duševní hygieny. Navíc pojišťovny musí mít pro každý stát zvláštní licenci, protože jednotlivé státy mají odlišné minimální požadavky. Například v New Jersey je nelegální koupit si pojistku z Illinois. Zaměstnavatelé musí nabízet pojištění ze svého státu bez ohledu na to, kde zaměstnanci žijí. To znamená, že zaměstnavatel z New Jersey musí nabídnout i pojištění z New Jersey, ačkoli polovina jeho zaměstnanců žije přes řeku v Pensylvánii. To také znamená, že trhy jsou zeměpisně omezené a pojišťovatelé mají slabou konkurenci – vyšší ceny pro vás i pro mě.

Vraťme se k tomu, co děláte, když onemocníte, a předpokládejme, že nějaké pojištění máte. Nyní musíte najít lékaře. Lidé naší generace obvykle udělají jednu z těchto věcí: Buď lékaře najdou pomocí internetového vyhledávače, nebo se zeptají na sociální síti. Obě možnosti pomáhají vybrat podle reputace a ohlasů, jež jsou zvláště důležité, když jde o důvěrné věci, jako je zdravotní péče.

Rázem zjistíte, že svobodu volby svého lékaře nemáte. Jen někteří z nich vás mohou léčit. I když máte jen ušní infekci, antibiotika může předepsat jen licencovaný doktor. Dokonce ani sestra, která už 20 let praktikuje a má za sebou 3 roky vzdělávání, vám dle zákona nesmí napsat recept. U mnoha zdravotních problémů, třeba u operace mozku, byste vyžadovali ještě více kvalifikovanosti, ale proč se vám nemůže registrovaná sestra podívat do ucha a zjistit typické znaky ušní infekce? Důvodem je, že naše vláda jí to nedovolí. Lékař, který

je dražší a na kterého je třeba déle čekat, musí být tím, kdo stráví s pacientem 15 vteřin vypisováním receptu, a to i v případě, že pouze poslouchá pokyny sestry.

Teď, když vás vláda donutila navštívit doktora Keynese, přestože vám recept mohla napsat sestra Sowellová, si může doktor Keynes naučtovat poplatek, protože nemáte na výběr. Vše má původ ve snaze lékařů omezit konkurenci.

Zavedená omezení rovněž vymýtila školy, které vzdělávaly černochy a ženy, což značně omezilo počet doktorů a vysvětluje, proč je Americká lékařská asociace tak nadšená z intervencionismu. Stejnou praxi lze vysledovat v komisích udělujících licence, když se dohadují, který z lékařů s potřebným vzděláním a praxí může do jejich cechu vstoupit, nebo kteří akreditovaní poskytovatelé mohou provádět zákroky, byť jsou k nim plně trénováni všichni.

I když lékaře konečně najdete, nemusí to znamenat, že k němu můžete jít. Jelikož lékaři mají smlouvy s pojišťovnami, přijímají obvykle jen pacienty, kteří jsou u stejné pojišťovny. Pokud například chcete jít za doktorkou Ostromovou, která má dohodu s pojišťovnou Paterson namísto té Hayekovy, nemusí vás jako nového pacienta přijmout. Doktorka Ostromová ví, že jí to pojišťovna Hayek zaplatí, ale riskuje, že Hayek kryje zákroky v jiné výši, nebo že bude muset podstoupit dodatečné a nákladné administrativní procedury, nebo jí zaplatí se zpožděním, nespolehlivě, či dokonce nezaplatí vůbec. Doktorka Ostromová proto raději pacienty z Hayekovy

pojišťovny nepřijme. Je obtížné poskytovat zdravotní péči, když vás za to nezaplatí.

Navíc pokud nemáte pojištění vůbec, je ještě těžší dostat se k lékaři. Pokud nejste pojištěný, může se doktor domnívat, že nemáte zaměstnání, a proto je méně pravděpodobné, že zaplatíte účet (dokonce ani placení hotovostí na místě vám nemusí zajistit přijetí, nebývá to tak jednoduché). Lépe na tom nemusíte být ani s vládním pojištěním, protože u něj trvá v průměru o 6 měsíců déle, než je doktoru zaplacen. A k tomu proplácí méně. Jen málo lékařů chce čekat na zaplacení části účtu.

Předpokládejme, že se raději rozhodnete smluvit vlastní formu zaplacení účtu. Je to pochopitelné, když pomocí šeků platíme větší nákupy od počítačů, přes nájem po školné. Až příště budete u doktora, možná zkusíte i toto: Zeptáte se, kolik jím poskytnutá služba stojí. Většina doktorů nebude mít tušení. Proč? Nemusí to vědět. Žádný pacient nechodí po ordinacích, aby se ptal na ceny. Neexistuje žádná nabídka s cenami ani žádný viditelný způsob, jak porovnávat doktory, a to ani u dennodenních případů.

Proč by taky měl, když vše kryje pojištění? Jako pacient obvykle musíte zaplatit spoluúčást – asi 20 dolarů pokaždé, když doktora navštívíte. Ať už tam strávíte 5 nebo 45 minut, zaplatíte 20 dolarů spoluúčasti. Krevní testy nebo rentgen vás obvykle nestojí víc, pokud se provedou hned v ordinaci. Platíte 20 dolarů, i když musíte jít na magnetickou rezonanci nebo

jinou neinvazivní proceduru, jejíž cena se může jinak vyšplhat do tisíců dolarů. Cena je výsledkem vyúčtování lékařů a nemocnic pojišťovněm, se kterými má smlouvu váš zaměstnavatel a které platí zbytek účtu.

Všechny tyto zásahy vytvářejí nevyvážené podněty. Lékaři mohou předepisovat nepotřebné (možná až škodlivé) testy, protože pacienti nemají sebemenší zájem je zpochybňovat. Předpokládáme, že testy předepsané lékařem jsou nezbytné, ale ti je mohou často předepisovat, jen aby se chránili před svárliovou společností (další vládní zásah totiž prakticky znemožňuje, aby se smlouvalo riziko, takže lékaři musí kupovat drahé pojištění na profesní pochybení). Můžete jít za specialistou, i když internista (lékař specializující se na celé tělo) může poskytnout rovnocennou péči. Zaplatíme pouze 20 dolarů navíc u specialisty, ale tento lékař vyinkasuje za vaši pětiminutovou návštěvu stovky dolarů. Lékaři mohou přehánět a my to nezpochybňujeme.

Státní zasahování přetvořilo pojištění v něco, co už doopravdy pojištěním není. Daňové zvýhodnění zaměstnavatelem vytvořilo z poskytovaného pojištění překroucený systém, ve kterém v rámci předplaceného pojistného plánu platí třetí strana.

To vše pomohlo vyhnat ceny vzhůru. Představte si, že máte pojištění na hlad. Kdykoli máte hlad, můžete jít do restaurace, najíst se a účet zaplatí pojišťovna (třetí strana). Co by vás odrazovalo od další porce a co by vás motivovalo ke kontrole

ceny objednávky? Pojišťovna potom uzavírá smlouvy dopředu s vybranými restauracemi, aby kontrolovala rostoucí ceny. Co by to asi provedlo s potravinovým průmyslem? Odpovědi se lze dobrat pohledem na průmysl zdravotní.

Na vysoké pojistné si stěžujeme oprávněně. Výpočet pojistného je velmi komplikovaný, ale nejproblematictější je, že pojišťovny musí pokrývat celou řadu služeb. Například jsou povinny proplácet některé testy na rakovinu. Většina z nich je doporučena pouze pro určité věkové kategorie nebo pohlaví. Pokaždé, když je obdobná služba přidána do seznamu požadavků, vaše pojistné stoupne. Proč? Protože státní regulace uzákoňuje, že pojišťovny nesmí požadovat jiné pojistné na základě pohlaví nebo jiných faktorů, např. věku. To znamená, že všichni, nehladě na to, zda službu používají, nebo ne, musí platit. Mnohým to možná zní jako uvážlivý způsob jak pomoci lidem zaplatit služby, které si nemohou dovolit. V případě zdravotního pojištění však každý dostává stejný příspěvek. To znamená, že vy jako mladý člověk něco přes 20 let pomáháte zaplatit mamograf velmi bohaté 60leté ženě nebo léčbu osobě, která celý život silně kouřila a mnoho pila. Nemůžete si vybrat jiné pojištění, které by toto nehradilo, a proto bylo levnější, protože pojišťovny jsou ze zákona povinny toto proplácet. Vláda vás fakticky zdanila zvyšováním vašeho pojistného a poté nediskriminačně rozdělila příspěvky. (Tento druh křížové subvence neexistuje u automobilového pojištění: Méně rizikovní starší řidiči nejsou nuceni doplácet na více rizikové mladé řidiče).

V oblasti pojištění a zdravotní péče je dnes jednoznačně složitá síť pobídek. Většina lidí nad nimi nepřemýšlí, ale jejich životy jsou řízeny, ovlivňovány a kontrolovány nesmyslným systémem a změtí státních zásahů, které celý systém nečiní rozumnějším, ale naopak znesnadňují naše racionální rozhodování. Chceme vyvážit kvalitu, pohodlí, cenu, přístup a reputaci, ale státní zásahy nám kýženou rovnováhu znemožňují. Ceny rostou kvůli zákazům mezistátních nákupů pojištění a kvůli různým službám, které pojišťovny musí hradit, přestože jsou pro pojištěného nepodstatné. Tyto i mnohá další omezení by mohly skončit, aniž by to nějak poškodilo naše zdraví nebo peněženky. Povolení mezistátních nákupů by účinně přinutilo pojišťovny soupeřit jedna s druhou a nabízet lepší možnosti.

Čistý systém cen by nám umožnil bojovat proti nefunkčním pobídkám a zajistit tak, že dostaneme péči, kterou potřebujeme. Licenční regulace omezují nabídku poskytovatelů péče, takže ti stávající používají vládu k tomu, aby nás přinutili kupovat spíše jejich služby než služby levnější a rovnocenné konkurence. Připuštění konkurence v poskytování služeb a posun k certifikaci schopností, spíše než omezení nabídky, by zvýšilo množství informací dostupných zákazníkům (povýšeně nazývaných „pacienty“) a zrušilo by absurdní stav, ve kterém mohou antibiotika na banální infekci předepsat jen vybraní lidé.

Ne snad, že by byl americký zdravotní systém nejhorší na světě. Umožňuje větší svobodu volby než mnohé jiné a je místem,

kde chcete být, když máte zdravotní komplikace a pojištění. Nicméně zamotaná síť regulací vytvořila chaotický a nekoherentní systém náchylný ke krizím, jež stojí víc, než by měly (a stály, kdyby zde byla konkurence). Zároveň z aktivních účastníků činících volby dělá „pacienty“, pasivní příjemce toho, co systém nabízí.

Dosavadní pokrok zdravotní technologie si naši rodiče a prarodiče těžko dokázali představit, ale všechny výhody tohoto pokroku nevytěžíme, pokud se neuvolníme ze systému státní regulace, který nás obklopuje, zamezuje konkurenci, vytváří síť zvrácených pobídek a okrádá nás o důstojnost a svobodu. Jsme zodpovědní za svoji budoucnost. Musíme získat zpět kontrolu nad svým zdravím. Zdravé tělo je nedílnou součástí zdravého života a svoboda je základem, na kterém bychom měli stavět.

Jak to víte? Znalosti a presumpce svobody

Lode Cossaer a Maarten Wegge

Jak mohou být věci známé milionům jednotlivých lidí k užítku všem ostatním? Jaké výhody mají v tomto ohledu svobodné společnosti ve srovnání s kontrolovanými nebo diktátorskými společnostmi? Jak mohou vláda práva, vlastnictví, dobrovolná směna a ceny vyřešit problémy, které centrální plánování nedokáže? Maarten Wegge vystudoval politologii na univerzitě ETH Zürich a Antverpské univerzitě, na níž získal svůj magisterský titul. Byl politickým referentem Liberaal Vlaams StudentenVerbond (LVSU, Liberální vlámské studentské sdružení). V současné době je akademickým ředitelem Rothbardova Institutu v Belgii. Lode Cossaer získal magisterský titul z filozofie na Antverpské univerzitě a Katolické univerzitě v Lovani (Leuven), kde pracuje na své doktorské práci. Vyučuje ekonomii v Bruselu. Stejně jako Maarten byl Lode politickým referentem LVSU. Je členem výkonné rady organizace European Students For Liberty a předsedou Rothbardova Institutu v Belgii.

Představte si, že byste měli za své rodiče nebo sourozence dělat všechna rozhodnutí. Zvládli byste to? Představte si, že byste je měli dělat za své přátele nebo širší rodinu. Myslíte si, že byste toho byli schopni? A teď si představte, že byste měli dělat

rozhodnutí za miliardy neznámých lidí, a to jak za ty, co žijí, tak za ty, co žít teprve budou. To by byla docela velká výzva, že?

Museli byste znát nejen všechna fakta, ale také všechny cíle. Jakých cílů byste se měli snažit dosáhnout? A potom, když byste rozhodli, jakých cílů dosáhnout, jak byste jich dosáhli? F. A. Hayek vše označil jako „problém znalostí“, který definoval jako „problém toho, jak docílit nejlepšího využití zdrojů známých jednotlivým členům společnosti, když jen oni sami znají význam těchto zdrojů.“⁷⁶

Pro objasnění toho, co je „problém znalostí“, ho můžeme rozdělit do tří otázek:

- Zaprvé, jak může společnost optimalizovat využití znalostí?
- Zadruhé, jak můžeme stimulovat využití znalostí tak, aby lidé poskytli své znalosti ostatním?
- Zatřetí, jak můžeme vytvořit pro lidi potřebné znalosti, abychom umožnili ekonomický a sociální pokrok?

Tyto tři otázky jsou propojeny zejména v tom, jaký sociální proces je nejvhodnější k tvorbě znalostí a k jejich nejlepšímu využití. Odpověď, kterou vám dají liberálové (klasičtí liberálové nebo libertariáni) je to, co Adam Smith nazval „samozřejmým a jednoduchým systémem přirozené svobody.“⁷⁷ Hlavními prvky takového systému jsou „soukromé vlastnictví“, které je dobře definované, právně obhajitelné a

přenosné, „svoboda směny“, a „vláda práva“ k určení, ochraně a usnadnění takových směn.

Tyto otázky se netýkají jen toho nejefektivnějšího způsobu uspořádání společnosti. Jsou také hluboce zakořeněny v morálce a etice. Byla by svoboda tak důležitá, kdyby každý z nás měl perfektní přehled o tom, co chce a potřebuje, nebo dokonce všechny informace, které mají ostatní? Kdyby byl takový přehled možný, argument pro centrálně plánovanou společnost by byl přijatelnější za předpokladu, že by plánovači byli benevolentní a dobromyslní. Jednoduchým faktem ale je, že nikdo z nás není vševědoucí, i kdybychom všichni měli dobré úmysly.

Chtěli byste, aby za vás všechno rozhodoval někdo jiný? Pravděpodobně ne. Každý z nás má soukromý přehled svých osobních cílů a dostupných prostředků. Pro ostatní je podstatně složitější se k takovému přehledu dostat. Stěží mají o situaci přehled, jako vy. A stejně tak vy toho moc nevíte o životech ostatních. Když dojde na znalosti, vidíme významnou „asymetrii“, která je dobrým důvodem k presumpci svobody. Jeden z nejsilnějších argumentů pro svobodu stojí právě na porozumění problému znalostí.

Pojďme se blíže podívat na to, co toto porozumění znamená pro vznik a udržitelnost sociálního řádu. Sociálním řádem máme na mysli takovou společnost, ve které jsme schopni sladit své činy ke společnému užitku, ať už z důvodů hry, tvorby bohatství, nebo čehokoliv jiného. Sociální řád vyžaduje

skutečnost, kterou Hayek nazval „pořadím akcí“ a poznamenal: „K tomu, aby oddělené činnosti jednotlivců výtstily do obecného pořádku, je zapotřebí, aby nejen zbytečně nezasahovaly jedna do druhé, ale také, aby v těch případech, kdy úspěch činnosti jednotlivce závisí na nějaké odpovídající činnosti druhých, byla alespoň dobrá šance, že tato součinnost nastane.“

Sociální *zmatek* na druhou stranu znamená lidskou interakci plnou zločinu, podvodů, krádeží, útoků, vražd, nebo dokonce válek. Sociální řád nám umožňuje sledovat své cíle mírumilovně a dobrovolnou spoluprací s ostatními, takže můžeme zdroje věnovat nejen přežití (obzvláště k obraně před těmi, kteří se snaží vzít nám životy, svobodu nebo zboží), ale i pozitivním stránkám života, jako jsou přátelství, láska, tvorba, umění, sport, poznávání, vynalézání a nespočtu dalších smyslů svobodného života. Instituce jsou to, co takovou spoluprací umožňují. Začněme jejich rozdělením na ekonomické, politické a právní.

Tržní instituce: Směna a cena

Jaký druh právního a ekonomického řádu nejlépe vyřeší znalostní problém? Který systém pravidel optimalizuje využití znalostí? Jaký systém motivuje lidi k tomu, aby své znalosti poskytovali ku prospěchu ostatním? Jaká motivace vede k rozšíření těchto znalostí?

Systém přirozené svobody, založený na vlastnictví a svobodě obchodu, rozvíjí dvě patrně nekompatibilní síly: soutěž a

sociální spolupráci. Píšeme „patrně“, protože není nutné zvolit si jedno, nebo druhé. Na trhu spolu podnikatelé, obchodníci a firmy soutěží, aby získali přízeň svých zákazníků, čili soupeří o možnost spolupracovat s nimi. Právo obchodovat znamená také oprávnění vybírat si, s kým budu obchodovat a případně obchod odmítnout.

Vlastnická práva stanovují základy. Obchodujete-li, vyměňujete si vlastnická práva, a pokud ne, necháváte si, co vám patří. Vlastnická práva také definují, kdo má právo rozhodnout o tom, jak naložit se zdroji.

Když je osoba s právem rozhodnout o využití zdrojů zároveň osobou, která může sklízet a prodávat ovoce těchto zdrojů, nebo profitovat z jejich služeb, nebo přímo tyto zdroje prodávat, má tato osoba podnět zabývat se tím, co chtějí ostatní a jak by ostatní se zdroji naložili, protože s nimi může obchodovat. To určitě neznamená, že lidé nedělají chyby, ale možnost zvyšování hodnoty vzácných zdrojů dává majiteli podnět zabývat se ekonomickými aktivitami, o které mají zákazníci zájem. A kapitálové ceny (prodejní cena zdroje) dávají majitelům (a potenciálním kupcům) kvůli budoucím ziskům způsobených kapitalizací podněty myslet na budoucnost, jelikož budoucí přínosy jsou promítnuty do aktuální ceny. (Technicky řečeno, cena domu se rovná součtu všech nájmů v budoucnu přijatých, snížených o úrokovou sazbu, což znamená, že je možné vyčíslit hodnotu v budoucnu. Pokud však kapitálová cena nemůže být stanovena dobrovolnou směnou, protože vlastnictví a směna nejsou

povoleny, nebude mít zboží v budoucnu současnou hodnotu. Říká se tomu „tragédie obecní pastviny.“⁽⁷⁹⁾)

Pouhý akt koupě nebo prodeje na trhu vytváří ceny, které podávají důležitou informaci: Cena informuje, že je někdo ochotný ji zaplatit. Slouží jako zástupce pro alternativní využití a ocenění vzácných zdrojů. Pokud se rozhoduji něco udělat, mohu porovnat ceny všech možných vstupů a jejich ceny mi řeknou, jakou hodnotu jim ostatní přikládají. Ve výsledku musím vytvořit vyšší hodnotu, než je součet všech dílčích, abych prodal se ziskem. A pokud bych prodal za nižší cenu, než je součet vstupů, dává mi to zřetelný signál, abych v činnosti nepokračoval.

Ceny vznikají z decentralizovaného aktu nakupování a prodeje, který charakterizuje trh. Objevují se jako vedlejší produkt směny a přenášejí ve velmi efektivní a univerzální formě informace všem současným i potenciálním kupcům daného zboží. To je důvod, proč není potřeba žádná agentura centrálního plánování, aby tvořila informace, které se přirozeně nahromadí v tržní ekonomice. Každý ve společnosti, kdo do tohoto procesu přispívá, představuje malý díl znalostí, ale jeho akce ve skutečnosti tvoří signály ostatním. Ceny koordinují nepřeborné množství individuálních plánů a činností. Sledováním vlastního zisku je tvořen společný zisk a miliony lidí (každý s omezenými znalostmi a jinými cíli) mohou spolupracovat v míru a nabízet ostatním své znalosti nejen o cílech, ale též o objektivních faktech, technologiích, dostupnosti zdrojů. Toto se děje jen proto, že ostatní,

limitování vlastnickými právy, která jsou chráněna právním řádem, sledují svůj vlastní prospěch. Pokud je však sledování vlastního zisku kombinováno s donucovací silou, vede to ke krádežím, násilným konfliktům a obecně k narušení spolupráce a pořádku.

To je důvod, proč jak soutěž, tak sociální spolupráce jsou procesy, a ne perfektní podmínky trhu nebo společnosti. Majetek, směna a ceny poskytují pobídky k tomu, abychom dali své znalosti v užitečné formě k dispozici ostatním, a pomáhají nám koordinovat naše chování bez uchylování se k donucovacím prostředkům, příkazům. Je nepochybně pravda, že většina (ale ne všichni) majitelé nebo firmy cítí odpor ke konkurenci, ale zároveň se jim líbí, když ostatní soutěží mezi sebou, aby získali klientelu. Obvykle máme raději nižší ceny při nákupu a vyšší při prodeji, takže oceňujeme konkurenci u těch, kteří produkují, ale nesnášíme ji u těch, kteří od nás nakupují. Avšak jsme všichni výrazně bohatší, když svobodná soutěž a svobodná směna jsou pravidly. (Snaha zajistit monopoly, dotace a jiná zvláštní privilegia pomocí donucovací síly státu je mezi ekonomy známá pod názvem „dobývání renty“.⁸⁰ Existuje mnoho studií o zájmových intervencích od ekonomů „veřejného zájmu“ a politologů.⁸¹)

Interakce na volném trhu tvoří hodnoty pro lidi, není pouze o „maximalizaci zisků.“⁸² Ekonomický zisk slouží k tomu, aby nás informoval, zda společnost ve skutečnosti tvoří přidanou hodnotu nebo ne. Zisk je rozdílem mezi něčím, co je prodáváno a tím, kolik to stojí. S náklady vyjádřenými v cenách

říká, jaké další využití mají vzácné zdroje. A ztráta, vznikající v případě, že zboží může být prodáno za méně, než jsou náklady k jeho vytvoření, nám dává znamení, že místo zvyšování hodnoty ji snižujeme. Zisky a ztráty tak poskytují informace a podněty spontánně upravují chování a vedou účastníky trhu k dobrovolnému co nejefektivnějšímu využití zdrojů.

Politické instituce

Jak si stojí politické interakce ve srovnání s volnotržními? Jaké výhody a nevýhody mají při řešení otázek znalostí, které jsme popsali v úvodu? Existují mechanismy, kterými instituce politického života, ať diktátorské, nebo demokratické, arbitrární či ústavní, omezené, či neomezené, optimalizují znalostní problém nebo vedou lidi k produkci znalostí či předávání znalostí ostatním? Existují v politické sféře analogie k zisku a ztrátě, které by umožnily stejně dobře hodnotit politické interakce jako úspěch a neúspěch, jako je tomu v ekonomické sféře? Říkají nám politické interakce mezi politiky, úředníky a voliči dost o tom, co ostatní chtějí a potřebují?

To, co odděluje politiku od ostatních sfér lidské interakce, je, že politické interakce jsou založeny spíše na donucování než na dobrovolné spolupráci. Zákony schválené parlamentní většinou se vztahují na nás všechny, ať s nimi souhlasíme, nebo ne. Jste povinen platit daně, ať chcete, nebo ne. Pokud se této povinnosti vyhnete, hrozí vám zabavení majetku, ztráta svobody. Musíte si „koupit“, co je vám nabízeno, ať jste se k tomu rozhodl, nebo ne. A dostanete rovnou velké balení –

zahraniční politiku, daňovou politiku, drogové zákony, zákony upravující sňatky, školy, systém zdravotní péče a tak dále. Nemůžete si vybrat větší nebo menší balení, jako je tomu u volnotržních transakcí.

Je to tak trochu jako všechno, nebo nic, jako jeden velký balíček vašeho domu, auta, potravin, telefonu, brýlí (i když je nepotřebujete), domácích zvířat (i když jste alergičtí), ponožek a hudby bez toho, abyste měli možnost vybrat si mezi dodavateli, nebo dokonce možnost nevybrat si nic. A protože to není dobrovolné, (přinejmenším) mnohé tyto transakce nebudou přínosné, na rozdíl od dobrovolných tržních transakcí, kde ti, kteří se transakcí účastnit nechtějí, jsou chráněni vlastnickým právem.

Přestože lid má stále větší slovo ve vládě, jak moc mohou doopravdy voliči sdělit politikům, co chtějí nebo potřebují? Čili, jaké informace o našich potřebách a přáních můžeme hlasovacím lístkem předat? Když jdeme volit, musíme předat informace o tolika různých věcech naráz, že je pro všechny stále těžší a těžší volit a zjišťovat, co vlastně od svých zástupců očekávají. Politici dnes rozhodují o daních, diplomatických a vojenských vztazích, životním prostředí, vzdělání, imigraci, o zdravotních otázkách, bydlení, sňatcích a o čemkoliv, na co si jen vzpomenete.

Volič může podpořit kandidáta, protože s ním souhlasí ve všech otázkách, anebo proto, že souhlasí v jedné věci, která je však pro něj velmi důležitá. Voliči si také mohou zvolit

kandidáta, kterého považují za důvěryhodného, zběhlého, přátelského, nebo dokonce dobře vypadajícího. Není prakticky žádná možnost dozvědět se, proč kdo volil a jak volil. A i když do průzkumu řeknou: „Volil jsem kandidáta X, protože vypadá chytře (nebo se mnou souhlasí v otázce daní nebo je tvrdý ke zločinu), je těžké zjistit, jaké názory a postoje má v mnohých dalších otázkách. Volba kandidátů není efektivní způsob, jak zjistit, co si voliči myslí. (A je to ještě horší, když si uvědomíte, že skupina voličů rozhoduje o tom, zda budou ostatní moci volit také nebo žít své životy, jak budou chtít. To je důvod, proč se někdy neomezená demokracie přirovnává ke dvěma vlkům a beránkovi hlasujícím o tom, co bude k večeři.)

Pokud firma produkuje zboží nebo služby, které lidé nepovažují za cenné nebo jsou pro ně příliš drahé, bude trazit a nakonec zbankrotuje. Na druhou stranu nás vlády mohou donutit platit za špatné produkty a špatné služby, protože mohou použít donucování. Nemusí se vám líbit, co vláda produkuje, ale dostanete to stejně. Na volném trhu si zákazníci mohou koupit věci, které ostatní nechtějí, nebo je dokonce považují za nechutné. Na svobodném trhu mohou zákazníci vyjadřovat své podivné chutě, dokud tím neomezují ostatní. Když poskytuje zboží nebo služby vláda, lidé musí obvykle zvolit „univerzální velikost.“ Nemůžeme říci, že chceme o něco více, nebo o něco méně vládních aktivit. Vždycky dostaneme celé balení. Obvykle nemáme v případě politické interakce možnost zvolit si jiný produkt nebo jiného poskytovatele služby. Nemůžeme ukázat naše preference mezní volby.⁸³

Vláda práva

Pro existenci mírumilovné spolupráce jsou nezbytná pravidla. Trhy, ne méně než vlády (a v mnohých ohledech mnohem více než vlády), jsou jimi řízeny. Jak tvrdil John Locke: „Kde není právo, není ani svoboda.“⁸⁴ Nemůžeme prostě mít lidi, kteří narušují kontrakty, kradou, ubližují ostatním nebo porušují práva obecně. Pravidla nemusí být složitá a komplikovaná, aby vytvořila základ svobodné společnosti. Spíše jednoduchá pravidla vlastnictví a smluv tvoří ceny, vytvářející neuvěřitelně komplexní formu sociálního řádu.⁸⁵ Z ekologie i ze studia hejn ptáků a ryb vědci v posledních letech zjišťují, jak jednoduché principy (nebo pravidla) tvoří neuvěřitelně složité modely. Platí to i v případě lidského řádu: Jednoduchá pravidla svobodných společností tvoří spořádanější řád a umožňují větší rozkvet než komplexní intervence socialistických plánovačů.

K vymezení „liberálního“ nebo „libertariánského“ rámce pro sociální řád jsou jistě potřebné určité formální charakteristiky (obecně známé jako „*vláda práva*“): Minimálně by tato pravidla měla být jasná a srozumitelná, objektivně aplikovaná, měla by vymezit sféry osobního uvažování, ve kterých je člověk osvobozen od arbitrárních sil nebo příkazů.⁸⁶ Všechny tři jsou velmi důležité. Představte si, že jsou pravidla ve společnosti nečitelná, tedy že je nemožné (nebo nesmírně obtížné) jim porozumět, že jsou retroaktivní, nebo dokonce protichůdná. Taková situace by znamenala, že lidé nemohou předpovědět, co je, nebo není legální, co je, nebo není předmětem postihu. Kromě chyb i tato nejistota podkopává plány, a tedy

dobrovolnou koordinaci plánů. Právní řád by měl předávat znalost práva, a pokud v tomto selže, zklame i v samotné úloze právního řádu.

Ale i jasné zákony vyžadují nestranné soudce. Neboť pokud soudce vydává rozsudky na základě úplatků nebo politického nátlaku (čemuž se v některých zemích přezdívá „*spravedlnost na zavolanou*“, což znamená, že soudce obdrží telefonát od „ministerstva spravedlnosti“ s pokyny, jak má rozhodnout) nebo rasy, vyznání, jazyka nebo jakéhokoliv jiného důvodu mimo zákon, neexistuje pak vláda práva. (To neznamená, že právní funkce jsou čistě mechanické. Je prostor pro zdravý rozum, který Latinové nazývali *prudentia* a Řekové *phronesis*, nicméně tento rozum není arbitrární nebo protikladný, jako je tomu u rasismu, úplatků a bratříčkování.) Čitelnost práva v kombinaci s rozumnou jistotou, že pravidla budou vymáhána objektivně, dělají pro vytváření rámce spravedlivé společnosti mnoho.

Právní řád svobodné společnosti však potřebuje více než jasná a objektivně aplikovaná pravidla. Vyžaduje, aby zákony vymezovaly a chránily určité sféry pro vlastní jednání. Svobodný člověk *by neměl být* ve svém životě, při užívání svobody a svého majetku *pod arbitrární vůlí někoho jiného*, ale měl by svobodně uplatňovat vůli svoji vlastní, tvrdil Locke.⁸⁷ Každý potřebuje něco, co Hayek nazval „chráněnou oblastí“, v jejímž rámci může volně rozhodovat. Bez této oblasti by vznikalo jen velmi málo inovací, což znamená, že by nebylo ani žádných nových znalostí. Svoboda není důležitá jen proto, že

můžete dělat, co uznáte za vhodné. Je mnohem důležitější, protože to mohou dělat ostatní. Jak vysvětlil Hayek, „není důležitá svoboda, kterou bych sám chtěl využít, ale svoboda, kterou by někdo mohl potřebovat k vytváření věcí prospěšných společnosti. Tuto svobodu můžeme zajistit jen tak, že ji dáme všem.“⁸⁸

Znalostní problém se také týká všech právních otázek uvedených výše. Jen zřídka (pokud vůbec někdy) je zřejmé, které z pravidel by mělo být správné. Stejně tak jeho výklad a aplikace. Je to složité a významné a také důvod, proč myslitelé tradice klasických liberálů prosazovali, aby mohla být určena dobrá pravidla, decentralizované mechanismy a veřejné transparentní procedury rozhodování. První jmenované zahrnuje skutečnosti, jako jsou lokální autonomie, federalismus, a dokonce právní řády vzájemně si konkurující tak, aby mohly opravit chyby a vylepšit postupy. Druhé se týká veřejných soudních procesů, zveřejňování jednání o zákonech, otevřenou parlamentní diskusi, svobodu tisku atp., tedy vše, co zabezpečí transparentnost. Znamená to, že lze odhalovat korupci, neférové jednání a zvláštní, skryté zájmy. Nestací spoléhat se na dobré úmysly a vznešená odůvodnění. Určitá sada institucí vhodných pro spravedlivou a svobodnou společnost by měla být schopná fungovat i v případě, že do nich začnou pronikat lidé se zlými úmysly. Tyto instituce se nemohou spoléhat na čistotu pohnutek nebo na nezaujatost účastníků, a měly by ustát nejen ty nejlepší případy (nestranné, dobře motivované a rozumné, dobře informované vládcy). To

je známé jako podmínka „*robustnosti*“.⁸⁹ Měly by také být schopné přizpůsobit se okolnostem, nejen jim odolávat. Měly by jim prospívat chyby, tak jako je tomu u trhu (vzpomeňte si, že tržní soutěž je „pokus a omyl“ a omyl je důležitou součástí učení, kterou trh usnadňuje). Nedávno to bylo pojmenováno jako „*nerozbitnost*“.⁹⁰

Závěr

Vraťme se k otázkám, se kterými jsme začali:

- Zprvé, jak může společnost optimalizovat využití znalostí?
- Zadruhé, jak můžeme stimulovat využití znalostí tak, aby lidé poskytli své znalosti ostatním?
- Zatřetí, jak můžeme vytvořit pro lidi potřebné znalosti, abychom umožnili ekonomický a sociální pokrok?

Jak povaha problému, tak historická zkušenost nám radí, že systémy donucování seshora dolů, tedy systémy řízení a kontroly – sen socialistů, fašistů, národních socialistů, internacionálních socialistů a všech ostatních variant kolektivistických statistů – moc dobře nefungují. Žádný člověk (ani komise) nemůže mít potřebné informace k tomu, aby koordinoval miliony (nebo miliardy) lidí s rozličnými cíli a dílčími znalostmi. To je důvod, proč jsou svoboda a vláda práva tak důležité. Konají, co žádné centrální plánování nemůže.

12

Počátky státu a vlády

Tom G. Palmer

Je stát zodpovědný za bohatství a sociální řád? Co je stát a co je vláda? Krátký přehled sociologie státu ukazuje, že státy se objevují ve chvíli, kdy se „potulní bandité“ stávají „stabilními bandity“ a zavádí legální plnění. Úspěch svobody byl převážně produktem podrobení států zákonům, procesem, který je nekončícím bojem. (Tento esej byl původně uveden jako přednáška na Letním semináři univerzity Cato 2012, Cato University Summer Seminar.)

Mnoho lidí věří, že stát zodpovídá za všechno. Podle Casse Sunsteina, profesora práv na Harvardské univerzitě a dřívějšího správce Úřadu pro informace a regulační záležitosti v Bílém domě, „má vláda podíl na vzniku všeho, co lidé vlastní. Pokud mají bohatí lidé velké množství peněz, je to tím, že vláda zabezpečuje systém, ve kterém mají nárok na to, tyto peníze vlastnit.“

To je akademická formulace pojmu, který byl nedávno převeden do populární formy. „Pokud jste úspěšní, není to vaší zásluhou. Někdo pomohl vytvořit tento neuvěřitelný americký systém, který vám umožňuje prosperovat. Někdo investoval do silnic a mostů. Pokud máte podnik – není to vaší zásluhou.“

Zařídil to někdo jiný.“ Byl to Sunsteinův šéf. Prezident Obama.

Dokonce i shovívavá interpretace prezidentovy poznámky ukazuje, že nerozumí pojmu mezního přínosu k výstupu, jako například hodnotě přidané jednou hodinou práce navíc. Nerozumí tomu, jak je bohatství vytvářeno.

Sunstein a jeho kolegové usuzují, že když všechno bohatství přisuzují státu, má na ně stát nárok, a ti, kteří by si mohli pošetile myslet, že jsou sami producenty, tento nárok nemají.

Co přesně je stát? Kanonickou definici nabídnul Max Weber, který ho definoval, jako „lidskou komunitu, která si (úspěšně) dělá nárok na legální fyzické násilí v rámci určitého území.“

Ve skutečnosti nemůžeme všechno bohatství připsat státu. Z historického hlediska vyžaduje existence státního aparátu předešlý přebytek, aby vůbec mohl vzniknout. Jinými slovy stát by neexistoval, pokud by nebylo bohatství vytvářeno už před jeho vznikem. Podívejme se na to trochu blíže.

Proč jsou lidé bohatí? Charles Dunoyer, raně libertariánský sociolog, to vysvětlil tak, že „ve světě existují jen dvě velké strany – jedna dává přednost žít z výnosů své práce a svého majetku, druhá preferuje život ze zisků jiných.“ Jednoduše řečeno, tvůrci bohatství produkují, zatímco příjemci si ho přisvojují.

Ve své významné knize *Stát* rozlišuje sociolog Franz Oppenheimer mezi tím, co nazval ekonomickými

a politickými způsoby dosažení bohatství, čili mezi „prací a krádeží.“ Dospěl k závěru, že stát je organizací politických způsobů.

Ekonomické způsoby musí mít přednost před těmi politickými. Ne všechny druhy práce však produkují přebytek dostatečný pro udržení státu. Nenašli byste státy mezi kulturami lovců a sběračů například kvůli tomu, že negenerují dostatečný přebytek pro udržení predátorské třídy. To stejné platí u primitivních zemědělských společností. Je totiž potřeba ustálené zemědělství, které generuje přebytek dostatečný k přilákání predátorů a jejich udržení. Takové společnosti jsou obvykle podmaněny kočovníky – zvláště těmi, co disponují koňmi a jsou schopni přemoci sedavé zemědělce. Toto se stávalo znova a znova po tom, co se kočovné kmeny před dlouhou dobou vyhrnuly ze střední Asie.

V knize Genesis je uchována vzpomínka na prastarý konflikt, bratrovražedný příběh Kaina a Abela. Je zajímavé, že „Abel byl chovatelem ovcí, zatímco Kain oráčem,“ jde tedy o příběh mezi usazenými zemědělci a kočovnými hordami.

Státní útvar představuje přechod od „potulných lupičů“ k „usazeným lupičům.“ Jak napsal ekonom Mancur Olson, „pokud vůdce gangu potulných lupičů objeví, že omezené kradení je dostatečně účinné k tomu, aby uchopil kontrolu nad určitým územím a zároveň udržel ostatní lupiče mimo toto území, stal se usazeným lupičem.“ To je důležitý pohled na problém vývoje lidských politických sdružení.

Stát je ve svém jádru predátorská instituce. Přesto však v určitém ohledu představuje pokrok, dokonce i pro ty, kteří jsou olupováni. Pokud je na výběr mezi potulnými lupiči (kteří rabují a vypalují rok co rok, znovu a znovu) a usazenými lupiči (kteří se usadí a kradou po troškách během celého roku), je volba jasná: U nich je mnohem menší pravděpodobnost, že budou zabíjet nebo ničit, co jim přijde pod ruku, protože vás vlastně potřebují. To se dá považovat za určité zlepšení – dokonce i z pohledu olupovaných.

Státy se objevují, jako organizace extrahující přebytky těch, kteří produkují bohatství. Ve své knize *The Art of Not Being Governed* (Umění nebýt ovládán) antropolog a politolog James C. Scott z Univerzity Yale studuje oblasti ve světě, které nikdy nebyly žádným státem úspěšně podmaněny. Ústředním konceptem jeho knihy je „tření síly“: Síla a moc nikdy nestoupají vzhůru snadno. Když vlny dobyvatelů procházely územím, podrobovaly si údolí, zatímco ti, kteří utíkali, se přesouvali vzhůru do oblastí, o které nebyl takový zájem. Scott poukázal na to, že tito uprchlíci vyvinuli sociální, právní a náboženské instituce, které z nich udělaly pospolitosti velmi obtížně podmanitelné. To obzvláště platí u společenství žijících v horách a močálech. (Je škoda, že si někteří vůdci nepřčetli Scottovu knihu před tím, než se rozhodli okupovat Afghánistán a šířit tam „budování státu“.)

Jaké jsou podněty vládců? Příliš zjednodušující modely konstatují, že se vládcí snaží maximalizovat bohatství nebo HDP. Scott nicméně tvrdí, že jejich motivací není

maximalizace HDP, nýbrž maximalizace „SDP“, státu dostupného produktu, tedy produkce, která je snadno identifikovatelná, monitorovatelná, vyčíslitelná a zdaněním zkonfiskovatelná. „Vládce [...] maximalizuje státu dostupný produkt na náklady celkového bohatství sféry vlivu a jeho subjektů.

Představte si například zemědělství. Vládci v Asii utlumili pěstování kořenů a hlíz, „které byly prokletím pro všechny státotvůrce jak tradiční, tak moderní“, ve prospěch pěstování rýže. To je značně matoucí. Proč by se vládci tolik starali o to, které plodiny se pěstují? Důvodem je, jak Scott poznamenal, že nelze dobře zdanit rostliny, které rostou pod zemí. Pěstitelé je sklízají, když chtějí – jinak zůstanou pod zemí. Naproti tomu rýže musí být sklížena v určitou dobu za pomoci velkého množství lidí, takže je pro vládce mnohem jednodušší monitorovat a danit sklizeň a využívat pracovníky ve své armádě. Tyto motivace vládců prostupují naší společností a mají na ni systematický efekt.

Státní systémy sociální kontroly, od vojenských odvodů až po povinné školství, důkladně vstoupily do našeho vědomí. Vezměte si například cestovní pas. Dnes není možné cestovat po světě bez dokumentu vydaného státem, a dokonce ani po Spojených státech už nyní ve skutečnosti nemůžete cestovat bez státem vydaného dokumentu. Pasy jsou přitom poměrně novým vynálezem. Po tisíce let lidé cestovali, kam chtěli bez nutnosti státního povolení. Na zdi mé kanceláře visí reklama ze starého německého časopisu, která vyobrazuje pár jedoucích

vlakem. Celník požaduje: „Váš pas, prosím!“ Tato reklama vyjadřuje, jak skvělé pasy jsou, protože dávají svobodu cestování po světě.

To je samozřejmě absurdní. Cestovní pasy vaši svobodu omezují. Nesmíte cestovat bez povolení, ale ideologii státu jsme už přijali za svou do takové míry, že mnozí vidí pas jako něco, co svobodu neomezuje, ale uděluje. Jednou po přednášce jsem byl dotázán, zda bych preferoval státem vydávané rodné listy. Po chvíli jsem odpověděl, že k jejich vydávání nevidím žádný pádný důvod a vzhledem k tomu, že to mohou dělat jiné instituce, tak mojí odpovědí je „ne“. Ten tazatel se chytil! „Jak byste mohl vědět, kdo jste?“ Vypadá to, že dokonce i osobní identitu nám uděluje stát.

Moderní státy si dokonce nárokují pozici jediného zdroje práva. Ale z historického hlediska státy především nahrazovaly zvykové právo právem vnuceným. Kolem nás existuje velké množství zákonů, které nejsou produktem státu, jelikož jsou vedlejším produktem dobrovolné interakce. Jak tvrdí skvělý právník Bruno Leoni, „jednotlivci dělají zákony asi do té míry, jako úspěšné nárokování.“ Soukromé osoby tvoří zákony ve smlouvách.

V 16. století se vlivný myslitel Jean Bodin zaměřil na myšlenku suverenity, kterou definoval jako „nejvyšší, absolutní a trvalou moc nad občany v rámci státu.“ V protikladu uvádí, že „neviditelná moc“ spolu s jiným druhem sociálního řádu, známým jako zvykové právo, které odmítal, protože „zatímco

zvyk získává na síle krůček po krůčku shodou všech (nebo většiny) po mnoho let, právo (zákony) se objevují náhle a na síle nabývají díky jediné osobě, která má moc řídit ostatní.“ Jinými slovy, Bodin připustil, že zvyk vytváří sociální řád, ale právo *definoval* jako systém vyžadující hierarchické vnučování, které naopak zase vyžaduje suverenitu – moc, která je absolutní, nepodmíněná, a tudíž nad zákony.

Takový typ suverenity je ze své podstaty protikladem vlády práva, stejně jako je protipólem principů federálních systémů, jako je ten ve Spojených státech, v nichž je moc rozdělena mezi různé úrovně a části vlády. V konstitučních režimech je právo, nikoliv absolutní moc, považována za nejvyšší.

Ve vývoji svobody se jednalo o dlouhý proces dostávání moci pod kontrolu práva. Vynucování síly nicméně zanechalo v našich myslích významný otisk. Alexander Rüstow, přední sociolog a otec poválečné obnovy svobody v Německu, uvažoval nad počátky státního násilí a predátorství a jeho doznívajících stop: „Každý z nás, bez výjimky, si v sobě nese tuto zděděnou nákazu, v nejrůznějších a nejméně očekávaných místech, v těch nejrůznějších formách. Každý z nás, kolektivně a individuálně, jsme doplňkem tohoto obrovského hříchu, skutečného hříchu, dědičného selhání, které může být odstraněno a vymazáno jen pomalu, s velkými obtížemi, pochopením patologie, s vůlí k obnově a se skutečnou lítostí nás všech.“ Dá to mnoho námahy, osvobodit své mysli od závislosti na státu.

Při úvahách o tom, co to znamená žít jako svobodný člověk, bychom nikdy neměli zapomenout, že to není stát, kdo nám dává identitu a naše práva. Americká Deklarace nezávislosti říká, že „k zajištění těchto práv se ustavují mezi lidmi vlády.“ Zajišťujeme něco, co už máme. Stát může přispět, pokud nám tím bude pomáhat, ale práva a společnost stojí vždy před státem. Je důležité si na to vzpomenout příště, až někdo bude zase říkat: „Není to vaše zásluha.“

Doporučená literatura

Svoboda není jen ideálem mezilidské interakce. Může být také použita pro zkoumání a porozumění světu. Studenti snadno najdou k dispozici obrovské a stále rostoucí množství literatury týkající se svobody, která se opírá o všechny společenské a morální vědy, o to, co se dříve nazývalo „humanitními vědami.“ Pohled skrze svobodu nám pomáhá všimnout si ve světě věcí, které většině lidí unikají. Můžete si všimnout forem řádu, které ostatním unikají, protože je považují za udělené. Nezaměřují se na ně, protože jim chybí právě pohled skrze svobodu.

Lidé každý den vzájemně spolupracují ve velmi složitých otázkách, bez přítomnosti autority vydávající pravidla. Pohled skrze svobodu nám pomáhá se zaměřit na úžasný svět spontánního řádu, který nás obklopuje. Pomáhá nám také vidět, jak ho násilné intervence mohou rozvrátit a nahradit „spontánní řád“ něčím, jako je „plánovaný chaos.“

Tento pohled nám pomáhá vidět důstojnost lidí se stejnými, rovnými právy, stejně jako nespravedlnost a nesprávnost porušování těchto práv. Byl to právě pohled skrze svobodu, který umožnil lidem, kteří otroctví považovali za úděl, aby v něm viděli zlo a nespravedlnost. Aby ho nebrali jako úděl a věčný rys světa, ale aby ho viděli, jako obrovské zlo. Pohled skrze svobodu nám pomáhá zaměřit naši pozornost na bezpráví a naši morální ostražitost na vytváření lepšího, spravedlivějšího,

mírumilovnějšího a více prosperujícího světa. Jednoduše řečeno, světa rovných svobod. Pomáhá nám vidět, jak stíhání zločinů bez oběti podporuje organizovaný zločin, poškozují vymáhání práva a ničí lidské životy.

Existuje spousta snadno dostupných zdrojů pro ty, co je chtějí hledat. Zde jsou některé z nejužitečnějších:

Webové zdroje:

Libertarianism.org nabízí knihovnu videí, esejů, knih a ostatních materiálů pro každého, kdo chce prozkoumat myšlenky libertarianismu.

Studentsforliberty.org poskytuje články, studentské blogy a mnohem více. Najdete zde plné PDF verze dřívějších knih, jako například *The Economics of Freedom*, *The Morality of Capitalism*, *After the Welfare State* a další.

Oll.libertyfund.org není jen průvodcem blogů a ostatních současných zdrojů, ale i gigantická knihovna literatury týkající se svobody, včetně tisíců knih, od těch nejpopulárnějších až po nejklašičtější autory.

Cato.org je vytvářen Cato Institutem, vedoucím libertariánským výzkumným institutem (think-tankem). Poskytuje detailní studie aplikující libertariánské principy a špičkové výzkumy na konkrétní otázky veřejné politiky – od daní až po zákaz marihuany,

zahraniční a obrannou politiku, sociální zabezpečení a zdravotnictví.

TheIHS.org je vytvářen Institutem pro humanitní studia, který nabízí studentům stipendia, semináře a jiné cenné zdroje.

FEE.org je vytvářen Foundation for Economic Education (Nadace pro vzdělávání v ekonomii), jedním z nejstarších libertariánských think-tanků ve Spojených státech. FEE organizuje mnoho seminářů pro studenty.

IES-Europe.org je webovou stránkou Institute of Economic Studies, Europe (Institut pro ekonomická studia), který vytváří velké spektrum seminářů a jiných programů pro evropské studenty.

LearnLiberty.org poskytuje krátké, zábavné a profesionálně vytvářené instruktážní videa, která představují klasicky liberální a libertariánské profesory.

AtlasNetwork.org nabízí odkazy ke stovkám skupin a stránek po celém světě pro ty, co chtějí prozkoumávat myšlenky svobody v ruštině, arabštině, čínštině, španělštině, portugalsštině, vietnamštině, litevštině, hindštině, francouzštině a v desítkách dalších jazyků.

Knihy

Kromě knih zmíněných v poznámkách esejů této knihy, následující knihy mohou být obzvláště prospěšné těm, co chtějí prozkoumat myšlenky svobody do větší hloubky.

Libertarianism: A Primer, od Davida Boaze (New York: Free Press, 1998), spojuje libertariánské myšlenky z širokého spektra témat, a to velmi srozumitelným jazykem. (Nové vydání se objeví v roce 2014.)

The Libertarian Reader, ed. David Boaz (New York: Free Press, 1998), nabízí široké spektrum klasické a současné literatury libertariánské tematiky.

Realizing Freedom: Libertarian Theory, Practice, and History, od Toma G. Palmera (Washington, DC: Cato Institute, 2009; nová verze 2014), nabízí množství esejů od populární až k vědecké. Zahrnují témata, jako jsou historie politická teorie, morální filosofie, ekonomie, rozvoj a další.

Robust Political Economy, od Marka Penningtona (Cheltenham: Edward Elgar, 2011), čerpá z erudicí v oblasti veřejné volby a poskytuje nový přístup k politické ekonomii, založený na realistických podmínkách k posuzování alternativních systémů vládnutí.

The System of Liberty: Themes in the History of Classical Liberalism, od George H. Smithe (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), nabízí přístup k myšlenkám svobody, a to jak velmi srozumitelné, tak i akademické.

Free Market Fairness, od Johna Tomasiho (Princeton: Princeton University Press, 2013), nabízí poněkud technické zpracování otázek současné akademické politické filosofie a tvrdí, že volný trh a omezená vláda ve skutečnosti naplňují „sociální spravedlnost“ lépe, než státní intervencionismus, který se snaží nařídít „sociálně spravedlivé“ výsledky.

O autorovi

Dr. Tom G. Palmer je výkonný viceprezident pro mezinárodní programy v organizaci Atlas Network. Dohlíží na práci týmu pracujících po celém světě, aby propagovaly principy klasického liberalismu a spolupracovali s globální sítí think-tanků a výzkumných institucí. Dr. Palmer je také senior fellow Cato Institutu, kde dříve zastával funkci viceprezidenta pro

mezinárodní programy a ředitele Centra pro propagaci lidských práv.

Byl členem skupiny H. B. Earhart na Hertford College Univerzity v Oxfordu a viceprezidentem Institutu pro humanitní studia na George Mason University. Je členem Poradního sboru Students For Liberty. Publikoval články a recenze týkající se politiky a morálky v odborných časopisech, jako například Harvard Journal of Law and Public Policy, Ethics, Critical Review a Constitutional Political Economy, stejně tak v publikacích, jako jsou například: Slate, Wall Street Journal, New York Times, Die Welt, Al Hayat, Caixing, Washington Post a The Spectator of London.

Získal bakalářské vzdělání ve svobodných uměních na St. Johns College v Annapolis, Maryland a magisterské vzdělání z filozofie na The Catholic University of America, Washington DC; a doktorát z politologie na prestižní Oxford University. Výsledky jeho práce byly publikovány v knihách Princetonské Univerzity, Cambridgeské Univerzity, Routledge a v mnohých dalších akademických publikacích.

Je autorem knih, jako Realizing Freedom: Libertarian Theory, History, and Practice, vydané v roce 2009; editorem The Morality of Capitalism, vydané v roce 2011 a After the Welfare State, v roce 2012.

Poznámky

Kapitola 1

1) Jean-Jacques Rousseau, *The Social Contract*, přeložil Alan Cranston (New York: Penguin Books, 1968), s. 72.

2) Ibid., s. 64.

3) Celý text Spencerova památného úryvku z jeho eseje „Právo ignorovat stát,“ zní: „Možná že někdo řekne, že tento souhlas není specifický, ale obecný, a že občan se zavázal ke všemu, co schválí zastupitel, kterého volil. Ale co když pro něj nevolil? Co když naopak dělal všechno proto, aby byl zvolen někdo s opačnými názory? Co potom? Odpovědí pak určitě bude, že člověk mlčky souhlasil s tím, že se bude řídit rozhodnutím většiny už jen tím, že se zúčastnil voleb. A co když nešel k volbám vůbec? Pak si přece nemůže stěžovat na žádné nové daně, když proti jejich schválení neprotestoval. Je zvláštní, že člověk s výsledkem souhlasil, ať už se zachoval jakkoliv – ať už řekl ano, nebo ne, nebo ať už zůstal neutrální! To je celkem podivná doktrína. Máme tu nešťastného občana, po kterém se chce, aby platil za nějakou nabízenou výhodu. A ať už vyjádří, či nevyjádří svůj nesouhlas jediným způsobem, který je mu k dispozici, je nám řečeno, že v praxi souhlasí. Pokud ovšem celkový počet souhlasících je vyšší než počet nesouhlasících. Jsme tak svědky zavedení zcela nového principu, podle kterého to, s čím osoba A souhlasí, není určeno tím, co osoba A říká, ale tím, co k tomu řekne osoba B!“, Herbert Spencer, *Social*

Statics: or, The Conditions essential to Happiness specified, and the First of them Developed, (London: John Chapman, 1851).
Chapter: CHAPTER XIX: *The Right to Ignore the*

State. Dostupné na:
<http://oll.libertyfund.org/title/273/6325> on 2013-03-23.

4) Joaquim Nabuco, *Abolitionism: The Brazilian Antislavery Struggle*, přeložil a editoval Robert Conrad 1883, Urbana, University of Illinois Press, 1977), s. 172.

5) John Locke, *The Second Treatise of Government, in Two Treatises of Government*, (1690; Cambridge), v české verzi John Locke, *Dvě pojednání o vládě*. Praha: NČSAV 1965, str. 165.

6) Michael Huemer, *The Problem of Political Authority* (New York: Palgrave Macmillan, 2013), s. 177.

7) *Ibid.*, s. 178.

8) *Ibid.*, s. 323. Podle Lockeá leží základ k vlastnictví obecnému v sebevlastnictví každého jednotlivce, na které nemá nikdo jiný právo, mimo jeho samotného. *Ibid.*, s. 287.

9) Madison, James. 1983. „*Property*.” In *The Papers of James Madison*, roč. 14: 6. 4. 1793 – 16. 3. 1797, Charlottesville: University Press of Virginia. s. 266. Širší stanovisko dostupné online na [http://oll.libertyfund.org /title/540/1,55-](http://oll.libertyfund.org/title/540/1,55-) zní: „Tento termín ve svém konkrétním pojetí značí to panství, na něž jednotlivec uplatňuje nárok vůči vnějším vlivům světa, s vyloučením každého jiného jednotlivce. Ve svém širším a spravedlivějším pojetí pak zahrnuje cokoliv, čemu může

člověk přisoudit hodnotu, k čemu může mít právo a co nabízí všem ostatním stejný prospěch. V prvním významu vlastnictvím (majetkem) nazýváme něčí půdu, zboží či peníze. Ve druhém významu jsou vlastnictvím člověka jeho názory a možnost je volně sdělovat. Člověk je vlastníkem svých náboženských postojů a jejich vyznávání. Velmi důležitou formou vlastnictví je jeho svoboda a bezpečí. Je vlastníkem svých schopností a může je svobodně užívat. Stejně jako lze říci, že člověk má právo na svůj majetek (vlastnictví), je možné konstatovat, že jeho majetkem jsou i jeho práva.

10) Data po desetiletí shromažďovaná think tankem Fraser Institute of Canada v ročence *Economic Freedom of The World Report* a veřejně dostupná na www.freetheworld.com jasně ukazují, že více svobody vede k lepším výsledkům kdekoliv, ať už v Evropě, Asii, Africe nebo Latinské Americe.

11) Richard Epstein, *Simple Rules for a Complex World* (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1995).

12) Ekonomie jako věda vznikla před stovkami let, když si lidé začali všimnout, že země s volnějším trhem byly bohatší a pořádanější, že královští ministři nebyli zapotřebí ke koordinaci nabídky a poptávky. Jak poznamenal historik Joyce Appleby: „Ekonomičtí myslitelé objevili základní pravidelnost tržní aktivity. Zatímco moralisté naléhavě upozorňovali, že nutnost nezná zákon, ekonomové, kteří zjistili spojitost mezi cenou a poptávkou, také odhalili zákonitost v nutnosti. Tím objevili jistou možnost a jistou skutečnost. Tou skutečností

bylo, že tržní cenu určovali jednotlivci rozhodováním o sobě a svém majetku. Tou možností pak byl ekonomický racionalismus aktérů na trhu, který mohl zajistit v hospodářství řád, dříve vynucovaný autoritativně.“ Joyce Appleby, *Economic Thought and Ideology in Seventeenth-Century England* (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1978), s. 187–188.

Kapitola 2

13) John Emerich Edward Dalberg, Lord Acton, *Historical Essays and Studies*, od Johna Emericha Edwarda Dalberg-Actona, editoval John Neville Figgis a Reginald Vere Laurence (London: Macmillan, 1907). Kapitola: APPENDIX, Letter to Bishop Creighton, dostupné na <http://oll.libertyfund.org/title/2201/203934> on 2013-05-19.

14) Pro případ amerických voličů viz: David Boaz, David Kirby, and Emily Eakins, *The Libertarian Vote: Swing Voters, Tea Parties, and the Fiscally Conservative, Socially Liberal Center* (Washington, DC: Cato Institute, 2012).

15) „An Introduction to Libertarian Thought,“ video dostupné na www.libertarianism.org/introduction.

16) Fareed Zakaria, „The 20 Percent Philosophy,“ *Public Interest* 129 (Fall 1997), s. 96–101, cit. In: Tom G. Palmer, „Classical Liberalism and Civil Society,“ In *Realizing Freedom:*

Libertarian Theory, History, and Practice (Washington, DC: Cato Institute, 2009), s. 221.

17) „Sharon Statement,“ dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Sharon_Statement.

18) Barry Goldwater's 1964 Acceptance Speech, dostupné na www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/daily/may98/goldwaterspeech.htm.

19) Port Huron Statement, dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Port_Huron_Statement.

20) Carl Oglesby, *Ravens in the Storm, A Personal History of the 1960's Anti-War Movement* (New York: Scribner, 2008), s. 120.

21) Carl Oglesby, *ibid*, s. 173.

22) Milton Friedman, „It's Time to End the War on Drugs,“ dostupné na www.hoover.org/publications/hoover-digest/article/7837; Jeffrey A. Miron and Jeffrey Zwiebel, „The Economic Case Against Drug Prohibition,“ *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 9, No. 4 (Fall 1995), s. 175-192.

23) Lysander Spooner, Vices Are Not Crimes: A Vindication of Moral Liberty, dostupný na <http://lysanderspooner.org/node/46>.

24) Proti katastrofálním důsledkům prohibice se vyjadřuje celá řada pracovníků orgánů činných v trestním řízení. Sdružují se

v organizaci *Law Enforcement Against Prohibition*,
<http://www.leap.cc>

Kapitola 3

25) Pro lepší prozkoumání těchto otázek velmi doporučuji: George H. Smith, *The System of Liberty: Themes in the History of Classical Liberalism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013).

26) Joseph Schumpeter, *History of Economic Analysis* (New York: Oxford University Press, 1974), s. 394.

27) V mnohem větším rozsahu se vznikem a růstem společnosti zabývám ve svém eseji “Classical Liberalism and Civil Society: Definitions, History, and Relations,” v *Civil Society and Government*, ed. Nancy L. Rosenblum and Robert C. Post (Princeton: Princeton University Press, 2002), s. 48–78, otištěno v: Tom G. Palmer, *Realizing Freedom: Libertarian Theory, History, and Practice* (Washington, DC: Cato Institute, 2009).

28) Henri Pirenne poznamenává, že “Měšťané byli nezbytnou skupinou *homines pacis* – mužů míru.” *Medieval Cities: Their Origins and the Revival of Trade*. Princeton: Princeton University Press, 1969), s. 200.

29) Henri Pirenne, *Economic and Social History of Medieval Europe* (New York: Harcourt Brace Jovanovich 1937), s. 50 V evropských jazycích vznikly dva výrazy pro popsání těchto

nových společenských řádů: burgensesand civitas. “Výraz burgenses byl zpočátku používán pouze, pokud nešlo o civitas, a civitas pouze pro biskupská sídla (‘Bischofsstadt’).” Hans Planitz, *Die Deutsche Stadt im Mittelalter: Von der Römerzeit bis zu den Zün" kämpfen* (Graz, Austria, and Köln, Germany: Böhlau, 1954), s. 100.

30) Brian M. Downing, *The Military Revolution and Political Change* (Princeton: Princeton University Press 129, 1992) and Charles Tilly, *Coercion, Capital, and European States* (Oxford: Blackwell, 1992).

31) Hendrik Spruyt, *The Sovereign State and Its Competitors* (Princeton: Princeton University Press, 1994).

32) “The Trew Law of Free Monarchies,” Král Jakub I., *Political Writings*, ed. Johann P. Sommerville (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), s. 75.

33) Adam Smith ve své slavné knize *Pojednání o podstatě a bohatství národů*, neurčil jen, co způsobuje bohatství národů. „Bohatství národů“ není bohatstvím vládnoucí elity nebo zlato královského pokladu. “Z tohoto důvodu, vše co je vyprodukováno, nese větší či menší podíl těch, kteří to spotřebovávají. Národ bude lépe či hůře zásobován vším potřebným.” Adam Smith *Pojednání o podstatě a bohatství národů*, 1. díl, ed. R. H. Campbell a A. S. Skinner (Indianapolis: Liberty Fund, 1981), s. 10

34) The English Levellers, ed. Andrew Sharp (Cambridge: Cambridge University Press, 1998).

35) E. L. Godkin, "The Eclipse of Liberalism," The Nation, August 9, 1900, otištěno v: David Boaz, ed., The Libertarian Reader (New York: The Free Press, 1997), s. 324–326, s. 326. Godkinova diagnóza věci ustupujícího liberalismu si zaslouží pozornost: "Principy a poučky liberalismu o úžasném materiálním rozvoji ho z velké části způsobily. Osvobození od nepříjemného vládního vměšování lidé se věnovali jejich přirozenému úkolu, zlepšování svých podmínek. Ale dnes se zdá, že tento materiální komfort zaslepil oči současné generace, jak jen to bylo možné. Ve světové politice je liberalismus ustupující a téměř nefungující princip."

36) Některé z nejvýznamnějších studií poslední doby zabývající se masovými vraždami a zotročováním v komunistických a nacionálně socialistických režimech, včetně: Anne Applebaum, Gulag: A History (New York: Random House, 2003), Timothy Snyder, Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin (New York: Basic Books, 2010) a Frank Dikötter, Mao's Great Famine, The History of China's Most Devastating Catastrophe, 1958–1962 (New York: Walker & Co., 2010).

37) Mnoho těchto příběhů je barvitě líčeno z pohledu Američanů Brianam Doherty v Radicals for Capitalism: A Freewheeling History of the Modern American Libertarian Movement (New York: Public Affairs, 2007).

38) Robert Nozick, *Anarchy, State, and Utopia* (New York: Basic Books, 1974), s. 9

39) Francisco de Vitoria, "On the American Indians," *Political Writings*, ed. Anthony Pagden a Jeremy Lawrance (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), s. 250–251.

40) Citováno v: Perez Zagorin, *How the Idea of Religious Toleration Came to the West* (Princeton: Princeton University Press, 2003), s. 119.

41) John Milton, "Areopagitica: A Speech of Mr. John Milton for the Liberty of Unlicenced Printing, to the Parliament of England" [1644], v *Areopagitica a ostatních politických spisech Johna Milтона* (Indianapolis: Liberty Fund, 1999), s. 23. John Locke později ve svém slavném dopise o toleranci tvrdil, že „Jsou dva způsoby, jak někoho přimět poslechnout rozkaz: jedním způsobem jsou argumenty, druhým postihy." John Locke, "A Letter on Toleration," in *The Sacred Rights of Conscience*, ed. Daniel L. Dreisbach and Mark David Hall (Indianapolis: Liberty Fund, 2009), s. 47.

42) Ve své Elegii pro Gournaye po jeho smrti, jeho přítelkyně a studentka Anne-Robert-Jacques Turgot poznamenala, že Gournay pochopil nesmyslnost tvorby monopolů a „standardů" na trhu, které spotřebitelé ve skutečnosti nepožadují. Jak řekl Turgot, Gournay „byl překvapen, když viděl, že občan nemůže vyrábět ani prodávat, bez toho aniž by si k tomu koupil právo." Tedy, že si nejdříve musel od monopolního cechu zakoupit právo na provádění obchodu

nebo nabízení zboží, poptávajícím zákazníkům „Nedovedl si představit, že tento kus výrobku musel být rozřezán na tři části, protože odporoval regulacím, a že nešťastník, který jej vyrobil, musel zaplatit pokutu tak velkou, že ho i s rodinou dohnala k žebráctví.” Turgot, “Éloge de Gournay,” in *Western Liberalism: A History in Documents from Locke to Croce*, ed. E. K. Bramsted and K. J. Melhuish (London: Longman, 1978), s. 305.

43) James Buchanan, “Order Defined in the Process of Its Emergence: A note stimulated by reading Norman Barry, ‘The Tradition of Spontaneous Order,’” *Literature of Liberty*, sv. 5, n. 4 (1982) převzato z <http://oll.libertyfund.org/title/1305/100453>, 23. 3. 2013

44) Někteří libertariáni věří, ústavní pořádek bez monopolizace práva nebo použití obranné síly, tedy bez státu, je nejen možná, ale i žádoucí. Podívejte se na příklady, Randy E. Barnett, *The Structure of Liberty: Justice and the Rule of Law* (Oxford: Oxford University Press, 2000), Michael Huemer, *The Problem of Political Authority*, op. cit., Bruce L. Benson, *The Enterprise of Law: Justice Without the State* (Oakland: Independent Institute, 2011). Mé vlastní krátké prohlášení: “The Case for Ordered States” lze nalézt na <http://www.libertarianism.org/publications/essays/case-ordered-liberty-without-states>. Zda může svoboda existovat bez státu, je mezi libertariány diskutováno, ale samotná neexistence státu nutně neimplikuje svobodu, jelikož svoboda

velmi záleží na právních institucích. Otázka, nad kterou nepanuje všeobecná shoda, je spíše, zda právo a justice mohou existovat bez monopolního poskytovatele.

Kapitola 4

45) Srovnávám princip svobody spíše s principem „rovnosti výsledků“ než s principem „rovnosti“, protože princip svobody je zároveň principem „rovné svobody.“

46) Svatý Tomáš Akvinský, “Treatise on Law, Q. 96, Art. 2,” *Summa Theologica* (Westminster, Maryland: Christian Classics, 1981), s. 1018.

Kapitola 5

47) Angelina Grimke, “Slavery and the Boston Riot,” *The Liberator*, 12. 8. 1837.

48) Orlando Patterson, *Slavery and Social Death: A Comparative Study*, (Cambridge: Harvard University Press, 1982)

49) Pro více informací o přínosu osvícenství ke konceptu osobní svobody a přirozených práv se podívejte na: M. Zafirovski, *The Enlightenment and Its Effects on Modern Society*, (New York: Springer, 2011), s. 40, kde se říká: „Bez pochyby, zejména v západních demokratických společnostech jsou osobní svobody, občanská práva, soukromá sféra či

soukromí, osobní nezávislost, naplnění, pohoda, lidský život a štěstí, pevně stanoveny a brány jako samozřejmé hodnoty a instituce. Ale nejen v Americe. A jsou především produktem a dědictvím osvícenství a jeho liberálně-sekulárního individualismu.”

50) Frederick Douglass, “What to the Slave is the Fourth of July?” 5. 7. 1852; L. M. Child, *An Appeal in Favor of that Class of Americans Called Africans*, 1833.

51) Mary Wollstonecra, “A Vindication of the Rights of Woman, 1792, in *Mary Wollstonecra, A Vindication of the Rights of Men and A Vindication of the Rights of Woman*, ed. Sylvana Tomaselli (Cambridge: Cambridge University Press, 1995), s. 74.

52) *Declaration of Sentiments and Resolutions*, Seneca Falls Convention, 1848. <http://ecssba.rutgers.edu/docs/seneca.html>, 18. 2. 2013.

53) Frederick Douglass, “West India Emancipation Address,” 3. 8. 1857.

54) *Declaration of Sentiments*.

55) Richard Cobden, *Speeches on Questions of Public Policy*, Richard Cobden, ed. J. E. T. Rogers, www.econlib.org/library/YPDBooks/Cobden/cbdSPP14 22. 2. 2013

56) James G. Birney, *A Letter on the Political Obligations of Abolitionists, with a Reply by William Lloyd Garrison* (Boston: Dow and Jackson, 1839), s. 32.

57) W. Phillips, "Philosophy of the Abolition Movement" (1853), *Speeches, Lectures, and Letters* (Boston: Lee and Shepard, 1884), s. 113.

58) L. Menand, *The Metaphysical Club: A Story of Ideas in America*, (New York: Farrar, Straus, Giroux, 2001), s. 13.

59) B. Dylan, "The Times They Are A-Changin'", Columbia Records, 1964.

60) W. L. Garrison, *The Liberator*, 31. 1. 1831.

Kapitola 8

61) George B. N. Ayittey, *Defeating Dictators: Fighting Tyranny in Africa and Around the World* (New York: Palgrave Macmillan, 2011), s. 43.

62) Robert Hessen. "Corporations," *The Concise Encyclopedia of Economics*. 2008. Library of Economics and Liberty. Navštíveno v: 19. 5. 2013, www.econlib.org/library/Enc/Corporations.html.

63) George B. N. Ayittey, *ibid.*, s. 76.

64) Jacques Charmes, "Measurement of the Contribution of Informal Sector and Informal Employment to GDP in Developing Countries: Some Conceptual and Methodological

Issues,” dostupné na: www.unescap.org/stat/isie/reference-materials/NationalAccounts/Measurement-Contribution-GDP-ConceptDelhi-Group.pdf

65) Prezentace profesora George B. N. Ayittey TED www.ted.com/talks/george_ayittey_on_cheetahs_vs_hippos.html

66) Tony O. Elumelu, *Africapitalism: The Path to Economic Prosperity and Social Wealth*, www.tonyelumelufoundation.org/sites/tonyelumelufoundation.org/files/Africapitalism%20White%20Paper%20FINAL.pdf

67) Olúfémí Táíwò, *How Colonialism Preempted Modernity in Africa* (Bloomington: Indiana University Press, 2010), s. 48.

68) Olúfémí Táíwò, *Africa Must Be Modern* (Ibadan, Nigeria: Bookcra" 2011), s. 48.

Kapitola 9

69) *After the Welfare State*, ed. Tom G. Palmer (Ottawa, IL: Jameson Books, 2012). Přečtěte si obzvláště eseje týkající se „Tragédie pečovatelského státu“ od Toma G. Palmera a „Jak právo na dostupné bydlení vytvořilo bublinu, která zničila světovou ekonomiku“ od Johana Norberga.

70) Randy E. Barnett, “The Original Meaning of the Commerce Clause,” 68 *University of Chicago Law Review* 101

(2001), dostupné na www.bu.edu/rbarnett/original.htm and Randy E. Barnett, “New Evidence on the Original Meaning of the Commerce Clause,” 55 *Arkansas Law Review* 847 (2003), dostupné na: <http://randybarnett.com/55ark847.html>

71) James Madison, George W. Carey, *The Federalist*, The Gideon Edition. (Indianapolis: Liberty Fund, 2001). Kapitola č. 62: Pokud jde o ustavení senátu, s ohledem na kvalifikaci členů; způsob jejich jmenování; rovnost zastoupení; počet a délku jejich mandátu. Převzato z <http://oll.libertyfund.org/title/788/108681on> 17. 5. 2013.

72) Laura A. Scofea, “The Development and Growth of Employer-Provided Health Insurance,” *Monthly Labor Review*, March 1994, dostupné na www.bls.gov/mlr/1994/03/art1full.pdf and Thomas C. Buchmueller and Alan C. Monheit, “Employer-Sponsored Health Insurance and the Promise of Insurance Reform,” NBER Working Paper 14839, dostupné na www.Nber.org/papers/w14839.pdf

73) Oběžník č. 23 (1976), „Zákon obzvláště vyžaduje, aby mateřská péče byla zahrnuta v každém politickém kroku, bez jakýchkoliv výjimek založených na věku, pohlaví, nebo manželském vztahu.” Dostupné na: www.dfs.ny.gov/insurance/circltr/1976/cl1976_23.htm

74) Tento otřesný příběh je detailně popsán v klasickém článku Reubena Kessela, “The A.M.A. and the Supply of Physicians,” 35 *Law and Contemporary Problems* (Spring 1970), dostupné

na

<http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3288&context=lcp&sei-redir=1>.

75) Platba v hotovosti není vždy legální transakcí. Doktoři, kteří jsou zapojeni v systému Medicare nesmí vybírat peníze za úkony, které jsou zahrnuty pod Medicare. Brent R. Asplin, MD, MPH; Karin V. Rhodes, MD; Helen Levy, PhD; Nicole Lurie, MD, MSPH; A. Lauren Crain, PhD; Bradley P. Carlin, PhD; Arthur L. Kellermann, MD, MPH, “Insurance Status and Access to Urgent Ambulatory Care Follow-up Appointments,” *Journal of the American Medical Association*, 14. 9. 2005, <http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=201518>

Kapitola 10

76) Friedrich A. Hayek, “The Use of Knowledge in Society.” *American Economic Review*. XXXV, No. 4. s. 519. American Economic Association. 1945. Library of Economics and Liberty [Online] dostupné na www.econlib.org/library/Essays/hykKwn1.html; 12. 5. 2013; Internet. Viz také: Thomas Sowell, *Knowledge and Decisions* (New York: Basic Books, 1996).

77) Adam Smith, *Pojednání o podstatě a bohatství národů*. Edwin Cannan, ed. London: Methuen & Co., Ltd. 1904.

Library of Economics and Liberty [Online] dostupné na www.econlib.org/library/Smith/smWN19.html 12. 5. 2013.

78) F. A. Hayek, *Právo, zákonodárství a svoboda* (Chicago: University of Chicago Press, 1973)

79)

www.econlib.org/library/Enc/TragedyoftheCommons.html

80) www.econlib.org/library/Enc/RentSeeking.html

81) www.econlib.org/library/Enc/PublicChoice.html

82) Pro více důkazů a lepší vysvětlení, si přečtěte eseje v: *The Morality of Capitalism*, ed. Tom G. Palmer (Ottawa, IL: Jameson Books, 2011), zvláště pak “Interview with an Entrepreneur” and “The Paradox of Morality,” od čínského libertariána Mao Yushi.

83) Pro dobrý úvod do vědecké studie o volbě v politice se podívejte na: *Public Choice: A Primer*, by Eamonn Butler (London: Institute of Economic Affairs, 2012) and *Government Failure: A Primer in Public Choice*, by Gordon Tullock, Gordon Brady, and Arthur Seldon (Washington, DC: Cato Institute, 2002).

84) John Locke, *Second Treatise of Government*, kapitola VI, část 57.

85) Viz Richard Epstein, *Simple Rules for a Complex World* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995).

86) Klasicky liberální učenec v oblasti práva, Lon Fuller, identifikoval osm možných způsobů selhání při tvorbě zákonů, a to ve své knize *The Morality of Law* (New Haven: Yale University Press, 1939), s. 33–37. Hayek toto dále rozvinul: „Zákony budou sestávat z pravidel účelem nezávislých, která budou řídit chování každého jednotlivce k ostatním, budou aplikována na neznámý počet budoucích případů a každému budou definovat chráněnou doménu, umožní vznik řádu akcí, kde jednotlivci budou moci tvořit své plány.” F. A. Hayek, *Právo, zákonodárství a svoboda* (Chicago: University of Chicago Press, 1973), s. 85–86.

87) John Locke, *Second Treatise of Government*, kapitola VI, část 57.

88) F. A. Hayek, *The Constitution of Liberty*, ed. Ronald Hamowy (Chicago: University of Chicago Press, 2011).

89) Pro diskusi o robustnosti viz: P. J. Boettke a P. T. Leeson, “Liberalism, Socialism, and Robust Political Economy,” v: *Journal of Markets & Morality* (2004), 7:1, s. 99–111 and Mark Pennington, *Robust Political Economy: Classical Liberalism and the Future of Public Policy* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2011).

90) Viz Nassim Nicholas Taleb, *Antifragile: Things that Gain from Disorder* (New York: Random House, 2012).

Podpořte Students For Liberty

Students For Liberty je mezinárodní vzdělávací organizace obhajující myšlenky libertarianismu, vedena studenty k poskytování podpory studentům a studentským organizacím oddaných myšlenkám svobody. Pro tento účel, Students For Liberty usiluje o identifikaci, rozvoj a posilování talentovaných mladých lidí, kteří se zajímají o myšlenky osobní svobody, svobodný trh, omezenou vládu a zdrženlivou zahraniční politiku.

To, co začalo jako jediné setkání na Kolumbijské univerzitě v roce 2008 s pouze 100 účastníky, se stalo něčím, co spoluzakladatel a generální ředitel Whole Foods, Inc. popsals jako: „přední studentská organizace pro svobodu.“ Od svého založení vytvořila síť s více než 50 000 studenty a spojuje přes 900 univerzitních skupin po celém světě. Každý rok hostuje desítky regionálních konferencí pro tisíce studentů, předává volné zdroje do celého světa, včetně 350 000 kopií *Why Liberty*, a hostuje precizní výcvikové programy pro budoucí lídry. Její pověst a stálý růst vedla Edwarda H. Cranea, zakladatele Cato Institutu, nejpřednější libertariánský think-tank na světě, k tomu, aby SFL popsals jako „rozhodující pro budoucnost svobody.“

Aby si udržela nezávislost, nepřijímá organizace Students For Liberty žádnou vládní podporu. Podpora přichází od štědrých soukromých osob, nadací a společností. – Podpořte nás i vy!

„*Proč svoboda* předvádí dílo vedoucích osobností Students For Liberty, nejdynamičtějšího hnutí mladých pro svobodu na světě, spolu s esejí úctyhodných bojovníků za svobodu, jako jsou Tom Palmer a John Stossell. Svěže a nově, vyzkoušeně a pravdivě, *Why Liberty* dává naději další generaci.“

- John Tomasi

Ústav politických věd, Brown University

„Tato sbírka esejů je tak poučná a dobře napsaná, že vás naplní touhou číst dál – a vědět více – o podstatě a významu svobody v sociálním řádu.“

- Lynne Kiesling

Ústav ekonomie, Northwestern University

„Tato kniha se snadno a dobře čte a její přečtení je důležité. Pokud si ji přečte více lidí, svět bude mnohem lepším místem. Už nebude potřeba slova „Proč“ v *Proč svoboda*.“

- Peter Kurrild-Klitgaard

Ústav politických věd, University of Copenhagen

„Inspirující průvodce, který obohatí jak ty nové v myšlenkách libertarianismu, tak i ty zkušené. I když si to mnohdy neuvědomujeme, libertarianismus je princip, který vede každodenní život většiny lidí. Tato kniha vysvětluje, proč bychom tento princip měli aplikovat i na politiku.“

- Mark Pennington

King's College, University of London

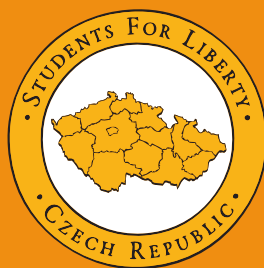
PROČ SVOBODA

Váš život • Vaše volba • Vaše budoucnost

„Učte své děti i sami sebe lásce ke svobodě druhých, protože jen tak nebude vaše svoboda pouze šťastnou okolností osudu. Budete si vědomi její hodnoty a budete mít odvahu ji bránit.“

Joaquim Nabuco

SESTAVIL TOM G. PALMER

Students for Liberty CZ / Studenti za svobodu
www.studentizasvobodu.cz

2014

